

**ДЕРЖАВНИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ ТА ПРАВА

**КАФЕДРА МІЖНАРОДНОГО, ЦИВІЛЬНОГО ТА
КОМЕРЦІЙНОГО ПРАВА**

**Правове регулювання цифрової економіки:
правові інструменти, можливості та виклики**

КРУГЛИЙ СТІЛ

(21 листопада 2023 року)

Київ 2023

Розповсюдження і тиражування без офіційного дозволу ДТЕУ заборонено

ББК Х67.9(4Укр)303
УДК 346.13

Правове регулювання цифрової економіки: правові інструменти, можливості та виклики [Електронне видання]: Матеріали круглого столу (21 листопада 2023 року) / відп. ред. Н.А. Мазаракі. – Київ: Держ. торг.-екон. ун-т, 2023. 160 с.

У матеріалах круглого столу розглянуті теоретичні та практичні питання щодо правового регулювання цифрової економіки, вказано на прогалини у законодавстві щодо регулювання цифрової економіки, подані пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства у сфері регулювання цифрової економіки.

Організатори круглого столу не несуть відповідальності за поданий матеріал. Тези доповідей подано в авторській редакції.

Рекомендовано до друку кафедрою міжнародного, цивільного та комерційного права ФМТП ДТЕУ від 15 грудня 2023 року (протокол № 8).

Редакційна колегія: Мазаракі Н.А. (відп. ред.), завідувач кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права ФМТП ДТЕУ, д.ю.н., професор; Нескороджена Л.Л. доцент кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права ФМТП ДТЕУ, к.ю.н., доцент.

Відповідальний за випуск: Нескороджена Л.Л. доцент кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права ФМТП ДТЕУ, к.ю.н., доцент.

© Кафедра міжнародного, цивільного та комерційного права ДТЕУ 2023
© ДТЕУ, 2023

ЗМІСТ

<i>Андрощук Аліна</i>	Цифрова стійкість в умовах війни: виклики, можливості та стратегії для розвитку цифрового сектору	6
<i>Бисько Єлизавета</i>	Використання цифрових технологій в процесі підбору персоналу	9
<i>Вовченко Олексій</i>	Правове регулювання системи публічних електронних закупівель у Європейському Союзі	12
<i>Вудвуд Ангеліна</i>	Процес адаптації персоналу в умовах цифрової економіки	15
<i>Гриценко Тетяна</i>	Електронна комерція в Україні: сучасні виклики та перспективи	18
<i>Денисенко Олександр</i>	Значення рішення у справі CHURCHILL V MERTHYR TYDFIL COUNTY BOROUGH COUNCIL для розвитку присудової медіації	21
<i>Денисенко Сергій</i>	Контроль за концентраціями на цифрових ринках: актуальні проблеми та виклики	25
<i>Доманська Христина</i>	Захист цифрових прав в умовах воєнного стану	27
<i>Дяченко Марія</i>	Вплив цифрової економіки на правове регулювання захисту особистих даних	31
<i>Д'ячкова Дар'я</i>	Діджиталізація страхового ринку України під час дії правового режиму воєнного стану: економіко-правовий аспект	35
<i>Євтушенко Анастасія, Кривонос Світлана</i>	Авторське право в епоху цифрових технологій: баланс інтересів творців і споживачів	39
<i>Єфанова Дар'я</i>	Інтелектуальна власність в умовах цифрової економіки: міжнародно-правовий аспект	43
<i>Жибак Андрій</i>	Забезпечення прав користувачів онлайн-платформ на цифрових ринках ЄС	46
<i>Затула Вероніка</i>	Правове регулювання цифрових інновацій в	50

Україні

<i>Заєць Роман</i>	Впровадження цифрової економіки: можливості та виклики для післявоєнного відновлення України	53
<i>Зінченко-Тулуб Ярослав</i>	Співвідношення понять «викривач» та «інформатор»	56
<i>Іванова Юлія</i>	Діджиталізація як фактор розвитку цифрової економіки	60
<i>Каретін Олександр</i>	Інтернет-торгівля в Україні: правове регулювання та новели законодавства	62
<i>Клінова Софія</i>	Захист прав споживачів у сфері електронної комерції	67
<i>Коваленко Марія</i>	Цифрова трансформація ЄС та України: законодавство, стратегія, політика, інструменти та рішення	70
<i>Ковач Алла</i>	Інтернет-банкінг в Україні: історико-правовий аспект	75
<i>Ковшар Аліна</i>	Правове регулювання цифрової безпеки адвокатської діяльності	79
<i>Колесник Михайло</i>	Правове регулювання електронних договорів в ЄС та Україні	82
<i>Конорчук Дар'я</i>	Застосунок «Дія» як спосіб правового регулювання у цивільному праві	86
<i>Коротич Олег</i>	Ризики використання електронного підпису одноразовим ідентифікатором в електронній комерції	91
<i>Корсун Єлизавета, Решетар Анна Романченко Світлана</i>	Процес цифровізації у воєнний період	95
<i>Косаревська Аліна</i>	Транснаціональні корпорації в умовах цифрової економіки	98

<i>Левченко Аліна</i>	Перспективи цифрової трансформації економіки України	101
<i>Литвин Аліна</i>	Публічні закупівлі під час воєнного стану: проблеми та шляхи вирішення	104
<i>Любинська Олександра</i>	Сучасні тенденції цифрової трансформації управління персоналом	107
<i>Москаленко Ярослав</i>	Цифрова трансформація України та ЄС: законодавство, стратегія, політика, інструменти	111
<i>Оробинський Роман Доманська Дарія</i>	Правові засади власності на дані та конфіденційності в цифровій економіці	116
<i>Охріменко Вікторія</i>	Вплив цифровізації на професійну діяльність адвоката	120
<i>Пономарьова Еліна</i>	Правове регулювання цифрової безпеки під час воєнного стану	124
<i>Радочинський Олександр</i>	Цифрова трансформація між Україною та Європейським Союзом	127
<i>Рибачок Ірина</i>	Регулювання штучного інтелекту в Україні та світі	130
<i>Руденко Анна</i>	Тенденції розвитку правового забезпечення сфери публічних електронних ресурсів	132
<i>Скундзя Максим</i>	Гармонізація законодавства України в сфері захисту економічної конкуренції до права Європейського Союзу	136
<i>Тищенко Андрій</i>	До питання про визначення поняття віртуального активу	140
<i>Фесюн Ольга</i>	Цифрова економіка в умовах воєнного стану	144
<i>Черенок Юлія</i>	Правове регулювання електронних грошей	147
<i>Шаповал Олександр</i>	Фактори впливу електронних послуг на розвиток організаційних поведінкових процесів	151
<i>Шахова Уляна</i>	Правове регулювання електронної комерції в контексті цифрової трансформації економіки	154
<i>Щербак Геннадій</i>	Регулювання онлайн платформ у Китайській народній республіці	157

Аліна АНДРОЩУК студентка 3 курсу,
факультету міжнародної торгівлі та права,
ДТЕУ, м. Київ

Науковий керівник:

Карина КОЛОМІЄЦЬ доктор філософії з
права, старший викладач кафедри
міжнародного, цивільного та комерційного
права факультету міжнародної торгівлі та
права ДТЕУ

ЦИФРОВА СТІЙКІСТЬ В УМОВАХ ВІЙНИ: ВИКЛИКИ, МОЖЛИВОСТІ ТА СТРАТЕГІЇ ДЛЯ РОЗВИТКУ ЦИФРОВОГО СЕКТОРУ.

У сучасному світі, де технології відіграють ключову роль у різних сферах життя, війна не обмежується лише фізичними бойовими діями. Кібербезпека та інформаційна війна стають все більш важливими аспектами глобальних конфліктів. Однак саме в умовах війни виявляються особливі можливості для розвитку цифрового сектору та впровадження інновацій.

Кібербезпека охоплює заходи для захисту комп'ютерних систем, мереж та даних від несанкціонованого доступу, втручань або пошкоджень. Це стає особливо актуальним у військовому контексті, де враження від кібератак може мати серйозні наслідки для стратегічних операцій та безпеки країни. Загрози щоденно змінюються, тому слід постійно проводити удосконалення систем захисту. Побудувати систему захисту один раз і сподіватися, що вона завжди допомагатиме – не найкраща стратегія [1].

Окрім кібератак, існують ще інші виклики, один із яких - інформаційна війна, яка передбачає використання інформаційних технологій для впливу на суспільство та рішення влади. Це може спричинити виклики, такі як: розповсюдження дезінформації, маніпуляцію громадською думкою або атаки на інформаційні системи. У військовому вимірі це може бути важливим елементом стратегії ведення конфлікту.

Інформаційна війна - виклик і можливість для громадянського суспільства та ЗМІ. За допомогою сучасних технологій та мережевих платформ, конфлікти можуть бути ведені не лише на політичній та військовій арені, а й у сфері інформації. Необхідність забезпечення безпеки цифрової інфраструктури від кібератак щодня зростає і є актуальним питанням сьогодення. Кіберзлочинність розвивається дуже швидко і має різноманітні прояви. Найпоширенішими є кібератаки, спрямовані на несанкціонований доступ, блокування доступу до роботи з файлами, викрадення персональних даних, поширення вірусів в комп'ютерних системах і мережах, вимагання грошей та інше [2]. Інформаційна війна хоч і створює середовище для поширення неправдивої та провокативної

інформації, проте, також підвищує значення незалежних медіа та фактчекінгу. Громадянське суспільство та незалежні ЗМІ можуть виконувати ключову роль у протидії інформаційній маніпуляції та допомагати в інформуванні громадськості.

З іншого боку, в умовах війни виявляються можливості для розвитку цифрового сектору та впровадження інновацій, а саме використання штучного інтелекту для розширення можливостей автономних систем у прийнятті рішень на полі бою. Під час конфліктів країни шукають нові технологічні рішення для поліпшення своїх оборонних та атакуючих можливостей. Це призводить до росту інвестицій у дослідження та розвиток у сфері кібербезпеки, зокрема штучного інтелекту, кіберфізичних систем та інших сучасних технологій.

Взагалі, роль технологій у військових конфліктах та кіберпросторі набуває все більшої ваги, і важливо забезпечувати ефективний захист від кіберзагроз, а також вивчати та розвивати нові технології для забезпечення безпеки та вибіркового використання цифрових можливостей у військових операціях.

Внаслідок війни, нині кібербезпека є ніби фундаментальним стовпом цифрового розвитку, яка стає стратегічним елементом захисту національних інтересів у сучасних воєнних конфліктах. В умовах сучасної діджиталізованої економіки та суспільства, де деякі з найважливіших інфраструктурних систем, таких як енергетика, транспорт і комунікації, залежать від цифрових технологій, захист цих систем від кіберзагроз стає критичною необхідністю. Пошкодження цифрової інфраструктури може мати надзвичайно серйозні наслідки для економіки та безпеки держави. Розвиток кіберзаходів та інноваційних методів кіберзахисту дозволяє зміцнювати суверенітет та стійкість в умовах війни.

Також, суспільство може використовувати мережеві платформи та соціальні мережі для швидкого поширення достовірної інформації та виявлення дезінформації. Активна участь громадян у цьому процесі може допомогти відсіяти неправдиві або маніпулятивні повідомлення. Незалежні ЗМІ можуть здійснювати роль фактчекерів, перевіряючи інформацію та висвітлюючи факти. Вони також можуть надавати достовірну інформацію та розкривати випадки дезінформації. Люди, які розуміють основи критичного мислення та вміють розрізнати правдиву інформацію від дезінформації, стають менш вразливими до маніпуляцій та не піддаються на провокації.

Важливо зауважити, що військові конфлікти справжньою мірою стають каталізаторами для розвитку новітніх технологій у сфері кібербезпеки. Сучасна природа загроз та атак у кіберпросторі вимагає постійного вдосконалення захисту, що автоматично приводить до пошуку інноваційних рішень. Штучний інтелект та кіберзахист стають важливими галузями розвитку в контексті військових операцій. Аналіз та прогнозування вражаючих атак, автоматизація процесів виявлення та реагування на загрози, а також розробка інтелектуальних систем для кібервійськ стають

необхідністю. Все це вимагає розвитку високотехнологічних рішень, які в свою чергу сприяють росту галузей штучного інтелекту та кіберзахисту в цілому.

Компанії, що спеціалізуються на цифрових рішеннях для військових потреб, мають можливість не лише реагувати на вимоги ринку, а й активно формувати його. Завдяки вивченню та розробці передових технологій у сфері кібербезпеки, ці компанії можуть розширювати свої ринки та збільшувати конкурентоспроможність.

Важливо враховувати, що такий розвиток технологій також може мати подальші застосування за межами військового сектору. Інновації, спрямовані на забезпечення кібербезпеки в умовах конфліктів, часто знаходять своє застосування в цивільному секторі, що сприяє широкому розповсюдженню та використанню цих технологій у різних галузях.

Глобальні виклики в сфері кібербезпеки справедливо визначаються як проблеми, що потребують не лише національних, але й міжнародних відповідей. Зростання кількості та складності кіберзагроз вимагає спільних зусиль країн та міжнародних організацій для створення ефективних заходів у протидії цим загрозам. Варто зауважити, що спільні стандарти важливі для створення єдиної системи захисту, яка може працювати на міжнародному рівні. Розробка та прийняття таких стандартів дозволяють зменшити рівень неузгодженості та підвищити ефективність взаємодії між різними країнами та суб'єктами в цифровому просторі.

Міжнародні стандарти можуть включати в себе як технічні, так і правові аспекти кібербезпеки, створюючи єдиний фреймворк для розробки та впровадження заходів захисту. Загалом, досвід, накопичений різними країнами у вирішенні кіберзагроз, може стати цінним ресурсом для спільного розвитку кращих практик та стратегій. Обмін інформацією та навичками може сприяти удосконаленню заходів кібербезпеки та збільшенню готовності до реагування на нові загрози.

Таким чином, міжнародна співпраця в сфері кібербезпеки не тільки зміцнює безпеку в цифровому просторі, але й сприяє міжнародному миру та стабільності. Захист кіберпростору від кіберзагроз відображає загальний інтерес у забезпеченні безпеки глобальної інформаційної інфраструктури та підтриманні стабільності в міжнародних відносинах.

Отже, кібербезпека та інформаційна війна стають все більш важливими аспектами глобальних конфліктів. У сучасному світі, де технології відіграють ключову роль у різних сферах життя, війна не обмежується фізичним боєм. Проте, саме в умовах війни є особливі можливості для розвитку цифрового сектору та впровадження інновацій. Кібербезпека охоплює заходи захисту комп'ютерних систем, мереж і даних від несанкціонованого доступу, вторгнення або ж пошкодження.

Список використаних джерел:

1. Кібербезпека в умовах війни: виклики і пріоритети для держави та бізнесу. URL: <https://iitd.com.ua/news/kiberbezpeka-v-umovah-vijni-vikliki-i-prioriteti-dlja-derzhavi-ta-biznesu/>

2. Кібервплив і кіберзахист в умовах війни. URL: https://odnb.odessa.ua/view_post.php?id=4361

3. Питання кібербезпеки в умовах воєнного часу. URL: <https://kpmg.com/ua/uk/blogs/home/posts/2022/4/pytannya-kiberbezpeky-v-umovakh-voyennoho-chasu.html>

4. Цифрова трансформація економіки України в умовах війни. Вересень 2023 року. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/tsyfrova-transformatsiya-ekonomiky-ukrayiny-v-umovakh-viyny-veresen-2023>

Єлизавета БИСЬКО магістр 2 курсу,
природничо-економічного факультету
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнко,
м. Кам'янець-Подільський
Науковий керівник:

Володимир ЛИСАК, к.е.н., доцент,
завідувач кафедри менеджменту Кам'янець-
Подільського національного університету
імені Івана Огієнко,
м. Кам'янець-Подільський

ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПРОЦЕСІ ПІДБОРУ ПЕРСОНАЛУ

В сучасних умовах розвитку соціально-трудових відносин все більшого значення набуває правове регулювання взаємовідносин між роботодавцем та найманими працівниками. Більшість працівників усвідомлює, що не врегульовані відносини в межах трудового законодавства можуть негативно відобразитись в подальшому.

Якщо ще декілька років тому працівники охоче працювали без офіційного оформлення соціально-трудових відносин та на сьогоднішній день таких бажаючих працювати в тіні та отримувати заробітну плату в конверті стає все менше. Чималу роль при цьому відіграла цифрова трансформація економічного та правого життя країни.

Сьогодні доволі легко за допомогою різноманітних платформ відкритості та доступності інформації а також її цифровізації простежити трудове життя будь-якого працівника при цьому не має потреби вистояти довгі черги у відповідних установах та організаціях. Для цього достатньо мати відповідну техніку а на сьогодні простого гаджета достатньо, щоб швидко та якісно отримати необхідну інформацію.

Сьогодні закордоном вчені, займаються проблемами управління, все більшої уваги приділяють спробам поєднати планування фінансів та комерційної діяльності з проблемами управління персоналом. Останнє включає в себе підбір працівників, їх підготовку та перепідготовку, відношення між ними та нарешті їх винагороду.

В умовах економічної кризи та воєнного стану перед багатьма підприємствами та організаціями як державного так і приватного секторів постала гостра проблема дефіциту кадрів. Тому перед ним постала проблема здійснення якісного підбору та відбору персоналу. Стратегія в сфері управління людськими ресурсами направлена в основному на те, щоб прийом спеціалістів проходив з використання стандартних процедур та правил. Відбираються тільки ті спеціалісти в компетенції яких зацікавлена організація в даний момент. Для здійснення даної стратегії можна набирати персонал, вже готовий до виконання своїх обов'язків.

Доволі часто керівники підприємств при необхідності персоналу певної якості звертаються в кадрові агенції. Перевагою при цьому є те, що вони швидко з великого числа претендентів обирають тих хто підходить за обраними параметрами саме цьому підприємству. Однак, варто зазначити, що цього не можливо було б зробити без застосування сучасних технологій які допомагають опрацювати великі масиви інформації в короткий термін. Крім того її не тільки опрацювати але й перевірити на достовірність. Наприклад в умовах цифровізації економіки доволі легко перевірити наявний рівень освіти того чи іншого кандидата оскільки відомості про диплом занесені до єдиної бази.

При підборі персоналу дотримуються наступної послідовності: попередній підбір претендентів; проведення первинної співбесіди; оцінка претендентів; тестування; співбесіда; перевірка наданої документації.

Розвиток сучасних технологій та цифровізація економіки дозволяє пришвидшити та полегшити даний процес. Не тільки для керівників підприємств та начальників служби управління персоналом але й для потенційних претендентів на заповнення вакантних посад. Оскільки не має потреби довготривалої перевірки даних претендентів, їх можна перевірити за декілька хвилин.

З кожним роком все більшу популярність завойовують електронні дошки вакансій. Сьогодні діють десятки сайтів, саму більші з яких одночасно розміщують більше сто тисяч резюме та двадцяти тисяч вакансій.

Оголошення на відповідних сайтах. Гарантують широке охоплення потенційних кандидатів на вакансії при відносно невеликих затратах. Тут все залежить від тиражу, періодичності виходу, системи розповсюдження, іміджу видання, можливості доступу в Інтернет, відвідуваності сайту, простоти користування, демократичності процедури реєстрації на сайті. Необхідно пам'ятати, що в одних виданнях ефективніше працює реклама за тими чи іншими вакансіями, а в інших за іншими вакансіями. Багато

залежить від тексту оголошення, наскільки він привабливий, та зрозумілий шукачу роботи.

Тому, що стосується оголошень які розміщені в Інтернеті. Потрібно відмітити, що останнім часом сильно цікавляться Інтернетом як по шукачі так і співробітники організації та роботодавці і кадрові агенції. Наприклад спеціалісти ІТ- технологій віддають перевагу Інтернету. При цьому звертає на себе увагу той факт, що сайти, присвячені питанням працевлаштування, розростаються як гриби після дощу.

Варто визнати, що не існує єдиного оптимального методу, який би повною мірою дозволяв швидко, ефективно з мінімальними затратами здійснювати пошук необхідних спеціалістів. Менеджери з персоналу, приступаючи до відбору необхідних кандидатів, мають враховувати багато факторів. Для успішного пошуку варто використовувати, декілька методів, що сприятиме скороченню строку підбору, підвищення якості підбраного персоналу, скорочення фінансових витрат. При використанні декількох методів кількість пошукачів, з яких можна буде відібрати висококваліфікованих спеціалістів також буде більшим.

Останнім часом під час відбору персоналу широкого розповсюдження набуло тестування. За умов цифровізації економіки їх проводити стало набагато простіше, оскільки претенденти можуть їх пройти дистанційно та відразу отримати результат. Якщо підприємство використовує комп'ютерну техніку для обробки результатів, це скорочує не тільки час але й вивільняє персонал який можна задіяти в інших виробничо-господарських процесах.

Тестування з ціллю відбору необхідних людей для певних цілей використовувалось протягом багатьох років. Застосовувані при підборі тести призначені для того, щоб отримати психологічний портрет кандидата, оцінити його здібності, а також професійні знання та навички. Вони дозволяють порівняти кандидатів між собою або з еталонними, тобто ідеальним кандидатом. Як правило, тести розроблені психологами, але щоб їх використовувати, зовсім не обов'язково бути психологом.

Тести використовуються для виміру якостей людини, необхідних для результативного виконання роботи. Наприклад, для секретаря такими здібностями можуть бути вміння друкувати на комп'ютері, стенографувати, потрібні і певні особисті якості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гетьман О .О. Управління підбором і наймом персоналу на підприємстві (організації) / О .О Гетьман, С. Ю. Царюк // Глобальні та національні проблеми економіки. Випуск 21.2018. С. 536-541.

2. Кубіній Н .Ю. Суб'єктно-об'єктний підхід в системі управління трудовим потенціалом / Н .Ю .Кубіній, А .О. Нечипорук, М. Ю .Бабяк, А .В. Косовілка // Науковий вісник Ужгородського Університету Серія Економіка. Випуск №2 (52), 2018 р. С.119-123.

3. Лисак В.Ю. Методичні підходи до формування організаційної поведінки персоналу наукові праці Кам'янець-Подільського національного

університету імені Івана Огієнка Збірник за підсумками звітної наукової конференції викладачів, докторантів і аспірантів 1-2 березня 2022 року Випуск 21 Електронне видання Кам'янець-Подільський 2022.

4. Мутерко Г. М. Сучасний метод підбору трудового ресурсу на промислове підприємство // Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія: Економічні науки. Випуск 34, 2017. С.336-341

Олексій ВОВЧЕНКО,

аспірант кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права ФМТП, спеціальність 293 Міжнародне право

Науковий керівник:

Наталія МЕЛЬНИЧЕНКО, доцент кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права ФМТП, к.ю.н., доцент Державний торговельно-економічний університет

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СИСТЕМИ ПУБЛІЧНИХ ЕЛЕКТРОННИХ ЗАКУПІВЕЛЬ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗИ

Європейський ринок державних закупівель є найпрозорішим і найлібералізованішим у світі з точки зору чинних правил та процедур, що діють в рамках Європейського Союзу. Сучасний сектор державних закупівель становить ключову частину розвитку ЄС, забезпечуючи досягнення багатьох соціально-економічних цілей: розвиток європейських підприємств, економічне зростання, створення робочих місць, розвиток інвестування, стимулювання розвитку нової інноваційної економіки, що враховує її соціальну спрямованість. Ці цілі успішно досягаються за рахунок залучення суб'єктів малого та середнього підприємництва у ринок державних закупівель ЄС.

Важлива роль державних закупівель у загальному обсязі внутрішнього ринку ЄС, його зобов'язання в рамках угод у Світовій організації торгівлі визначили необхідність розробки єдиних «європейських правил», що регламентують питання планування, організації та контролю операцій у цій сфері. Наразі процедура державних закупівель ЄС регламентується рамками гармонізованого законодавства Союзу – положеннями трьох ключових Директив: Директивою 2014/25/ЄС щодо координації процедур, що регулюють надання державних замовлень підприємствам у галузі водо- та електропостачання, транспорту та поштового зв'язку; Директивою 2014/24/ЄС щодо координації процедур, що регулюють державні закупівлі в галузі будівництва, постачання та послуг; Директивою 2014/23/ЄС, що стосується договорів концесії. Зазначені акти вторинного права ЄС у сфері державних закупівель набули чинності у 2016-2018 роках та стали

результатом реформування даного сектору економіки Союзу. Положення Директив внесли різноманітні нововведення у регулювання питань організації державних закупівель у ЄС: проведення публічних електронних закупівель, підтримка в галузі довкілля та соціально-трудових відносин, заходи протидії корупції, зниження формальних вимог до складу заявок та учасників, можливість застосування нових, спрощених процедур, у тому числі у сфері охорони здоров'я, культурній та соціальній сферах [1, р. 25].

Головне нововведення у цих Директивах стосувалося саме поступового переходу проведення державних закупівель у електронний формат. Зокрема, електронні закупівлі включатимуть: опублікування повідомлення про контракт на сайті (електронне повідомлення), опублікування всіх необхідних для торгів документів на сайті (електронний доступ до тендерної документації), постачальники подають свої заявки замовникам в електронному вигляді (електронна подача заявки) та інше [2]. Проведення електронних закупівель значною мірою спрощує процедуру проведення торгів, зменшує кількість відходів та призводить до кращих результатів (нижча ціна, краща якість), тим самим стимулюючи зростання конкуренції на внутрішньому ринку Європейського Союзу. Ті замовники, які вже перейшли на електронну форму державних закупівель, повідомляють про економію коштів від 5 до 20%. Враховуючи частку державних закупівель на внутрішньому ринку, кожні 5% економії бюджету приносять близько 100 мільярдів євро [3]. Директиви закріплюють положення про те, що електронні закупівлі мають бути доступні для всіх компаній, а отже технічні засоби, що використовуються для передачі інформації, мають бути недискримінаційними, загальнодоступними та взаємозамінними.

Окрім того, нові правила, які були відображені в Директивах, спростили та здешевили малим і середнім підприємствам участь у державних закупівлях та дозволили їм на рівних конкурувати із великими учасниками ринку. Нові правила, включно з новою системою електронного самодекларування для учасників (ESPD), відкрили шлях до цифровізації державних закупівель, що значно підвищило ефективність системи державних закупівель. Зазначається, що лише компанія-переможець повинна подати всю документацію, яка підтверджує, що вона відповідає вимогам для контракту. Це суттєво зменшило обсяг документів, які повинні подати учасники торгів для участі у електронній процедурі. Завдяки обмеженню вимог до обороту та можливості поділу тендерів на лоти малі та середні підприємства отримали спрощений доступ до ринку державних закупівель.

Розглядаючи електронні закупівлі, не можна пройти повз питання застосування електронного підпису. Директиви залишають державам-членам вирішити, чи є обов'язковим застосування електронного підпису. Водночас, слід зазначити, що згідно з Директивою 2014/24/ЄС, кожна держава-член зобов'язується скласти список електронних підписів, яким, на їхню думку, можна довіряти. З таких національних списків утворюється

загальноєвропейський список «довіри» (Trusted List), в рамках якого держави зобов'язуються дотримуватися принципу взаємного визнання.

Також варто зазначити, що Директиви вводили новий інструмент для проведення електронних закупівель - електронний каталог. Його суть полягає в тому, що компанія може подавати свої заявки в структурованому форматі. Оцінка заявок здійснюється автоматично електронною системою замовника, що дозволяє підвищити економію та ефективність.

Відповідно до вище згаданих директив в Україні також з'явилася система електронних державних закупівель Prozorro, що підпорядковується державному підприємству «Прозорро». З 1 квітня 2016 року система Prozorro стала обов'язковою для центральних органів влади та монополістів, а з 1 серпня 2016 року - для решти публічних замовників. Сфера публічних закупівель регулюється Законом України «Про публічні закупівлі», а головним спостережним органом у цій сфері є Департамент сфери публічних закупівель [4]. Такий перехід до електронних закупівель зробив процедури державних торгів відкритими для суспільства, чим підвищив довіру до органів державної влади та надав контролюючим органам, таким, як Антимонопольний комітет України або громадські організації, можливість у режимі онлайн відслідковувати порушення законодавства про державні закупівлі.

Отже, процес цифровізації у сфері державних закупівель у Європейському Союзі, окрім того, що призвів до значної економії державних коштів та поліпшенню екологічної ситуації, шляхом відмови від паперових носіїв даних, також дозволив зайти у ринок державних закупівель малим та середнім підприємствам, значно спростивши їм доступ до процедур закупівель. Також цей процес призвів до демократизації законодавства України у сфері державних закупівель, чим зміцнив довіру соціуму до механізмів проведення торгів органами державної влади.

Список використаних джерел:

1. Sebastian Bobowski, Jan Gola. E-Procurement in the European Union: Asia-Pacific Journal of EU Studies Vol. 17 No. 1. 2019. p 23-35.
2. Directive 2014/24/EU of the European Parliament and of the Council of 26 February 2014 on public procurement and repealing Directive 2004/18/EC. Text with EEA relevance URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32014L0024> (date of access: 17.11.2023).
3. E-procurement // European Commission. URL: https://ec.europa.eu/growth/single-market/public-procurement/e-procurement_en (date of access: 17.11.2023).
4. ЦО TAKE PROZORRO. URL: <https://prozorro.gov.ua/about> (дата звернення: 18.11.2023)

Ангеліна ВУДВУД магістр 2 курсу,
природничо-економічного факультету
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнко,
м. Кам'янець-Подільський

Науковий керівник:

Володимир ЛИСАК к.е.н., доцент,
завідувач кафедри менеджменту
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнко,
м. Кам'янець-Подільський

ПРОЦЕС АДАПТАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Однією з основних проблем у роботі з персоналом на підприємстві при залученні працівників являється управління трудовою адаптацією. При взаємодії працівника та підприємства відбувається їхнє пристосування один до одного, основу якого складає поступове входження працівників в нові професійні та соціально-економічні умови праці.

Якщо розглядати адаптацію персоналу як процес, то передбачається що підприємство як система має деякі наміри, інструменти та використовує ряд заходів для створення певних умов під час входження нового співробітника на посаду, в соціальний клімат, організаційну структуру. В сучасних умовах за допомогою цифрових засобів процес адаптації стає набагато швидшим. Оскільки, у роботодавців є можливість вивчення попереднього досвіду того чи іншого працівника.

Між керуючою підсистемою яка виступає суб'єктом управління та керованою підсистемою об'єкт управління необхідна присутність постійно діючого механізму прямого та зворотного зв'язку. Досягнення якого полегшує використання сучасних цифрових технологій. В умовах сьогодення зв'язок між роботодавцем і працівником можна підтримувати дистанційно при цьому якість не буде суттєво відрізнятись між онлайн та офлайн [1].

Успішна програма щодо адаптації нових співробітників справляє позитивний ефект на створення робочої сили, які володіють більш кращими здібностями та сильною мотивацією до виконання поставлених перед ними задач, які підпорядковуються загальним цілям підприємства.

Також, можна виділити цілі та задачі адаптації, як зі сторони підприємства так і зі сторони персоналу. Першочерговою ціллю зі сторони підприємства являється максимально повне, швидке та ефективно пристосування працівника до підприємства. У відповідності до цього виокремлюють наступні завдання: збільшення ефективності трудової діяльності співробітника; підвищення ефективності діяльності підприємства; зниження можливості звільнення працівника; формування у співробітників

підприємства лояльності до підприємства; зниження тривожності у працівників; формування в кадрового складу підприємства відчуття задоволеності роботою [2].

Важливість та значимість процесу адаптації останнім часом дуже сильно зростає. Так як зміна знань відбувається кожні два п'ять років то саме економіка знань стає основою структурних зрушень, що не можливо без використання сучасних цифрових технологій. Особливо відчувається дефіцит цінних кадрів на ринку праці, зниження прихильності працівників, гонка заробітної плати все це змушує підприємства постійно знаходитись в пошуку нових способів для залучення та утримання персоналу. Про це багато говорять та пишуть. Однак при цьому всьому сам процес адаптації нерідко залишається в тіні, хоча саме він зв'язує в одну лінію процесу залучення та утримання персоналу на підприємстві [3].

Адаптація персоналу це двохсторонній процес з однієї сторони, процес ознайомлення працівника з новою для нього організацією, з другої сторони, процес зміни поведінки нового співробітника у відповідності з вимогами та правилами, які передбачені корпоративною культурою підприємства.

Управління персоналом на підприємстві складається з наступних комплексних під функцій управління: управління процесом адаптації персоналу підприємства; управління організаційною поведінкою персоналу. Сучасна система управління має відповідати трьом основним вимогам: вона має бути максимально ефективною; постійно та регулярно поновлюватись; забезпечувати чутливість до змін зовнішнього середовища. Побудова системи управління адаптацією персоналу вимагає клопіткої та ретельної розробки грамотного організаційно-методичного інструментарію для того, щоб забезпечити успішність професійної адаптації працівника та його подальшого професійного зростання та розвитку [4].

Технологія результативного управління процесом адаптації передбачає складання відповідного чіткого алгоритму, визначення способів та методів впливу на процес адаптації, якісних та кількісних показників, які дозволять контролювати процес адаптації нового співробітника [2].

В процесі побудови системи управління адаптацією персоналу вирішують такі важливі задачі як:

- виявлення факторів позитивного та негативного впливу на успішність процесу адаптації;

- розробка стандартів професійного мислення та трудової поведінки; засвоєння цілісних орієнтацій в рамках своєї професії;

- розвиток стійкого позитивного відношення до обраної професії;

- підвищення конкурентоспроможності персоналу підприємства на ринку праці;

- підвищення рівня професіоналізму та лояльності персоналу підприємства;

- зниження плинності кадрів;

розробка механізму адаптації до нового колективу та професійної діяльності;

загальне підвищення ефективності виробничої діяльності підприємства.

Ефективність та результативність процесу управління професійної адаптації визначається цілим рядом факторів, які включають здатність до праці, відношення до праці та зусилля на це затрачені. Вплив вказаних факторів на роботу та результативність визначаються вив темою цілей, задач, операцій, навчання та стандартів, а також загальними управлінським процесом планування, керівництва, організації, контролю та адаптації.

Якщо розглядати процес адаптації як результат, то після розробки моделі адаптації як інструменту для управління, її впроваджуючи в життя та грамотного управління можна отримати значних результатів об'єктивних та суб'єктивних.

Отже, інтегральна система оцінки ефективності адаптації нахил робиться не тільки на розробку критеріїв ефективності, але й на аналіз їх впливу на процеси які відбуваються всередині підприємства. Інтегральна система оцінки дозволяє нам зрозуміти, ступінь залежності один від одного результатів адаптації працівників в діяльності підприємства, в цілому через формування лояльності та чіткого розуміння стратегічних цілей. Показником ефективності управління персоналом в цілому та процесом адаптації зокрема являється комплексна реалізація системи її оцінки.

Список використаних джерел:

1. Дащенко Н.М. Соціально відповідальне управління персоналом підприємства в умовах цифровізації економіки. Бізнес Інформ. 2020. № 4. С. 424—432.
2. Цифрова адженда України — 2020. ГС "Хай-Тек офіс Україна", 2016.
3. Грішнова О.А., Заїчко О.С. Новітні технології в економіці персоналу: нові можливості і нові виклики. Вісник економічної науки України. 2016. № 2. С. 52—57.
4. Данилевич Н., Рудакова С., Щетініна Л., Касяненко Я. Діджіталізація HR-процесів у сучасних реаліях. Галицький економічний вісник. 2020. №3 (64). С. 147—156.

Тетяна ГРИЦЕНКО студентка 3 курсу,
факультету міжнародної торгівлі та права
ДТЕУ, м. Київ

Науковий керівник:

Діана БУКАТОВА к.ю.н., доцент кафедри
міжнародного, цивільного та комерційного
права факультету міжнародної торгівлі та
права ДТЕУ

ЕЛЕКТРОННА КОМЕРЦІЯ В УКРАЇНІ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Електронна комерція - це обмін товарами та послугами, а також переказ грошей та інформації через Інтернет. Електронна комерція спирається на технології та цифрові платформи, такі як вебсайти, мобільні додатки та соціальні мережі, що дозволяють здійснювати купівлю та продаж [1].

Так, Законом України «Про електронну комерцію» визначено, що електронною комерцією є «відносини, спрямовані на отримання прибутку, що виникають під час вчинення правочинів щодо набуття, зміни або припинення цивільних прав та обов'язків, здійснені дистанційно з використанням інформаційно телекомунікаційних систем, внаслідок чого в учасників таких відносин виникають права та обов'язки майнового характеру»[2, ст. 3]

Слід зазначити, що електронна комерція найбільш повно відображається у провадженні торгівлі між різними учасниками відповідних суспільних відносин. Тому, в залежності від того, хто є продавцем, а хто покупцем, розрізняють шість основних та найбільш розповсюджених видів такої торгівлі, а саме:

- **B2B (business to business)** – бізнес до бізнесу – це відносини між юридичними особами, основна мета яких укладання угоди купівлі-продажу, постачання та надання товарів/послуг.

- **B2C (business to consumer)** – бізнес до споживача опосередковує відносини між юридичними та фізичними особами, а саме роздрібну торгівлю через онлайн-сервіси. В межах даного різновиду також існує торгівля **C2B (Consumer to Business)**, де фізособа в переважній більшості випадків підприємець, надає свої товари/послуги суб'єктам господарювання, наприклад, маркетинг в соціальних мережах (SMM).

- **C2C (consumer to consumer)** – вид відносин, в яких використовуються платформи електронної комерції, що дозволяють споживачам комунікувати. Прикладами в Україні є такі торговельні платформи, як «Шафа», «OLX» та інші, що дозволяють споживачеві виставляти на продаж свої товари іншому споживачеві.

- **B2G (business to government)** – бізнес до уряду – це відносини між комерційними організаціями та державними установами, де продаж

товарів/послуг відбувається через проведення тендерів та державних закупівель.

• **G2C (government to citizens)** – уряд громадянам – не є повністю комерційною сферою, а скоріше є спрощенням бюрократичних процедур. За допомогою онлайн-сервісів відбувається комунікація державних органів і фізичних осіб, наприклад у сфері сплати податків, штрафів, видачі дозвільних документів.

• **G2G (government to government)** – взаємодія уряду однієї держави з іншою державою на національному рівні. Сюди можна включити результати дипломатичних, економічних та військових домовленостей [3].

Слід зазначити, що аналіз досвіду діяльності суб'єктів господарювання у сфері електронної комерції, свідчить про те, що діяльність в офлайн менш ефективна, порівняно з онлайн-торгівлею. Очевидно, що криза надихає підприємців на переконання у необхідності фокусуватися на покращенні власного вебсайту, створенні якісного контенту та оптимізації для пошукових систем (SEO).

З огляду на ситуацію, що наразі існує на ринку товарів та послуг, можемо помітити, що починаючи з 2016 року ринок онлайн-торгівлі зріс втричі, а починаючи з 2020 року відбувається подвоєння частки кожного року, що відповідає прогнозам фахівців у сфері відносин електронної комерції. Першопричиною такого стрімкого зростання онлайн-торгівлі стала пандемія [4].

Новим негативним поштовхом збільшення попиту на електронну комерцію в Україні, наряду з сумнозвісною пандемією, стало запровадження воєнного стану на території нашої держави.

Варто наголосити, що обидві події – пандемія та війна – призвели до появи певних вагомих факторів переваги онлайн-закупівель над фізичними. Вважаємо, що найбільш впливовими з цих факторів є наступні:

- зміна поведінки споживачів як реакція на обмеженість або відсутність доступу до товарів та необхідних продуктів у наявних точках продажу;

- необхідність у пошуку та розширенні ринків збуту з метою задоволення інтересів широкого кола споживачів в межах та поза межами державних кордонів;

- зменшення поточних витрат суб'єктів підприємництва у сфері торгівлі, оскільки не має необхідності утримувати додаткові торговельні та офісні приміщення, відповідну обслугову інфраструктуру, а також значний штат персоналу;

- наявність асортименту товару, що не може бути представлений в торговельному приміщенні, зокрема товарів, що виготовляються за індивідуальним замовленням.

Безперечно, електронна комерція має численні переваги, серед яких чільне місце посідають зручність, доступність та економічність. Проте, наряду з перевагами існують і певні ризики, особливо для споживачів.

Одним з основних ризиків є можлива невідповідність товару заявленим характеристикам. Також існує ризик несприятливих умов повернення товару. При здійсненні онлайн-покупки непоодинокими є випадки порушення конфіденційності та розповсюдження персональних даних клієнта.

Зазначимо, що заради безпеки кожного громадянина та суспільства в цілому є необхідність регулювання підприємницької діяльності як у реальному вимірі, так і в цифровому.

Варто наголосити, що зміни у законодавстві про електронну комерцію відбуваються відповідно до Плану дій щодо реалізації Угоди про асоціацію, і розробляються та вносяться ці зміни Міністерством цифрової трансформації. Взірцем для цього слугує Директива Європейського Парламенту 2000/31/ЄС (Директива про електронну комерцію), яка є основоположною правовою базою для онлайн-послуг у ЄС [5].

Враховуючи зазначене, можна стверджувати, що законодавство про електронну комерцію, а також про захист прав споживачів щодо відносин у сфері онлайн-шопінгу, потребує належної уваги з метою їх гармонізації з законодавством ЄС.

Окремим аспектом загальної проблеми правового регулювання електронної комерції в Україні, є питання оподаткування суб'єктів електронної торгівлі. Окрім очевидної невідповідності та відсутності окремих правил регуляції сучасного середовища в електронній комерції, присутня також і обмеженість в ефективному контролі операцій торгівлі. Така ситуація призводить до недостатньої прозорості в оподаткуванні та звітності суб'єктів електронної торгівлі [6].

Таким чином, враховуючи вимоги чинного законодавства та практику діяльності онлайн-магазинів можна стверджувати, що електронна комерція в Україні активно розвивається, і цей тренд, швидше за все, продовжиться в майбутньому. Цьому сприяють споживацька поведінка, розвиток Інтернет інфраструктури, а також невинна інтеграція України та вітчизняного законодавства до європейського співтовариства.

Список використаних джерел:

1. Jolaoso C. What Is E-Commerce? Definition, Types & Getting Started. *Forbes Advisor*. URL: <https://www.forbes.com/advisor/business/what-is-ecommerce/#:~:text=e-commerce%20business.-,Definition%20of%20E-Commerce,Featured%20Partners>. (дата звернення: 15.11.2023).

2. Про електронну комерцію : Закон України від 03.09.2015 р. № 675-VIII : станом на 19 листоп. 2022 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19#Text>. (дата звернення: 15.11.2023).

3. Нові можливості для електронної комерції під час карантину "Юрист&Закон" №16, 2020р. *ЮРИСТ&ЗАКОН – Електронне аналітичне видання* – купити, завантажити демо-номер. URL: https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA013716. (дата звернення:

15.11.2023).

4. Вплив війни на інтернет-торгівлю: як змінювалися онлайн-продажі ритейлерів протягом I півріччя 2022 року. *Асоціація ритейлерів України – The profile association of retail market players.* URL: <https://rau.ua/novyni/vpliv-vijni-na-internet/>. (дата звернення: 15.11.2023).

5. Директива 2000/31/ЄС Європейського парламенту та Ради "Про деякі правові аспекти інформаційних послуг, зокрема, електронної комерції, на внутрішньому ринку" ("Директива про електронну комерцію") (укр/рос) : Директива Європ. Союзу від 08.06.2000 р. № 2000/31/ЄС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_224#Text. (дата звернення: 15.11.2023).

6. Електронна торгівля. Українська та світова практика правового регулювання "Юрист&Закон" №43, 2022р. *ЮРИСТ&ЗАКОН – Електронне аналітичне видання – купити, завантажити демо-номер.* URL: https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA016163. (дата звернення: 15.11.2023).

Олександр ДЕНИСЕНКО, адвокат,
аспірант кафедри міжнародного, цивільного
та комерційного права ДТЕУ, м. Київ

Науковий керівник:

Лариса НЕСКОРОДЖЕНА, к.ю.н., доцент,
доцент кафедри міжнародного, цивільного
та комерційного права ДТЕУ, м.Київ

ЗНАЧЕННЯ РІШЕННЯ У СПРАВІ CHURCHILL V MERTHYR TYDFIL COUNTY BOROUGH COUNCIL ДЛЯ РОЗВИТКУ ПРИСУДОВОЇ МЕДІАЦІЇ

У сфері вирішення спорів медіація стала переконливою альтернативою традиційному судочинству. Медіація, як правило, є більш економічно вигідною та ефективною, оскільки дозволяє уникнути тривалого та дорогого судового розгляду. По-друге, медіація сприяє створенню більш дружнього середовища для вирішення спорів, що дозволяє сторонам підтримувати робочі відносини та уникати змагального характеру судового процесу. По-третє, медіація сприяє автономії сторін, оскільки сторони самі несуть відповідальність за розробку угоди за результатами медіації, яка відповідає їхнім конкретним потребам і проблемам.

Незважаючи на доведені практикою переваги медіації, її застосування здебільшого є низьким, що пояснюється недостатньою обізнаністю та недовірою сторін спору та їх представників. Саме тому можна спостерігати загальносвітову тенденцію до запровадження обов'язкової досудової медіації у певних видах спорів. У свою чергу, обов'язкова медіація зазнає критики з

огляду на звуження права сторін обирати власний метод вирішення спорів. Крім того, існує думка, що обов'язкова медіація може не підходити для всіх типів спорів, особливо тих, що стосуються складних правових питань або результатів, які мають велике значення.

Достатньо показовим у цьому аспекті є досвід Великобританії. Запровадження обов'язкової медіації було практично унеможливлено з огляду на рішення Апеляційного суду у справі *Halsey v Milton Keynes*, в якому суд зауважив, що «Здається, що зобов'язати сторони, які дійсно не бажають звертатися до суду, використовувати медіацію, було б перешкодою для доступу до правосуддя...зобов'язати сторони, які дійсно не бажають передавати свої спори на розгляд медіації, означало б створити неприйнятну перешкоду для їхнього права на доступ до суду».

Така позиція суду не повною мірою враховувала те, що обов'язкова медіація передбачає спробу вирішити спір із залученням медіатора, а не укласти угоду про вирішення спору.

Саме тому достатньо логічним видався б відступ від такого прецеденту, що по суті і трапилося у листопаді 2023 року із ухваленням рішення у справі *Churchill v Methyr Tydfil County Borough Council*.

Фабула справи була наступною: у 2015 році пан Черчилль купив будинок 9 по вулиці Гелліфаелог Террас, Пенідаррен, Мертір Тидфіл. Рада володіла землею, що прилягала до об'єкту нерухомості. Пан Черчилль стверджував, що з 2016 року японський спориш проростає з землі Ради на його власність, завдаючи їй шкоди, втрачаючи вартість і можливість користуватися нею. Пан Черчилль доручив юристам, які 29 жовтня 2020 року надіслали Раді позовну заяву. Примітно, що у відповіді Рада запитала, чому він не скористався Процедурою розгляду скарг, яка передбачає, що «Сторони повинні розглянути питання про те, чи не буде якась форма альтернативного вирішення спору більш прийнятною, ніж судовий розгляд, і якщо так, то спробувати домовитися про те, яку саме форму використовувати». Рада попередила пана Черчилля, що якщо він подасть позов, не зробивши цього, Рада звернеться до суду із заявою про призупинення провадження та вимагатиме відшкодування своїх витрат. Незважаючи на це, пан Черчилль подав позов. Рада зробила те, про що повідомляла у своїй відповіді на позов, і подала заяву про призупинення провадження. Клопотання було відхилено. У першій інстанції суддя, який розглядав справу, встановив, що він був пов'язаний рішенням у справі *Halsey*.

Зрештою, справа потрапила до Апеляційного суду після того, як суддя Гаррісон надав Раді дозвіл на апеляцію на тій підставі, що вона порушувала важливе питання принципу та практики.

Апеляційний суд розглянув чотири питання:

і) Чи мав рацію суддя, вважаючи, що справа *Halsey* зобов'язує його відхилити позов Ради?

ii) Якщо ні, то чи може суд на законних підставах призупинити провадження у справі або зобов'язати сторони взяти участь у позасудовому врегулюванні спору?

iii) Якщо так, то яким чином суд повинен вирішити, чи зупинити провадження у справі або зобов'язати сторони взяти участь у процесі позасудового врегулювання спору? Це передбачає розгляд доречності виду позасудового врегулювання спору, що розглядається.

iv) Чи повинен був суддя задовольнити клопотання Ради про призупинення провадження, щоб дозволити пану Черчиллю подати скаргу відповідно до внутрішньої процедури розгляду скарг Ради?

Щодо першого питання Апеляційний суд вирішив, що справа Halsey не є обов'язковою для вирішення цього спору. Питання у справі Halsey полягало в тому, "чи повинен суд накладати санкцію на відшкодування витрат на сторону, яка виграла справу, на тій підставі, що вона відмовилася брати участь в альтернативному врегулюванні спору". Апеляційний суд вирішив, що в рішенні по справі Halsey йшлося про санкції щодо витрат, а не про те, чи зобов'язувати сторони брати участь у медіації. Як наслідок, суд у справі Churchill не був пов'язаний рішенням у справі Halsey.

Друге питання є найбільш цікавим з точки зору судової практики. Чи може суд на законних підставах зупинити провадження у справі або зобов'язати сторони взяти участь у позасудовому врегулюванні спору? Проаналізувавши національне законодавство та законодавство ЄС, Апеляційний суд вирішив, що може. Однак ключовим моментом будь-якого такої ухвали є те, що "...він повинен здійснюватися таким чином, щоб не зашкодити самій суті прав заявника за статтею 6 ЄКПЛ, переслідуючи законну мету, і таким чином, щоб він був пропорційним досягненню цієї законної мети".

Якщо суд буде зобов'язаний розглянути таке питання, необхідно проаналізувати характер процесу, наприклад, чи є процедура розгляду скарг задовільною. Якщо це не так, то це буде вагомою причиною для відмови у видачі наказу про зупинення провадження. Інші фактори, які можуть мати значення для прийняття рішення про надання дозволу на зупинення провадження, можуть включати наявність представників сторін, оплата судових витрат, незалежність процедури вирішення спорів.

Від імені суду сер Джеффри Вос М.Р. у абзаці 58 постановив: "...я дійшов би висновку, що, з точки зору права, суд може законно призупинити існуюче провадження або зобов'язати сторони взяти участь у позасудовому врегулюванні спору".

Щодо третього питання, чи повинен суд вирішувати, чи зупиняти провадження у справі, чи зобов'язати сторони взяти участь у позасудовому процесі врегулювання спору, відповідні аргументи, висунуті паном Черчиллем, серед іншого, включали те, що внутрішня процедура розгляду скарг Ради є непропорційним обмеженням права на доступ до суду і не може розглядатися як різновид альтернативного вирішення спорів. Апеляційний

суд постановив: "Це питання визначення видається мені академічним. Суд може зупинити провадження у справі для проведення переговорів між сторонами, медіації, ранньої нейтральної оцінки або будь-якого іншого процесу, який має перспективу дозволити сторонам вирішити їхній спір. Переваги та недоліки запропонованого процесу повинні бути розглянуті судом у кожному конкретному випадку".

Останнє питання, яке суд мав вирішити, полягало в тому, чи повинен був суддя задовольнити клопотання Ради про призупинення провадження, щоб дозволити пану Черчиллю подати скаргу відповідно до внутрішньої процедури розгляду скарг Ради? Відповідь на це питання була позитивною.

Таким чином, рішення у справі *Churchill v Methyr Tydfil County Borough Council* є важливим не тільки для розвитку обов'язкової медіації у Великобританії, але також може стати взірцем для вітчизняних юристів при розробці проектів нормативно-правових актів, націлених на практичну імплементацію положень ст. 124 Конституції України.

Список використаних джерел:

1. Limbury, A. (2023, December 20). *Saying goodbye to Halsey – at last!* - *Kluwer Mediation Blog*. Kluwer Mediation Blog. <https://mediationblog.kluwerarbitration.com/2023/12/22/saying-goodbye-to-halsey-at-last/>
2. Marketing St Ives. (2023, December 20). *Is ADR an aspiration in light of Churchill v Merthyr Tydfil County Borough Council [2023] EWCA Civ 1416?* - *St Ives Chambers*. St Ives Chambers. <https://www.stiveschambers.co.uk/is-adr-an-aspiration-in-light-of-churchill-v-merthyr-tydfil-county-borough-council-2023-ewca-civ-1416/>
3. *Churchill v Merthyr Tydfil County Borough Council [2023] EWCA Civ 1416 (29 November 2023)*. (n.d.). <https://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Civ/2023/1416.html>
4. *Halsey v Milton Keynes General NHS Trust [2004] EWCA Civ 576 (11 May 2004)*. <https://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Civ/2004/576.html>

Сергій ДЕНИСЕНКО, аспірант кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права ДТЕУ, м. Київ

Науковий керівник:

Лариса НЕСКОРОДЖЕНА, к.ю.н., доцент, доцент кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права ДТЕУ, м.Київ

КОНТРОЛЬ ЗА КОНЦЕНТРАЦІЯМИ НА ЦИФРОВИХ РИНКАХ. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ

Цифровізація як явище сучасного світу породжує багато викликів та призводить до цілої низки структурних змін, які впливають на усі сфери життєдіяльності. Політика, суспільство, економіка, сфера послуг дедалі більше відчувають на собі вплив зростаючої ролі цифрових ринків. Антимонопольне регулювання має реагувати на зазначені виклики, в тому числі, за рахунок внесення змін у законодавство та адаптації практики антимонопольних органів до нових реалій [1].

Питання контролю за концентраціями на цифрових ринках вимагають особливої уваги у зв'язку із цілою низкою викликів, які породжують транзакції із злиття та поглинань, зокрема концентрація ринків, потенційні антиконкурентні дії, а також вплив, які вони чинять на вподобання споживачів та сферу інновацій.

Антимонопольні відомства європейських країн підкреслюють важливість подальшого збереження інновацій та конкурентної боротьби на цифрових ринках.

Накопичення та контроль даних є одним із найбільш важливих елементів конкуренції на цифрових ринках. Більше даних означає більше інформації, великі обсяги інформації, при коректній їх обробці, надають з одного боку можливість компаніям удосконалювати свої продукти, а з іншого - впливати на вибір споживача. Відповідно, з метою запобігання антиконкурентним практикам, антимонопольні органи докладають дедалі більше зусиль для аналізу того, яким саме чином концентрації можуть впливати на питання доступу до даних та їх використання.

Цифрові платформи отримують значні переваги від так званих «мережових ефектів», чим більше користувачів мережі, тим більша цінність такої мережі та, відповідно, більш цінною є послуга, яка надається нею. Подібні ефекти уважно вивчаються антимонопольними органами по всьому світу з метою встановлення та оцінки того чи посилює або зменшує концентрація відповідні мережові ефекти та яким чином вони можуть вплинути на конкуренцію на задіяних та суміжних ринках.

Фактор бар'єрів доступу на ринок нових гравців є важливим елементом оцінки регуляторами ефекту концентрацій на ринки. У випадку, якщо

концентрація посилює бар'єри доступу на ринок, антимонопольні органи отримують підстави для занепокоєння від ефекту таких транзакцій на ринки та пошуку урівноважуючих факторів з метою усунення негативного впливу таких концентрацій на конкурентне середовище.

Ефективне використання наявних засобів зменшення негативного ефекту концентрацій на конкуренцію є ще одним важливим викликом контролю за концентраціями на цифрових ринках. Існуючі механізми поведінкових та структурних зобов'язань не завжди можуть ефективно вирішувати проблеми, пов'язані із негативним впливом транзакцій на конкуренцію.

Під час оцінки впливу концентрацій на конкуренцію одним із важливих факторів є блага для споживача (consumer welfare). У цьому аспекті регуляторами здійснюється оцінка того, чи призведе концентрація до зменшення якості, асортименту вибору чи зростання цін на товари та послуги на цифрових ринках.

Питання підходів до визначення ринків на яких здійснюється концентрація є одним із ключових для антимонопольних відомств з метою коректної оцінки впливу концентрації на ринки. Разом із тим, коректне визначення ринків є одним із найбільших викликів. Цифрові ринки перебувають у постійній динаміці та вимагають регулярної адаптації методик та підходів регуляторів для коректної оцінки таких ключових параметрів як ринкова влада та конкурентні ефекти транзакції на ринки.

Транзакції на цифрових ринках часто виходять за межі однієї юрисдикції, мають вплив на ринки та споживачів цілої низки країн, що вимагає збільшення рівня кооперації антимонопольних органів для належної оцінки впливу концентрації на конкурентне середовище як всередині окремо взятої країни так і на регіональному або глобальному рівні.

Список використаних джерел:

1. Competition policy: The challenge of digital markets. Special Report by the Monopolies Commission pursuant to Section 44(1)(4) of the Act Against Restraints on Competition. URL: <http://surl.li/matzm>
2. Regulation (EU) 2022/1925 of the European Parliament and of the Council of 14 September 2022 on contestable and fair markets in the digital sector and amending Directives (EU) 2019/1937 and (EU) 2020/1828 (Digital Markets Act). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32022R1925>
3. Google - Adtech and Data-related practices. Case number AT.40670 URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_23_3207
4. Antitrust Enforcement Trends in the Digital Economy. By Ryan Quillian & Lauren Willard on March 30, 2023. POSTED IN ANTITRUST, COMPETITION. URL: <https://www.globalpolicywatch.com/2023/03/antitrust-enforcement-trends-in-the-digital-economy/>

Христина ДОМАНСЬКА студентка 2 курсу, факультету міжнародної торгівлі та права, ДТЕУ, м. Київ

Науковий керівник:

Петро ПАЛЬЧУК к.ю.н., доцент
доцент кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права факультету міжнародної торгівлі та права ДТЕУ

ЗАХИСТ ЦИФРОВИХ ПРАВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Сьогодні весь світ перебуває в стані великих соціальних змін через швидке розширення цифрової інфраструктури та впровадження цифрових технологій. У цьому контексті захист прав людини в основному залежить від правильного розуміння необхідності захисту цих прав в цифровому середовищі. Ці кроки потребують ретельного розгляду та аналізу, оскільки процес цифровізації передувє правовому регулюванню на багато етапів.

Як ми знаємо, Україна переживає складний період у своїй історії, пов'язаний із воєнним станом та агресією іншої держави. Окрім ракетних обстрілів, які ворог не втомлюється наносити, росія продовжує вести інформаційну війну, адаптуючись до зовнішніх умов і знаходячи нові методи пропаганди, щоб обійти заборони та блокади кремлівських засобів масової інформації. Тому в таких умовах захист цифрових прав фізичних осіб стає особливо актуальним завданням.

Погляд на нові технології з правової точки зору вимагає попереднього розуміння того, що їх використання призвело не лише до соціально-економічного прогресу, але й суттєво вплинуло та створило проблеми для широкого кола прав людини. Визнаючи, що цифрові технології поступово заволоділи всіма аспектами людського існування в розвиненому суспільстві, в людей неминуче постає питання про зв'язок, який виникає між цими технологіями та захистом прав людини.

Захист Україною території від широкомасштабного збройного нападу продемонструвало, що в цих складних умовах ефективне здійснення багатьох цифрових прав, (зокрема доступу до Інтернету і цифрових технологій цивільного населення і сил оборони, надійний зв'язок) здатне істотно впливати на хід бойових дій, не тільки згуртовуючи і мотивуючи, а й сприяти виявленню та знищенню окупаційних військ, а також фіксації воєнних злочинів. Таким чином, значення відповідності обмежень інформаційних прав людини засадам міжнародного права і принципам верховенства права, навіть в умовах воєнного стану, в правовій демократичній державі не може ні недооцінюватися, ні применшуватися [1].

З огляду на це ми вважаємо, що перш за все варто окреслити поняття цифрового права. На думку Братасюка О. Б. та Ментуха Н. Ф., цифрові права

- це окрема група прав людини, які пов'язані з використанням та/або реалізуються в мережі Інтернет за допомогою спеціальних пристроїв (комп'ютерів, смартфонів тощо) [2].

Одним із визначальних прав фізичної особи в групі цифрових прав є право на вільний доступ до мережі «Інтернет», адже саме це право забезпечує реалізацію інших прав, наприклад, на пошук, отримання та поширення інформації. Щоб наочно відобразити реалізацію даного права в сучасних реаліях життя українців, «Платформа прав людини» зібрала інформацію про події на інформаційному фронті України з 24.02.2022 по 30.04.2022 року. Фахівці проаналізували, яких зазіхань на цифрові права зазнали українці, а також якими законами держава намагалася виправити дану ситуацію. «Ворог щодня намагався взагалі позбавити нас інтернету. Тільки п'ять областей не зазнали втручань — Закарпатська, Кіровоградська, Тернопільська, Хмельницька та Черкаська області», — зазначала юристка «Платформи прав людини» Ольга Вдовенко [3]. Повноваження щодо координації відновлення мережі держава довірила спеціально створеному відомству – Національному центру оперативно-технічного управління мережами телекомунікацій при Державній службі спеціального зв'язку та захисту інформації. Для врегулювання доступу громадян до інформації, робота системи оперативно-технічного управління телекомунікаційними мережами здійснюється без перерв, викликаних ремонтом обладнання, заміною програмного забезпечення, у тому числі засобів захисту, зміною паролів, відключенням електропостачання тощо [4].

Експерти також додали, що особливу роль у відновленні доступу до Інтернету відіграв запуск в Україні сервісів супутникового зв'язку Starlink і постачання терміналів супутникового зв'язку. Усі обмеження на використання Інтернету таким чином знято, і теоретично кожен може встановити термінал і користуватися Інтернетом із Space X.

Також до ключових висновків аналітичного звіту «Війна у цифровому вимірі та права людини» можемо віднести те, що законодавець намагався і далі намагається впроваджувати певні заходи, спрямовані на захист персональних даних громадян. Про це свідчить ухвалення Постанови Національного банку України від 31.03.2023 № 42 [5], що надала дозвіл банкам використовувати хмарні сервіси в державах-членах Європейського Союзу та Постанови Кабінету Міністрів від 12.03.2022 № 263 [6], яка дозволила встановлювати державні реєстри, джерела інформації та їх резервні копії на закордонних хмарних ресурсах, що були прийняті з метою посилення захисту персональних даних [3].

Якщо ж цифрові права людини все-таки було порушено, держава повинна певною мірою покарати кривдника. Щоб визначити, хто нестиме відповідальність за обмеження цифрових прав і надання відповідної компенсації за шкоду, заподіяну бездіяльністю чи неналежними діями представників влади, важливо враховувати іноземний досвід щодо забезпечення персонального доступу до мережі Інтернет або гарантування

мінімально допустимих швидкостей підключення. Наприклад, Естонія оновила свій перелік загальних електронних комунікаційних послуг ще у 2000 році, тобто уряд гарантує споживачам підтримку у використанні таких послуг, як пошукові системи, онлайн-банкінг, електронний уряд, телефонні та відеодзвінки. Є й інший підхід, наприклад, у 2009 році Фінляндія встановила мінімально допустимий рівень швидкості з'єднання на рівні 1 Мбіт/с. власне, аналізуючи закордонний досвід, можемо виділити два методи вітчизняного регулювання цифрових прав: перший – це конституціоналізація цифрових прав, тобто регулювання цифрових прав шляхом внесення змін до тексту Конституції України; другий — перегляд конституційних прав, при якому права, закріплені в законодавстві, отримують оновлені тлумачення або положення на основі рішень органів конституційної юрисдикції та практики Європейського суду з прав людини або відповідного законодавства [2].

У сфері цифрової трансформації економіки зусилля Уряду України в серпні 2023 року спрямовані на продовження цифрової трансформації та захист прав і свобод громадян для забезпечення економічної стабільності та обороноздатності країни шляхом впровадження нової нормативної бази.

В рамках цього прийнято два важливих законопроекти, які вже набули статусу законів та запроваджують нові правила для цифрової сфери в Україні. Згідно з першим із цих законопроектів, який вже набув законної сили і зокрема в Цивільному кодексі України було доповнено перелік об'єктів цивільних прав новим видом об'єктів – цифровими речами. Нова стаття 179-1 Цивільного кодексу України наводить визначення цифрової речі: цифрова річ - це благо, яке створюється та існує виключно у цифровому середовищі та має майнову цінність [7].

Наступний законопроект, який був підготовлений в час дії воєнного стану запроваджує комплексне регулювання у вигляді окремого Закону України «Про цифровий контент та цифрові послуги» [8]. Цей закон регулює відносини між виконавцями та споживачами у зв'язку з наданням цифрового контенту та/або цифрових послуг. Даний закон набере чинності від 02.03.2024. Згідно з ним, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного нагляду (контролю) за додержанням законодавства про захист прав споживачів, зобов'язаний забезпечувати належний рівень захисту споживачів цифрового контенту та цифрових послуг. На думку фахівців він також застосовується до відносин щодо розвитку надання цифрового контенту для зберігання на фізичних носіях відповідно до специфікацій споживача, включаючи цифровий вміст та/або цифрові послуги та передачу персональних даних споживачів [9].

Проте варто визнати, що політика в соціальних мережах виявилася абсолютно непристосованою до воєнного часу. Про це свідчить низка фактів: соціальні мережі не готові до висвітлення надмірної жорстокості та насильства з боку окупантів (зображення деяких трупів навіть підпадало під обмеження щодо показу оголеного контенту), слабкість системи сприяло створенню нових шляхів для незаконного викачування коштів шантажем та

обманом, розповсюдження неправдивої інформації та недосконалість фільтрування інформації загалом тощо. Тому необхідно змінити або створити політику модерації контенту, яка буде застосовуватися під час війни чи міжнародного збройного конфлікту та враховуватиме помилки, спричинені соціальними мережами, аби захист цифрових прав українців вийшов на новий рівень.

Отже, хочемо підсумувати, зараз питання цифрової та фізичної безпеки іде пліч-о-пліч. Ми наголошуємо, що в сучасному світі електронні інформаційні носії, а саме Інтернет-ресурси, до яких вони надають доступ, відіграють важливу роль у щоденному житті людини, а якщо говорити про життя українців в умовах війни, то цифрові ресурси є невіддільною складовою цієї складної буденності. Захист цифрових прав в умовах воєнного стану в Україні є складним завданням, але вельми важливим для забезпечення свободи і безпеки громадян. Розробка та реалізація ефективних стратегій та заходів у цій галузі вимагає спільних зусиль уряду, громадськості та міжнародної спільноти. Так, ми бачимо певний прогрес, наприклад зі створення вищезгаданих законопроектів, проте цього, на жаль, не достатньо. Виклики сучасності вимагають більш радикальних рішень, і тільки шляхом спільної роботи можна гарантувати захист цифрових прав та кібербезпеку в умовах воєнного стану та зміцнити демократію в Україні.

Список використаних джерел:

1. Тихомиров О.О. Проблеми обмеження інформаційних прав людини в умовах воєнного стану в Україні. URL: http://jes.nuoua.od.ua/archive/6_2022/12.pdf (дата звернення: 14.11.2023).
2. Братасюк О.Б., Ментух Н.Ф. Поняття та класифікація цифрових прав в Україні. *Конституційний Суд України | Офіційний вебсайт*. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/bratasyuk_o.b._mentuh_n._f._ponyattya_ta_klasyfikaciya_cyfrovyh_prav_v_ukrayini.pdf (дата звернення: 14.11.2023).
3. Єгорова А. Війна у цифровому вимірі та права людини: рівняння з багатьма невідомими. «ЗМІ для змін». URL: <https://cs.detector.media/community/texts/184875/2022-07-19-viyna-u-tsyfrovomu-vymiri-ta-prava-lyudyny-rivnyannya-z-bagatma-nevidomymy/> (дата звернення: 14.11.2023).
4. Деякі питання оперативно-технічного управління телекомунікаційними мережами в умовах надзвичайних ситуацій, надзвичайного та воєнного стану : постанова Кабінету Міністрів України від 29.06.2004 № 812. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/812-2004-p#Text> (дата звернення: 14.11.2023).
5. Про затвердження змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України : постанова Національного банку України від 31.03.2023 № 42. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0042500-23#Text>. (дата звернення: 14.11.2023).

6. Деякі питання забезпечення функціонування інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних систем, публічних електронних реєстрів в умовах воєнного стану : постанова Кабінету Міністрів від 12.03.2022 № 263. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/263-2022-%D0%BF#Text>. (дата звернення: 14.11.2023).

7. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>. (дата звернення: 14.11.2023).

8. Про цифровий контент та цифрові послуги : Закон України від 10.08.2023 р. № 3321-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3321-20#Text> (дата звернення: 14.11.2023).

9. ЮФ "Правовий Альянс". Цифрові речі та цифровий контент: новації законодавства, договірні відносини. *Think brave | Останні новини бізнесу України*. URL : <https://biz.ligazakon.net/analytics/223070-tsifrov-rech-ta-tsifroviy-kontent-novats-zakonodavstva-dogovrn-vdnosini> (дата звернення: 14.11.2023).

Марія ДЯЧЕНКО студентка 2 курсу,
факультету міжнародної торгівлі та права,
ДТЕУ, м. Київ

Науковий керівник:

Петро ПАЛЬЧУК, к.ю.н., доцент
доцент кафедри міжнародного, цивільного
та комерційного права факультету
міжнародної торгівлі та права ДТЕУ

ВПЛИВ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ НА ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ ОСОБИСТИХ ДАНИХ

У сучасному світі впровадження технологій та розвиток цифрової економіки відіграють ключову роль у різноманітних сферах, включаючи економіку, суспільство, та правову сферу. Одним із найважливіших аспектів цього процесу є захист особистих даних громадян. В Україні, так само як і в багатьох інших країнах, питання захисту особистих даних стає предметом уваги законодавців у зв'язку зі зростанням цифровізації економіки та збільшенням обсягу збирання, обробки та зберігання особистої інформації. Україна активно розвиває свою цифрову економіку, спираючись на впровадження новітніх технологій в різноманітні галузі, такі як інформаційні технології, електронна комерція, фінансові послуги та інші. Це призводить до збільшення обсягів зберігання та обробки особистих даних громадян.

Відповідно до Закону України «Про захист персональних даних», персональні дані - відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована; розпорядником персональних даних може бути фізична чи юридична особа, якій володільцем персональних даних або законом надано право обробляти ці дані від імені

володільця [1]. Захист персональних даних означає комплекс заходів, спрямованих на збереження конфіденційності, цілісності та доступності особистої інформації, яка належить конкретній особі. Це включає будь-яку інформацію, що дозволяє ідентифікувати чи робить особу визначеною: ім'я, адреса, електронна пошта, номери телефонів, фінансові дані, дані про місце роботи, медична інформація, IP-адреси, інформація про геолокацію тощо. Щоб забезпечити виконання цих норм, було створено Державну службу України з питань захисту персональних даних у 2012 році. Однак через два роки цю службу ліквідували, передавши відповідальність за захист особистих даних Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини та судів.

Велика Палата Верховного Суду визначила принципи обробки особистих даних, зокрема вимагається відкритість і прозорість, відповідальність, адекватність обсягу даних та відсутність їх перебільшення щодо визначеної мети обробки. Також були встановлені підстави для обробки особистих даних, зокрема - згода особи, чії дані обробляються [2].

Зважаючи на велике розмаїття суспільних відносин у сфері захисту персональних даних, їх регламентація забезпечується широким колом правових актів: Конституцією України [3], законами України, підзаконними нормативно-правовими актами, в тому числі актами Президента України, Кабінету Міністрів України, центральних і місцевих органів виконавчої влади, інших державних органів, а також міжнародними договорами України, згоду на обов'язковість яких надала Верховна Рада України [4, с. 61].

Один із найпростіших прикладів, коли людина дає згоду на обробку своїх особистих даних, - це реєстрація на веб-сайті. Під час такої процедури більшість людей мало цікавиться, хто саме і яким чином буде обробляти їхні персональні дані. Щодо багатьох послуг, наданих державними установами, також потрібно надати згоду на обробку особистих даних. На жаль, важко запам'ятати, кому саме та які саме персональні дані передаються, а також передбачити можливі наслідки можливого витоку цих даних.

З ростом цифрової економіки збільшується обсяг зібраних даних, що вимагає більш жорсткого та деталізованого регулювання. Розвиток нових технологій та методів обробки даних вимагає постійного оновлення та адаптації законодавства для забезпечення ефективного захисту особистих даних. Законодавство змушує підприємства та організації бути більш відповідальними щодо зберігання та обробки особистих даних та накладає штрафи за порушення цих правил. З урахуванням міжнародних аспектів обробки даних, співробітництво з іншими країнами стає важливим для ефективного захисту даних користувачів.

Цифровізація повинна супроводжуватися підвищенням рівня довіри й безпеки. Інформаційна безпека, кібербезпека, захист персональних даних, недоторканність особистого життя та прав користувачів цифрових технологій, зміцнення та захист довіри у кіберпросторі є, зокрема,

передумовами одночасного цифрового розвитку та відповідного запобігання супутнім ризикам, їх усунення та управління ними [5].

У країнах Європейського Союзу з 1998 р. створена єдина уніфікована система захисту персональних даних. Під захистом особистих прав суб'єктів на персональні дані в європейському законодавстві розуміється застосування комплексу насамперед юридичних, а вже потім організаційних, режимних та технічних інструментів. Технічні заходи та засоби захисту спрямовуються на захист самих персональних даних у ході їх обробки, а не прав суб'єктів персональних даних та розглядаються як додаткові. Їх застосування регулюється відповідним законодавством та міжнародними стандартами у сфері інформаційної безпеки. Одним з останніх актів, який запроваджений щодо захисту персональних даних у мережі Інтернет є GDPR – новий Регламент про персональні дані, який несе радикально оновлену філософію щодо їх охорони, кінцевою датою, з якої він почне застосовуватися до всіх суб'єктів, що підпадають під його регулювання, є 25.05.2018 р. Предметом регулювання GDPR є персональні дані – по суті вся інформація, що стосується особи, за якою її прямо чи опосередковано можна ідентифікувати [6]. Статистика свідчить про результативність застосування GDPR, оскільки за два роки порушення цих правил призвели до стягнення штрафів практично на суму 360 мільйонів євро. Це вказує на існування проблем з захистом особистих даних в Європі. Однак успішне впровадження ефективних заходів захисту, передбачених GDPR, в майбутньому може спричинити значне зменшення кількості скарг і штрафів у цій сфері [7].

Навіть при великому поширенні цифрових технологій на сьогодні, існує недостатня кількість досліджень, які б розглядали питання «безпеки» цих технологій. Існує загроза можливого порушення цифрових систем і несанкціонованого доступу до особистих даних. Рівень особистої інформації, що збирається датчиками Internet of Things, зростає, що викликає серйозні опасення стосовно втручання у приватне життя. Основне питання полягає в відсутності повної згоди на збір та обробку особистих даних, а також у тому, які саме дані мають бути зібрані та як їх слід аналізувати. Це призводить до ризику втрати конфіденційності. Зростає загроза кібератак, а цифрові технології, відсутність чітко визначених норм правового регулювання, стають все більш небезпечними, створюючи глобальну проблему інформаційної безпеки для особистості, суспільства та держави. Серед загроз виступають кібертероризм та кібершпигунство.

На жаль, особливо під час повномасштабного вторгнення зі сторони росії, стан кібербезпеки в Україні вимагає постійної уваги та підвищення заходів захисту. Країна постійно стикається з загрозами кібератак, які спрямовані на різні сфери інфраструктури, у тому числі енергетику, телекомунікації, фінансові установи та державні органи. Україна посилює заходи кібербезпеки та співпрацює з міжнародними організаціями для вдосконалення захисту від кіберзагроз. Проте, існує потреба в подальшій

модернізації і зміцненні інфраструктури кібербезпеки для ефективного захисту від сучасних та майбутніх кібернападів.

Отже, вплив цифрової економіки на правове регулювання захисту особистих даних в Україні вимагає уважного аналізу та вдосконалення законодавства для забезпечення адекватного захисту прав громадян у цифрову епоху. Розвиток ефективних механізмів захисту особистих даних є ключовим завданням для забезпечення сталого розвитку цифрової економіки в Україні.

Список використаних джерел:

1. Про захист персональних даних: Закон України від 01.01.2011р. № 2297-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#n5>. (дата звернення : 15.11.2023).
2. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 19.09.2018 р. у справі № 806/3265/17 (провадження № 11-460зай18). URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/76822787>. (дата звернення: 15.11.2023).
3. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>. (дата звернення: 15.11.2023).
4. Правовий захист персональних даних: монографія / Т. О. Гуржій, А. Л. Петрицький. – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2019. 216 с.
5. Україна 2030 Е – країна з розвинутою цифровою економікою. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoju.html>. (дата звернення 15.11.2023).
6. Кізлова О. С. Загальні положення про захист персональних даних у сучасному законодавстві. URL : https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/24_05_2019/pdf/8.pdf. (дата звернення 15.11.2023).
7. Фісун В. Проблеми захисту персональних даних: досвід України та інших країн. Юридична газета. 2020 № 10. URL: <https://yurgazeta.com/publications/practice/informaciyne-pravo-telekomunikaciyi/problemi-zahistupersonalnih-danih-dosvid-ukrayini-ta-inshih-krayin.html>. (дата звернення 15.11.2023).

Дар'я Д'ЯЧКОВА студентка 2 курсу,
Навчально-наукового інституту права,
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка, м. Київ

Науковий керівник:

Ніно ПАЦУРІЯ, д.ю.н., професор
професор кафедри економічного права та
економічного судочинства Навчально-
наукового інституту права Київського
національного університету імені Тараса
Шевченка

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ: ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Актуальність теми дослідження пов'язана зі значним впливом діджиталізації на страховий ринок України. Війна, яка триває в Україні, робить страхування нагальним як ніколи і одночасно ставить перед цією галуззю безліч викликів. Під час дії правового режиму воєнного стану страховий ринок не лише зміг вижити, а й перманентно розвивається.

Глобальні кризові явища (спершу пандемія COVID-19, а згодом і повномасштабна війна в Україні) значно пришвидшили фінансову інклюзію населення, забезпечили високу лояльність клієнтів до цифрових нововведень та сприяли популяризації інноваційних фінансових технологій (FinTech). Визначивши осучаснення фінансових послуг однією з п'яти стратегічних цілей розвитку країни на шляху до перемоги і відновлення [1]

Процеси діджиталізації страхового ринку в даний час зазнають ускладнень. Впроваджувати сучасні страхові технології можуть лише ті компанії, що мають фінансові можливості інвестування в розвиток та модернізацію основних бізнес-процесів, оскільки сучасні технології докорінним чином змінюють схеми взаємодії з клієнтами. Водночас, впровадження діджитал-технологій дозволяють страховикам в першу чергу, знизити витрати, оптимізувати свої бізнес-процеси, а відповідно, створити нові високотехнологічні алгоритми взаємодії з клієнтами (страхувальниками) [2].

Найбільші страхові компанії України з початку повномасштабного вторгнення підтвердили чинність договорів страхування та свої зобов'язання з відшкодування штики за страховими випадками. Національний банк України (НБУ), як регулятор на ринку страхових послуг, 27 лютого 2022 року рекомендував страховикам спростити процедуру врегулювання випадків, що мають ознаки страхових, шляхом максимального використання електронних документів і копій необхідних документів у разі неможливості або ускладнення можливості отримання їх оригіналів, а також застосовувати інші

засоби дистанційного врегулювання страхових випадків. Одна з таких спрощених процедур давно доступна громадянам – складення «європротоколу» за таким наймасовішим видом страхування, як обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів [3].

Страховики продовжують працювати та надають усю можливу сервісну підтримку клієнтам. Також у деяких компаніях подовжені терміни щодо оплати чергових страхових внесків та розширені можливості клієнтів отримання компенсації у разі самостійної організації та оплаті медичних послуг за добровільним медичним страхуванням [4].

Одним із перспективних напрямів розвитку страхування є Insurtech, який ґрунтується на переконанні, що страхова галузь є готовою для інновацій та змін. Insurtech досліджує напрями, якими великі страхові компанії мають менший стимул користуватися. Наприклад, пропонуючи надзвичайно налаштовані поліси, соціальне страхування та використання нових потоків даних з пристроїв для динамічного визначення премій, відповідно до спостережуваної поведінки [5].

Процес цифровізації в страховому секторі з технологічним розвитком, зниженням прибутку та потребами зниження витрат, показує вплив діджиталізації на страхову галузь через використання великих даних, штучного інтелекту / когнітивних обчислень, прогнозного моделювання, пристроїв, телематики та Інтернету речей у створенні ланцюга вартості [6].

В якості ключових напрямів цифровізації страхового ринку, слід виділити наступні:

- Інтернетизація - використання глобальної інформаційної мережі Інтернет, модерних виробничих технологій, технологій бездротового зв'язку та хмарних їх видів у бізнес-процесах страхової компанії як із структурними елементами страхового ринку, так і з інфраструктурними їх видами – елементами посередництва.

- Індивідуалізація - розробка індивідуальних пропозицій щодо страхового захисту (зокрема з врахуванням тарифної політики, кола ризиків, регіонального розташування та інших умов) за допомогою використання масштабних баз даних, нових виробничих технологій та технологій бездротового зв'язку на основі отримання максимально широкого набору даних про страхувальника (у тому числі потенційного) і об'єкт страхування.

- Діджиталізація - використання цифрових технологій (оцифрування) у внутрішніх і зовнішніх бізнес процесах страхових компаній, що працюють на страховому ринку [8].

Варто зазначити на конкретних прикладах вплив діджиталізації на споживачів страхових послуг та страховиків в правовому регулюванні України. Отже, великим надбанням для споживачів є факт можливості придбання електронного полісу.

Починаючи з 07.02.2018 року забезпечується можливість укладання внутрішніх договорів обов'язкового страхування цивільно-правової

відповідальності власників наземних транспортних засобів (які діють виключно на території України) в електронній формі.

Така новація з'явилася відповідно до Розпорядження Нацкомфінпослуг від 31.08.2017 року №3631 «Про затвердження Змін до Положення про особливості укладання договорів обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів».

Використання е-полісів у страхуванні має певні переваги, які збільшують його попит до використання в будь-якому куточку нашої держави. До таких переваг належать:

1) Дуже швидке та зручне оформлення. Таке оформлення можна здійснити з будь-якого пристрою, який має доступ до мережі Інтернет.

2) Реєстрація е-полісу в базі Моторного страхового бюро України займає не більше однієї хвилини (якщо це автострахування).

3) Майже виключено шахрайство і підробка за рахунок швидкої перевірки дійсності е-полісу.

4) Зручність використання – завантаживши в телефон, який у сучасної людини завжди з нею, виключає можливість пошкодження, знищення е-полісу.

5) Придбання е-полісу через Інтернет, відсутність тиску з боку агента, який пропонує додаткові види страхування, що є досить зручним для потенційних страхувальників [7].

Діджиталізація також торкнулась і страховиків. Постановою Правління Національного Банку України від 30.06.2022 року № 135 «Про затвердження Положення про реєстрацію страхових та перестрахових брокерів та умови провадження посередницької діяльності у сфері страхування та про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України зазначено, що документи, передбачені цим Положенням, подаються до Національного банку виключно в один із таких способів:

1) у паперовій формі з власноручним підписом брокера - фізичної особи-підприємця/керівника брокера - юридичної особи або представництва, керівника брокера-нерезидента або уповноваженого представника таких осіб з одночасним обов'язковим поданням електронних копій цих документів (без накладання КЕП) на цифрових носіях інформації (USB-флешнакопичувачах) або електронними каналами зв'язку, які використовуються Національним банком для електронного документообігу;

2) у формі електронного документа або електронної копії документа, підписаного брокером - фізичною особою-підприємцем/керівником брокера - юридичної особи або представництва, керівником брокера-нерезидента або уповноваженого представника таких осіб шляхом накладання КЕП таких осіб, з надсиланням разом з електронним повідомленням на електронну поштову скриньку Національного банку nbu@bank.gov.ua або іншими електронний ресурс.

Також вказано, що керівник з ліцензування має право здійснювати офіційну комунікацію із заявником/брокером-нерезидентом, його керівниками

або уповноваженими представниками через електронну поштову скриньку Національного банку nbu@bank.gov.ua

Переваги для суб'єктів страхового ринку в умовах діджиталізації: розвиток нових каналів просування страхових послуг на страховому ринку, скорочення частки ручної праці та автоматизація управління бізнес-процесами, підвищення швидкості виконання операцій, у тому числі і врегулювання претензій, можливість обробки суттєвих масивів даних, зниження витрат, підвищення якості обслуговування клієнтів, удосконалення та підвищення якості страхових послуг, спроба завоювати лояльність споживачів, підвищення безпеки страхових операцій на страховому ринку [8].

Тобто в українських страхових компаніях йде процес цифрової трансформації, яка включає: електронне страхування, послуги страхування онлайн та прямих продажів, кібербезпеку, мобільні послуги та послуги онлайн, автоматизація платіжного процесу, технологія блокчейн, перетворення сайту страхової компанії в інструмент для комунікацій та продажів [9].

Сучасний світ поставив перед Україною багато викликів. Окрім глобальної мети перемогти ворога, також актуальними для нашої держави залишаються діджиталізація національного страхового ринку. Україна зробила чимало кроків на шляху модернізації регулювання страхового ринку в цьому напрямі. Впровадження інструментів діджиталізації відбулось на двох рівнях, а саме, для страховиків і для споживачів.

Також варто зазначити, що в умовах дії правового режиму воєнного стану важливу роль у забезпеченні стабільності функціонування страхового ринку України та захисту прав споживачів страхових послуг має Національний Банк України, який на всіх рівнях впроваджує засоби діджиталізації заради збереження і розвитку страхового ринку, з метою найскорішого повоєнного відновлення України.

Список використаних джерел

1. Стратегія Національного Банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/about/strategy> (дата звернення: 14.11.2023).
2. МТСБУ представило статистику продаж електронних полісів ОСАГО: за 2 місяця почти 4 тис. е-полісів. URL: <https://forinsurer.com/news/18/04/12/35907> (дата звернення: 14.11.2023).
3. Страхування під час війни. Що зміниться у страхуванні з введенням воєнного стану? URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/04/14/685760/> (дата звернення: 14.11.2023).
4. Страхування під час воєнного стану. Питання та відповіді. URL: <https://uniqa.ua/ru/blog/strakhuvannya-pid-chas-voennogo-stanu-pitannya-ta-vidpovidi/> (дата звернення: 14.11.2023).
5. Гончар Є. А., Лункіна Т. І. Insurtech як перспективний напрям розвитку страхових компаній, зб. наук. пр. за матеріалами VI Всеукраїнської

науково-практичної конференції, 24-25 листопада 2022 р. С. 54-55. URL: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/12863/1/zbirnyk-tez-25-11-22-54-55.pdf> (дата звернення: 14.11.2023).

6. Чуницька І. І., Ясентюк А. С. Функціонування страхового ринку України в умовах сучасної цифрової трансформації. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка». 2021. № 23(51). С. 89–94. URL: [https://ecj.oa.edu.ua/assets/files/NZ_ek_Vyp_23\(51\).pdf](https://ecj.oa.edu.ua/assets/files/NZ_ek_Vyp_23(51).pdf) (дата звернення: 14.11.2023).

7. Сосновська О., Сіренька І. Тенденції інноваційного розвитку страхових компаній в Україні. Європейський науковий журнал економічних та фінансових інновацій. 2021. № 2(8). С. 20–30. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/39553/1/O_Sosnovska_I_Sirenka_ESJEFI_2%288%29_FITU.pdf (дата звернення: 14.11.2023).

8. Прокопчук О. Т., Улянич Ю. В., Мирошніченко М. М. Цифрова трансформація страхового ринку України. Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва. Випуск 101 Частина 2. 2022. С. 152-164. URL: <https://journal.udau.edu.ua/assets/files/101.2/15.pdf> (дата звернення: 14.11.2023).

9. Hrybinenko O. M. Digitalization of the economy in a new paradigm of digital transformation. International Relations. Part «Economic sciences». 2018. No 16. P. 35–37. URL: <file:///C:/Users/38067/Downloads/3523-12970-1-PB.pdf> (дата звернення: 14.11.2023).

Анастасія ЄВТУШЕНКО,

Світлана КРИВОНОС

студентки 2 курсу, факультету міжнародної торгівлі та права, ДТЕУ, м. Київ

Науковий керівник:

Петро ПАЛЬЧУК, к.ю.н., доцент

доцент кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права факультету міжнародної торгівлі та права ДТЕУ

АВТОРСЬКЕ ПРАВО В ЕПОХУ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ: БАЛАНС ІНТЕРЕСІВ ТВОРЦІВ І СПОЖИВАЧІВ

Авторське право – це галузь цивільного права, спрямована на регулювання відносин, що виникають при створенні та використанні творів інтелектуальної власності. Термін «авторське право» можна розглядати в об'єктивному та суб'єктивному значенні. Об'єктивно авторське право – це система норм, спрямованих на регулювання відносин, які виникають при створенні та використанні творів літератури, науки і мистецтва. Суб'єктивно цей термін охоплює сукупність особистих прав, що виникають у творця

(фізичної особи) внаслідок створення конкретного твору в зазначених галузях.

У цифрову епоху, коли доступ до інформації та контенту став дуже легким за допомогою Інтернету і цифрових технологій, відкривається багато питань щодо захисту авторських і споживчих прав. Авторське право та формування базових законодавчих положень має на меті забезпечити баланс інтересів як творців, так і споживачів. В Україні авторське право та інтелектуальну власність регулюється Законом України «Про захист прав споживачів» [1], Законом України «Про авторське право і суміжні права» [2] та Цивільним кодексом України [3], а також іншими законами і нормативно-правовими актами.

Права та обов'язки споживачів цифрового контенту в Україні регулюються законом «Про авторське право і суміжні права». Цей Закон визначає права і обов'язки, які виникають при використанні цифрового контенту, а також захищає інтереси як авторів і власників авторських прав, так і споживачів. Однак з розвитком цифрових технологій зростає кількість незаконного копіювання, поширення та використання цифрового контенту. Тому важливо знайти баланс між захистом прав творців і забезпеченням доступу споживачів до цифрового контенту.

Українське законодавство забезпечує авторам різноманітні права щодо їх творів, у тому числі право на відтворення, розповсюдження, публічне виконання, адаптацію та інші. Так Л. Мамчур визначає, що оцифрування твору, що початково мав традиційну матеріальну форму (запис на папері від руки, друковану, усну, запис на плівці тощо), є дією, що має ознаки використання і, якщо вона не дозволена, то порушує права автора». Авторка має не зовсім логічний висновок, оскільки вона пропонує визнати право на обрання форми фіксації твору серед немайнових прав автора. Зокрема, в контексті того, що Л. Мамчур вважає «правом на фіксацію», інші автори розглядають це як репродукцію, що, насправді, входить до сфери майнових прав. Зазначимо, що таке «право на фіксацію існувало й раніше, наприклад, написаний від руки текст згодом друкувався у типографії; майбутня фотографія спочатку відображалася на фотоплівці; малюнок будинку перетворювався на зведену споруду. Власне автор сама говорить про те, що «факт існування твору в електронній формі, ще не означає, що його автор має намір розмістити цей твір в Інтернеті. Часто електронна форма відіграє роль підготовчої для випуску твору у світ (опублікування) саме в одній з традиційних форм» [4, с. 34].

Це надає авторам можливість контролю над використанням їхніх творів та можливість утримувати винагороду за це. Також враховуються інтереси споживачів, забезпечуючи їм право на доступ до інформації та культурного контенту. Через це виникає логічне запитання щодо легальності та доступності цифрового контенту, зокрема музики, кіно, книг. Розвиток Інтернету та цифрових медіа призвів до нових викликів для авторського права. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо

гарантій захисту прав інтелектуальної власності в мережі Інтернет» спрямований на регулювання законодавства в цій сфері [5].

Виконавці можуть відтворити результат своєї праці в цифровому середовищі, включаючи Інтернет, стрімінгові платформи та інші онлайн-сервіси. Виконавці мають право на захист авторських прав за використання їх робіт у цифровому середовищі. Наразі відзначається тенденція до зростання кількості творів у цифровому форматі. В українській мові відсутнє одне точне еквівалентне слово, і зараз його перекладають як цифровізація або оцифрування. Дехто, використовуює термін “оцифрування” розуміючи його, як виражений електронними засобами переклад бінарною мовою... будь-якого сповіщення у формі текстів, слів, звуків, статичних або рухомих зображень. Французький дослідник А. Керевеєр визначає оцифрування як перетворення інформації у вигляд, виражений двійковою мовою з використанням знаків 0 і 1. Це може охоплювати текст, слова, звуки, а також статичні або рухомі зображення. Оцифровані дані зберігаються в пам'яті комп'ютерів, передаються на інше місце і потім перетворюються у форми, зрозумілі для сприйняття людини [6, с. 135].

Порушення авторських і суміжних прав включає такі дії: плагіат - опублікування твору під іменем іншої особи без її дозволу, включаючи переклад іншомовного твору під чужим іменем. Піратство в авторському праві, що означає відтворення, імпорт, експорт та розповсюдження піратських копій творів, включаючи комп'ютерні програми та бази даних, фонограми, відеограми, а також незаконне використання програм організацій мовлення та інші. Також згідно з Цивільним кодексом України виконавці можуть вимагати припинення незаконного поширення їхніх творів в Інтернеті та заборону на використання у цифровому середовищі без їхньої згоди. Виконавці мають право на контроль над тим, як їхні роботи використовуються та поширюються в цифровому середовищі. Ці права забезпечують захист і відшкодування виконавцям у цифровому середовищі та сприяють їхньому творчому розвитку та заробітку.

Крім прав виконавці в цифровому середовищі також мають обов'язки. Через те, що українське законодавство не стоїть на місці, а постійно розвивається, з 02.03.2024 обов'язки виконавців будуть регулюватись Законом України “Про цифровий контент та цифрові послуги” [7]. Законодавець передбачає, що виконавці зможуть писати свої твори лише за умови, що вони мають відповідну ліцензію від авторів або правовласників, які мають права на ці твори. Виконавці будуть повинні укласти угоди з авторами або правовласниками щодо використання їхніх робіт в цифровому середовищі. Ці угоди можуть містити умови щодо використання, розповсюдження та ліцензування робіт. Наприклад подача роботи в розумний строк без невиправданих зволікань. Виконавці повинні дотримуватися всіх відповідних законів і правил, що стосуються використання творів в цифровому середовищі, включаючи закони про авторські права, права виконавців та інші. Якщо наданий споживачу контент

не буде відповідати вимогам які зазначені договором, виконавець має понести за це відповідальність. Ці обов'язки виконавців можуть бути докладно визначені у відповідних угодах та ліцензіях, і вони варіюються в залежності від контексту та умов. Споживачі мають право на придбання, завантаження, стрімінг, читання чи перегляд цифрового контенту. Закон гарантує їм право на вибір і користування цими послугами, паралельно із цим він передбачає обов'язки споживачів. Споживачі мають дотримуватися правил використання цифрового контенту, не порушати авторські права і права власності, а також не використовувати цифровий контент у комерційних цілях без дозволу власника авторських прав. Окрім того, закон визначає відповідальність за порушення авторських прав та правил використання цифрового контенту. Споживачі можуть бути позбавлені права на користування певними послугами або потребувати відшкодування завданих збитків у разі порушення правил. Вони повинні бути уважними та відповідальними, користуючись цифровим контентом, та дотримуватися вимог закону, щоб забезпечити розвиток цифрової сфери на благо всіх сторін.

Авторське право на нематеріальні об'єкти, які включають твори: науки, літератури і мистецтва, має свої обмеження і визначений баланс між інтересами авторів і інтересами суспільства в цілому. Авторське право має певні обмеження у часі, наприклад, виключні майнові права автора на твір обмежуються строком після його смерті. Крім того, існують випадки, коли використання творів може здійснюватися без дозволу автора, це так зване вільне використання творів. Цей підхід сприяє досягненню гармонії між індивідуальними інтересами творців, які прагнуть вигоди від своїх творів, і інтересами громадськості, яка дбає про вільний доступ до цих творів. Відзначаються переваги творів і забезпечується матеріальне стимулювання авторів завдяки використанню їхніх творів суспільством. Це сприяє творчому процесу та допомагає авторам приділити більше часу творчості.

Отже, система захисту авторських прав, в тому числі в мережі Інтернет не може існувати без зв'язку з самим творчим процесом. Без захисту прав авторів, суспільство не зможе сприяти науковому і культурному прогресу і не зможе використовувати досягнення науки та мистецтва на користь всіх. Тому є необхідність в поширенні знань про авторське право, щоб сприяти економічному, соціальному і культурному розвитку.

Список використаних джерел:

1. Про захист прав споживачів: Закон України від 19.11.2022 р. №1023-ХІІ / Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text>. (дата звернення: 08.11.2023)
2. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 01.12.2022 р. № 2811-ІХ / Верховна рада України. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/t222811>. (дата звернення: 08.11.2023)

3. Цивільний кодекс України від 05.10.2023 р. № 435-VI / Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>. (дата звернення: 09.11.2023)

4. Мамчур Л. Розміщення твору у мережі Інтернет як спосіб його використання. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2011. № 3. С. 34-40.

5. Про внесення змін до деяких законів України щодо гарантій захисту прав інтелектуальної власності в мережі Інтернет: Закон України від 20.03.2023р. № 2974-IX / Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2974-20#Text>. (дата звернення: 10.11.2023)

6. Керевер А. Проблеми адаптації до цифрового мультимедійного середовища. Права на відтворення і права на публічне сповіщення / Авторське право і суміжні права. Європейський досвід : у 2-х кн. / за ред. А. С. Довгерта. - Кн. 2 : виступи, статті європейських спеціалістів / уклад. В.С. Дроб'язко.- К. : Ін Юре, 2001. 460 с.

7. Про цифровий контент та цифрові послуги: Закон України від 10.08.2023 р. № 3321-IX / Верховна рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3321-20#n74> (дата звернення: 12.11.2023)

Дар'я ЄФАНОВА студентка 2 курсу,
факультету міжнародної торгівлі та права,
ДТЕУ, м. Київ

Науковий керівник:

Юлія ТИЩЕНКО, к.ю.н., доцент
доцент кафедри міжнародного, цивільного
та комерційного права факультету
міжнародної торгівлі та права ДТЕУ

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

В умовах стрімкого розвитку цифрової економіки та зростаючого значення інтелектуальної власності (далі - ІВ) питання захисту цих відносин набуває особливого значення. Цифрові технології та глобалізація створюють нові виклики та можливості для розвитку міжнародно-правових механізмів захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності.

З одного боку завдяки цифровізації, творці ІВ мають значні переваги, в плані швидкого поширення своєї діяльності, а також покращує пошук споживачів для своїх робіт. З іншого ж боку, постає питання захисту прав на об'єкти ІВ, адже із розвитком технологій збільшуються випадки порушення авторських прав, піратства та контрафакції, що завдає значних фінансових збитків авторам та правовласникам. За даними Управління торгового представника США, продажі піратських і контрафактних товарів через Інтернет збільшується з кожним роком, все більше і більше. За даними

Європейської комісії, шість найпоширеніших категорій товарів, що вилучаються митними органами ЄС, - це товари, замовлені поштою або кур'єром у зв'язку з онлайн-замовленнями [1].

У рамках Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ) існує низка міжнародних договорів із захисту прав на об'єкти ІВ:

- Паризька конвенція про охорону промислової власності;
- Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів;
- Міжнародна конвенція про охорону прав виконавців, виробників фонограм і організацій ефірного мовлення;
- Договір про закони щодо товарних знаків та інші [2].

Більшість країн світу дотримується даних договорів, аби покращити захист прав на об'єкти ІВ. Однак у зв'язку зі швидким розвитком технологій міжнародне співтовариство постійно стикається з новими явищами в галузі інтелектуальної власності, які потребують законодавчого регулювання. З практики минулих років держави навчилися вирішувати ці завдання і таким чином, оперативно реагувати на ці виклики і за необхідності розробляти нові міжнародні норми і стандарти [3].

Наприклад, в країнах ЄС вже існують відповідні директиви у разі контрафакції ІВ. Директиви 2001/29 / ЄС , а саме ст. 8 (3) встановлює для держав-членів правило, що особи, права яких були порушені, мають право вимагати від сайтів-посередників компенсацію. А в статтях 9 та 11 Директиви ЄС 2004/48 / ЄС роз'яснюють, що діяльність таких веб-сайтів зовсім може припинитись [1].

Також дедалі більшого значення набувають такі питання, як уніфікація прав на об'єкти ІВ та реалізація балансу приватних і публічних інтересів у праві ІВ. Інтелектуальна власність формує важливі відносини, будучи невід'ємним елементом суспільного прогресу. Важливим внеском у розвиток та уніфікацію охорони ІВ є комплексне оновлення законодавства у цій сфері, яке зумовлене як зовнішніми, так і внутрішніми факторами, що впливають на законодавство у сфері ІВ [4].

Для розв'язання проблем, що виникають в умовах цифрової економіки, використовуються різні стратегії захисту прав на об'єкти ІВ. Однією з таких стратегій є використання технологічних заходів, таких як Digital rights management (DRM)/Управління цифровими правами (УЦП), для запобігання несанкціонованому копіюванню та розповсюдженню цифрового контенту. Системи DRM використовують механізми шифрування та контролю доступу для обмеження доступу до матеріалів, захищених авторським правом. Доступ захищається за допомогою ідентифікатора користувача, паролів і ліцензійних угод [5].

Також однією із стратегій захисту ІВ є Trusted Platform Module (TPM)/Модуль надійної платформи (МНП). Завдяки TPM видавничим компаніям дозволяють захищати такий вміст, як музика, текст і відео, від несанкціонованого використання. У разі, якщо автор бажає стягувати плату за використання свого твору, то можна використовувати технологію DRM.

Технології TPM і DRM все частіше використовуються для продажу та розповсюдження вмісту через Інтернет [4].

Ще однією, популярною технологією захисту прав ІВ, яка активно використовується у світі – це технологія блокчейн. Блокчейн може слугувати децентралізованою та недоторканною базою даних, де можна реєструвати авторські права, патенти, торгові марки тощо. Це забезпечує надійність, цілісність і прозорість процесу реєстрації [6].

Але перелік даних технологій, щодо захисту прав на об'єкти ІВ не є вичерпний і з кожним роком їх кількість та ефективність зростає.

Також з огляду на доктрину і практику міжнародного приватного права, в якості основної особливості прав ІВ вказується на відсутність екстериторіальної дії цих прав. Відсутність екстериторіальної дії прав ІВ полягає в тому, що особа, яка опублікувала твір на території однієї держави, буде мати захист тільки на території цієї держави. Отже, це вказує нам на те, що у захисті прав ІВ відіграють не тільки міжнародні договори, а й національне законодавство. З огляду на ефективний захист ІВ в період цифровізації, також буде залежати від нормативно-правових актів у національному законодавстві та його адаптованості до захисту в межах цифрової економіки [7].

З огляду на вище викладене, можемо зробити висновок, що цифрова економіка створила як можливості, так і виклики для захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності. Хоча легкість цифрового відтворення призвела до збільшення випадків порушення авторських прав, для вирішення цих проблем були розроблені міжнародні правові договори, стратегії та різне технічне забезпечення, щодо захисту прав у сфері ІВ. Застосовуючи технологічні заходи, ухвалюючи законодавство та дотримуючись міжнародних домовленостей, країни можуть намагатися досягти балансу між захистом прав на об'єкти інтелектуальної власності та стимулюванням інновацій і творчості в цифровій економіці. Для ефективного вирішення міжнародно-правових аспектів інтелектуальної власності в цифровій економіці вкрай важливо, щоб країни співпрацювали і зміцнювали міжнародне співробітництво.

Список використаних джерел:

1. Внукова А. Контрафакція. Bitlex blog/ Legal Provider. URL: <https://www.bitlex.ua/uk/blog/terms/post/kontrafaktsiya> (дата звернення: 11.11.2023).
2. Хворост О.О. Національна система інтелектуальної власності та міжнародне співробітництво. *Соціально-економічні виклики*. 2011. (дата звернення: 11.11.2023).
3. Ізбаш О. О. Міжнародні аспекти захисту інтелектуальних прав. *Lex portus* № 2 (10) 2018. URL: http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/9802/izbash_o_o_mizhнародni

[aspekty_zakhystu_intelektualnykh_prav.pdf?sequence=1&isAllowed=y](#) (дата звернення: 11.11.2023).

4. Золотар А. С. Теперішній стан захищеності інтелектуальної власності в контексті цифровізації. *Актуальні проблеми держави і права*, 2022. URL: <http://www.apdp.in.ua/v94/5.pdf> (дата звернення: 12.11.2023).

5. Roach C. What is Digital Rights Management (DRM)? (The Definitive Guide). DATAINSIDER / Digital Guardian's Blog. 05.05. 2023. URL: <https://www.digitalguardian.com/blog/what-digital-rights-management> (date of access: 12.11.2023).

6. Porras E. Intellectual Property and the Blockchain Sector, a World of Potential Economic Growth and Conflict. 05.06.2023. URL: <https://www.intechopen.com/chapters/1119417> (дата звернення: 12.11.2023).

7. Мініна О.Ю. Правова охорона інтелектуальної власності у міжнародному приватному праві. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. Випуск 114 (Частина II). 2013. URL: <http://apir.iir.edu.ua/index.php/apmv/article/view/61/44> (дата звернення: 12.11.2023).

Андрій ЖИБАК, аспірант кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права ДТЕУ, м. Київ

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ КОРИСТУВАЧІВ ОНЛАЙН-ПЛАТФОРМ НА ЦИФРОВИХ РИНКАХ ЄС

Закон про цифрові ринки спрямований на приборкання ринку новітніх (сучасних) технологій, накладаючи на цифрових гігантів перелік позитивних і негативних зобов'язань. Закон про цифрові ринки надасть європейським користувачам онлайн-платформ нові права по відношенню до так званих «gatekeeper» або цифрових компаній, які були визнані Європейською Комісією 6 вересня 2023 року як «gatekeeper» (зокрема, Alphabet, Amazon, Apple, ByteDance, Meta та Microsoft) [5]. Згадані вище компанії повинні виконувати позитивні та негативні зобов'язання, які передбачені Законом про цифрові ринки починаючи з 6 березня 2024 року.

Таким чином, Закон про цифрові ринки дає змогу кинути виклик gatekeeper та змінити умови на цифрових ринках, знизивши бар'єри входу для інших (третіх) продуктів та послуг. Однак, Закон про цифрові ринки (DMA) не змушує користувачів онлайн-платформ користуватися своїми правами на цифрових ринках, а також не змушує gatekeeper змінювати поведінку на цифрових ринках. Закон про цифрові ринки надає користувачам онлайн-платформ нові права тільки за умови , якщо користувачі користувачам онлайн-платформ будуть відстоювати ці права, саме тоді вони зможуть змінити поведінку gatekeeper на цифрових ринках.

Для ефективного захисту прав користувачів на онлайн-платформах було б добре, якби gatekeeper могли відповідати певним індикаторам (критеріям) відповідності. Такі індикатори відповідності повинні підтвержувати, що заходи, які були вжиті gatekeeper для ефективного захисту прав користувачів на цифрових ринках насправді дають змогу виконувати перед користувачами зобов'язання, які передбачені Законом про цифрові ринки. З часом такий підхід дозволить контролерам та Європейській Комісії оцінити ефективність Закону про цифрові ринки в цілому.

Положення Закону про цифрові ринки, передбачають для користувачів онлайн-платформ право на оскарження та справедливість. Конкурентоздатність на цифрових ринках означає здатність подолати бар'єри входу на такі цифрові ринки, тоді як справедливість означає здатність оскаржувати дисбаланс між правами та обов'язками gatekeeper і користувачами онлайн-платформ, дозволяючи останнім отримати переваги від своїх інновацій і зусиль. Від такого підходу користувачі онлайн-платформ повинні отримати вигоду, оскільки Закон про цифрові ринки надає їм більше вибору щодо використання пропозицій від третіх сторін та більше контролю над продуктами gatekeeper. Закон про цифрові ринки регламентує це шляхом накладення на gatekeeper списку із 22 позитивних та негативних зобов'язань (статті 5, 6 і 7), які застосовуються до 10 основних платформних сервісів, таких як онлайн-пошукові системи, такі як Google Search (стаття 2) [6].

Європейська Комісія є єдиним органом, який забезпечує дотримання вимог Закону про цифрові ринки. Gatekeeper повинні довести, що заходи, які вони впроваджують, розширюють можливості користувачів онлайн-платформ, але у той же самий час вони не викликають змін в умовах вступу на цифрові ринки для третіх сторін. Таким чином, gatekeeper несуть відповідальність лише за забезпечення реалізації нових прав користувачів цифрових ринків. Ні gatekeepers, ні Європейська Комісія не можуть змусити користувачів цифрових ринків реалізувати свої права. Наприклад, якщо gatekeeper належним чином увімкнув використання сторонніх магазинів додатків у своїй операційній системі, але жоден з користувачів цифрового ринку не вирішив розробити сторонній магазин додатків, тоді gatekeeper не може нести відповідальність за відсутність зміни кон'юнктури ринку. Європейська Комісія не може припускати, що gatekeeper не виконав зобов'язання, які передбачені для нього Законом про цифрові ринки [3].

Починаючи з березня 2024 року gatekeeper повинні звітувати перед Європейською Комісією, вказуючи, як вони відповідають цілям, які передбачені Законом про цифрові ринки. Звіти повинні містити детальні та прозорі звіти про заходи, які вони вживають для забезпечення дотримання переліку зобов'язань, що покладені на них. Комісія вже розробила проект шаблону звіту, хоча він ще не затверджений Європейською Комісією, звіт уже відображає, яку інформацію повинні надавати gatekeeper для підтвердження виконання покладених на них зобов'язань. Серед іншої

інформації, проект звіту вимагає від gatekeeper надавати індикатори результатів щодо змін в умовах на цифрових ринках, наприклад дані про зміну кількості активних користувачів на кожній онлайн-платформі. Однак ці індикатори не є повністю інформативними про те, чи ефективно gatekeeper дотримуються положень Закону про цифрові ринки. Тому існує потреба в індикаторах відповідності, які не покладаються на результати, що будуть відображені у звітах gatekeeper [8].

Серед індикаторів відповідності, можна виділити такі, що:

- стосуються впливу вжитих заходів на цифровий ринок [4];
- або дій користувачів цифрових платформ, які взаємодіють із gatekeepers [7].

Обидва набори індикаторів оцінюють, чи користуються користувачі цифрових платформ своїми правами та чи мало це наслідки з точки зору змін на цифровому ринку. Однак такі індикатори можуть бути інформативними, лише якщо існує прямий зв'язок між зміною та реалізацією прав користувача на цифровому ринку та якщо індикатори чітко визначають ціль із кінцевою датою її досягнення. Крім того, індикатори не є інформативними щодо дотримання або невідповідності, коли користувачі не користуються своїми правами, а також не вказують, чи належним чином gatekeepers надають користувачам повноваження (наприклад, gatekeepers можуть використовувати маніпулятивні методи, накладати неправомірні вимоги або приховувати обов'язкову інформацію). Однак наведені вище обмеження означають, що недостатньо показників для оцінки відповідності.

У свою чергу Європейська Комісія має оцінити вжиті заходи gatekeeper. У цьому контексті Європейською Комісією перевірятиметься інформацію, яку надають gatekeeper. Однак це може призвести до асиметричної інформації, коли gatekeepers матимуть більше інформації, ніж Європейська Комісія, що завадить Європейській Комісії виконувати свою функцію моніторингу [1]. Щоб вирішити це, Європейська Комісія може запитувати інформацію і проводити співбесіди та інспекції. Європейська Комісія також може накласти зобов'язання зберігати всі документи, які вважаються важливими для оцінки відповідності. Нарешті, Європейська Комісія може визначити форму, зміст та інші деталі регуляторного звіту, як це було зроблено з проектом шаблону звіту. Однак, навіть маючи ці повноваження, Європейська Комісія все ще перебуває в невідповідному становищі, оскільки gatekeeper володіють внутрішньою інформацією та знають краще, ніж Європейська Комісія, яка інформація має значення для оцінки відповідності. На цьому тлі Європейська Комісія повинна спочатку покладатися на інформацію, яку gatekeeper роблять загальнодоступною для користувачів цифрових ринків, щоб вони могли реалізувати свої права. Під час оцінки відповідності Європейська Комісія також може звернутися за допомогою до незалежних зовнішніх експертів і аудиторів, а також до національних компетентних органів [3].

У цьому контексті Європейська Комісія могла б співпрацювати з національними компетентними органами, які розробляють технологічні інструменти для моніторингу показників відповідності. Наприклад, у Франції Експертний центр регулювання цифрових платформ розробив інструмент для моніторингу еволюції умов і положень онлайн-платформ. Комісія могла б співпрацювати з Експертним центром регулювання цифрових платформ для розробки подібного інструменту для моніторингу показників відповідності та їх зміни з часом [2].

Список використаних джерел:

1. Cabral, L., J. Haucap, G. Parker, G. Petropoulos, T. Valletti and M. Van Alstyne. *The EU Digital Markets Act, A Report from a Panel of Economic Experts*, European Commission Joint Research Centre, Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2021. URL: <https://data.europa.eu/doi/10.2760/139337> .

2. Christophe Carugati. The Digital Markets Act is about enabling right, not obliging changes in market conditions. URL: https://www.bruegel.org/analysis/digital-markets-act-about-enabling-rights-not-obliging-changes-market-conditions#footnote3_psaijyo .

3. Digital Markets Act. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32022R1925>.

4. De Streel, A., J. Crémer, P. Heidhues, D. Dinielli, G. Kimmelman, G. Monti, R. Podszun, M. Schnitzer and F.M. Scott Morton. Enforcing the Digital Markets Act: Institutional Choices, Compliance, and Antitrust. *Policy Discussion Paper № 7*, Tobin Center for Economic Policy at Yale, 2022. URL: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4314848>.

5. European Commission press release of 6 September 2023. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_23_4328.

6. European Commission press release of 6 September 2023 (footnote 1) for the full list of designated CPSs.

7. Feasey, R. and A. De Streel . DMA Output Indicators. *Draft Issue Paper*, Centre on Regulation in Europe, 2023. URL: <https://cerre.eu/wp-content/uploads/2023/07/CERRE-Draft-Issue-Paper-DMA-Output-Indicators.pdf>.

7. Feasey, R. and A. De Streel . DMA Output Indicators. *Draft Issue Paper*, Centre on Regulation in Europe, 2023. URL: <https://cerre.eu/wp-content/uploads/2023/07/CERRE-Draft-Issue-Paper-DMA-Output-Indicators.pdf>.

8. Template for Reporting Pursuant to Article 11 of Regulation (EU) 2022/1925 (Digital Markets Act). URL: https://digital-markets-act.ec.europa.eu/system/files/2023-06/DMA%20template%20-%20Compliance%20report_consultation.pdf .

Вероніка ЗАТУЛА студентка 2 курсу,
факультету міжнародної торгівлі та права,
ДТЕУ, м. Київ

Науковий керівник:

Петро ПАЛЬЧУК, к.ю.н., доцент
доцент кафедри міжнародного, цивільного
та комерційного права факультету
міжнародної торгівлі та права ДТЕУ

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЦИФРОВИХ ІННОВАЦІЙ В УКРАЇНІ

Цифрова економіка - це вся економічна діяльність, яка забезпечується використанням інформаційно-комунікаційних та інших цифрових технологій. Цифрова економіка - це не просто технологічний процес. Це новий спосіб мислення та організації економіки. Вона передбачає використання цифрових технологій у всіх сферах життя, що дає змогу істотно підвищити ефективність, цінність послуг та товарів. Україна не залишається осторонь цього процесу та активно розвиває свою цифрову економіку і будує цифрове суспільство, але це передбачає належне унормування відповідних питань шляхом прийняття відповідних положень, які мають знайти своє відображення в праві України.

Цифрове суспільство - це суспільство, в якому інформаційні технології використовуються широко та повсюдно. Воно має величезний потенціал для забезпечення доступності послуг та полегшення повсякденного життя людей. Цифрова трансформація означає інтеграцію цифрових технологій у всі сфери бізнесу. Ця інтеграція призводить до принципових змін у тому, як діють громадяни, підприємства та організації, як вони забезпечують цінність для себе, своїх працівників, клієнтів, партнерів, досягаючи власних та спільних, економічних та соціальних цілей швидше, дешевше та з новою якістю [1, с 114-115].

За останні роки Україна зробила дуже значний крок у напрямку цифрового розвитку, в тому числі сформувавши відповідну систему правових норм. Насамперед, впровадження цифрових технологій у державну сферу та бізнес дозволило покращити ефективність послуг, зменшити витрати та зробити їх більш прозорими для громадян, надати гарантію реалізації та захисту належних їм цифрових прав. Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг в Україні» набув чинності ще у 2003 році [2].

В подальшому у 2020 році, поширенню електронного документообігу посприяв Закон України «Про електронні довірчі послуги», метою якого є врегулювання відносин у сферах надання електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації [3]. Цим Законом визначено правові та організаційні засади надання електронних довірчих послуг, у тому числі

транскордонних, права та обов'язки суб'єктів правових відносин у сфері електронних довірчих послуг, порядок здійснення державного нагляду у сфері електронних довірчих послуг, а також правові та організаційні засади здійснення електронної ідентифікації. Варто відмітити, що введення електронного документообігу у державному секторі сприяло зменшенню бюрократичних процедур та значному покращенню якості надання послуг.

Якщо вже говорити про електронне урядування, то можна сміливо сказати, що «Е-урядування» - ключ до реформ України і відповідні реформи мають продовжуватися навіть в умовах воєнного стану. Одним з найважливіших напрямів у сфері електронного урядування є електронні публічні послуги, бо саме вони стосуються кожного громадянина. Одним з прикладів електронного урядування є система «Дія». Це онлайн-платформа, яка дає можливість отримати велику кількість державних послуг знаходячись будь-де, без потреби відвідувати офіси державних органів. Саме Закон України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні», запровадив правовий режим «Дія» та визначив засади його функціонування.[4] Цей Закон був створений для того, щоб створити сприятливі умови для ведення інноваційного бізнесу в Україні.

Проаналізувавши розвиток впровадження електронного урядування, можемо говорити щодо викликів для цифрового розвитку України, то це є забезпечення кібербезпеки. Зростання кількості цифрових послуг ставить під загрозу безпеку персональних даних та інформації в онлайн-середовищі. Разом з розвитком цифрової економіки, зростає і кількість кібератак. На жаль, Україна стала однією з найбільш цільових країн для кібератак. Це пов'язано як і з війною, так і з недостатньою увагою до кібербезпеки у минулому. З метою координації дій у сфері кібербезпеки було створено Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України. Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України спрямовує свою діяльність на забезпечення національної безпеки України від зовнішніх і внутрішніх загроз та є складовою сектору безпеки і оборони України [5].

Щодо правового регулювання питання кібербезпеки, то з цією метою був прийнятий ряд нормативно-правових актів. Відповідно до Закону України «Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах» порядок доступу до інформації, перелік користувачів та їх повноваження стосовно цієї інформації визначаються володільцем інформації [6]. Також цей Закон визначає права та обов'язки користувачів інформаційних систем, включаючи право на приватність своїх персональних даних та вимогу до організацій захищати їх інформацію, має на меті запобігання, виявлення та припинення комп'ютерних злочинів.. На нашу думку, то прийняття цього Закону стало важливим кроком у боротьбі з комп'ютерними злочинами, оскільки це законодавча база для швидкого та ефективного реагування на такі злочини.

З метою визначення правових та організаційних засад державної політики, спрямованої на захист життєво важливих інтересів в кіберпросторі

та визначення основних засад забезпечення кібербезпеки, був прийнятий Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» [7]. Необхідно зазначити, що поточна версія цього Закону визначає права й обов'язки державних органів щодо кібербезпеки, але для ефективного забезпечення кібербезпеки треба діяти не тільки на рівні державних органів, але й залучати до цього процесу приватний сектор. Це б дозволило підвищити свідомість бізнесу про кіберзагрози і дозволило б підійти до покращення кібербезпеки більш комплексно.

Сутність вищевикладеного зводиться до того, що Україна має всі передумови для того, щоб стати лідером у сфері цифрової економіки. Цифрова економіка може стати фактором стійкості економіки, оскільки вона менше залежна від фізичних активів, ніж промисловість чи сільське господарство [8]. Ця стійкість найбільш помітна в кризових умовах.

На нашу думку, нашій країні однозначно потрібно продовжувати працювати над покращенням цифрової інфраструктури і кібербезпекою. Необхідно забезпечити підвищення кваліфікації у фахівців у сфері кібербезпеки, а також популяризувати свідоме використання цифрових інновацій серед громадян. Це дозволить забезпечити стабільний економічний розвиток та конкурентоспроможність країни у світі.

Список використаних джерел :

1. Хлебінська О.І. Теоретичні підходи до цифровізації та цифрової трансформації / матеріали ІІ міжнар. наук-практ.конф. «Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи» Київ, 2021. С 114-115.
2. Про електронні документи та електронний документообіг в Україні : Закон України від 22.05.2003 № 851-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text> (дата звернення : 16.11.2023.).
3. Про електронні довірчі послуги : Закону України від 05.10.2017 № 2155-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text> (дата звернення : 16.11.2023 р).
4. Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні : Закон України від 15.07.2021 № 1667-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1667-20#Text>. (дата звернення : 16.11.2023).
5. Завдання Держспецзв'язку / Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України. URL : <https://www.cip.gov.ua/ua/statics/zavdannya-derzhspetszv-yazku>. (дата звернення : 16.11.2023).
6. Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах: Закон України від 05.07.1994 р. № 80/94-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-%D0%B2%D1%80#Text>. (дата звернення : 16.11.2023).

7. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України : Закон України від 05.10.2017 р. № 2163-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text>. (дата звернення : 16.11.2023).

8. Круп'яник А. Цифрова економіка України : основні фактори розвитку. URL : <https://voxukraine.org/tsyfrova-ekonomika-ukrayiny-osnovni-factory-rozvytku>. (дата звернення : 16.11.2023).

Роман ЗАЄЦЬ, студент 4 курсу, факультету міжнародної торгівлі та права, ДТЕУ, м. Київ

Науковий керівник:

Лариса НЕСКОРОДЖЕНА, к.ю.н., доцент доцент кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права факультету міжнародної торгівлі та права ДТЕУ

ВПРОВАДЖЕННЯ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ: МОЖЛИВОСТІ ТА ВИКЛИКИ ДЛЯ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

У часи стрімкого технологічного розвитку тема цифрової економіки стає все більш актуальною для країн усього світу. Цифрова економіка функціонує на основі діяльності суспільства у сфері виробництва та наданні послуг за допомогою інформаційних технологій. Трансформація економіки з традиційної на цифрову може зайняти важливу роль у післявоєнній відбудові України. Визначення переваг цифрової економіки та можливих викликів допоможе ефективно забезпечити повоєнне відновлення та гарантувати у подальшому стабільний розвиток економіки.

Вперше поняття «цифрової економіка» було використано ще на самому початку появи глобальної мережі Доном Тапскоттом у 1995 році у праці «Digital Economy: Promise and Perile in the Age of Networked Intelligence» (укр. «Цифрова економіка: обіцянки та загрози в епоху мережевого інтелекту») [1]. Економіка «нової епохи» включає в собі широкий спектр галузей, в яких використовується, як допоміжний фактор для діяльності, інформаційні технології. До технологій належить штучний інтелект, хмарні середовища, великі масиви даних, блокчейни. Визначення і осмислення поняття цифрової економіки еволюціонувало з початку 90-х. Спочатку науковці вкладали в це поняття просте використання базових цифрових технологій, таких як використання Інтернету для доступу до інтернет-магазинів. Однак з плином часу в дане поняття встали включати використання інформаційних технологій для здійснення економічної діяльності у сфері е-комерції, блокчейн технологій, хмарних середовищ та штучного інтелекту. Таким чином, цифрова економіка – це вся економічна

діяльність, яка забезпечується з використанням інформаційно-комунікаційних та інших цифрових технологій [2]. До такої діяльності належить електронна комерція, онлайн-послуги, цифровий маркетинг, а також результати діяльності ІТ-розробок. Перевагами функціонування цифрової економіки є :

1) розширення можливостей використання бізнесом засобів для збільшення своїх прибутків і розповсюдження сфери діяльності у різні країни світу;

2) збільшення ефективності та продуктивності, автоматизація виробництва. Цифрові технології допомагають оптимізувати господарську діяльність підприємств шляхом зменшення додаткових витрат у вигляді ресурсу та часу;

3) розвиток інноваційної діяльності у державі;

4) вдосконалення клієнтського досвіду у сфері персоналізації продуктів та послуг для клієнтів.

Така економіка характеризуватиметься повністю оцифрованим форматом діяльності суб'єктів господарювання, що збільшить доступ до послуг для всіх ланок суспільства. Отримувачі послуг та покупці зможуть отримувати персоналізований підбір товарів за допомогою штучного інтелекту в залежності від їх потреб та можливостей. Інформаційні технології допоможуть спростити терміни виконання замовлень, що збільшить загальний дохід, і, відповідно, податкові надходження до бюджетів. Таким чином, цифрова економіка відрізняється від традиційної завдяки широкому використанню цифрових технологій. Вона сприяє автоматизації бізнес-процесів і підвищує ефективність завдяки швидкому обміну інформацією та використанню онлайн-інструментів. Ключовими ознаками «нової економіки» є цифровізація, shared usage (укр. спільне використання), персоналізований досвід, безпосередність та глобальний гіперзв'язок. «Гіперзв'язок» (англ. hyperconnectivity) - термін, який використовується для визначення зв'язку, що існує в цифровому світі, і взаємодії між пристроями, пов'язаними між собою через Інтернет [2]. За допомогою мережі та «гіперзв'язку» компаніям набагато легше оперувати на міжнародному рівні та розширювати і опановувати нові ринки збуту. Поряд з цим, необхідно зазначити і переваги оцифрування економіки і для трудових відносин. Віддалена робота та гнучкість у режимі праці для працівників стане більш доступним завдяки розвинутим і вдосконаленим технологіям відеозв'язку. Така економіка створюватиме набагато швидше нові робочі місця та спричинить появу нових професій, наприклад, оператор «хмарної платформи» або конструктор чат-ботів зі штучним інтелектом, що є безпосередньою перевагою для післявоєнної відбудови України.

На важливість і перспективність цифрової економіки вказують і створені стратегічні плани Європейським Союзом. У березні 2021 року Європейська Комісія запропонувала новітню програму під назвою «Шлях до Цифрового десятиліття» [3]. Ця політична програма є узагальненням цілей та

мети щодо цифровізації суспільства країн Європи. Один із основних планів ЄС щодо переходу до цифрової економіки є «Цифровий компас до 2030 року» - план трансформації економіки та суспільства ЄС. Програма передбачає чіткі цілі та межі щодо цифрової трансформації Європи, спираючись на прогрес у створенні повноцінно функціонуючого Єдиного цифрового ринку (далі – ЄЦР). Започаткований у 2015 році, ЄЦР має на меті сприяти економічному зростанню, збільшенню робочих місць, конкуренції інвестицій та інновацій. За результатами виконання положень програми очікується збільшення потенціалу зростання цифрової економіки та створення умов і рівних правил функціонування підприємств для процвітання інформаційних мереж та послуг [4].

Україна та ЄС створила спільний проект під назвою «Цифрова політика допомоги для України» на 2021-2024 роки. З аналізу положень, можемо визначити, що ЄС надає найсучаснішу підтримку у процесі цифровізації органам державної влади: Міністерству цифрової трансформації та Національній комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації [5]. Основними цілями співпраці є:

- підтримка державної політики у сфері цифрової економіки відповідно до Додатку XVII-3 до Угоди про Асоціацію;
- підтримка у формуванні, адаптації та подальшій реалізації політики у сфері цифрової економіки;
- підтримка зміцнення спроможності та незалежності державних регуляторних органів.

Отже, розвиток та формування цифрової економіки для України є однією із вимог для повноцінного вступу і отримання доступу до Єдиного цифрового ринку ЄС.

Викликами для України у процесі трансформації відносин в економіці є необхідність законодавчого закріплення функціонування новітніх технологій, втілення надійного кіберзахисту цифрової інфраструктури та оновлення програмного забезпечення з метою можливості впровадження передових нау-хау у сфері цифровізації.

Підсумовуючи сказане, необхідно зазначити, що цифрова економіка є поняттям узагальнюючим, адже включає в собі діяльність всіх суб'єктів економічної діяльності за участі інформаційних технологій. Ступінь та рівень впровадження «нової» економіки залежить від розвитку цифрової інфраструктури та успіхів держави у заохоченні інноваційної діяльності суспільства. Перевагами під час післявоєнної відбудови є підвищення ефективності у діяльності господарств, спрощення доступу до послуг та товарів, однак викликами для України є недостатній розвиток інформаційної інфраструктури та застарілість програмного забезпечення.

Список використаних джерел:

1. Tappscott D. The Digital Economy: Promise and Peril in the Age of Networked Intelligence / Don Tappscott., 1996. – 342 с. (date of access: 16.11. 2023).

2. Цифрова економіка України: основні фактори розвитку. VoxUkraine | «Вокс Україна» – більше ніж найкраща аналітика про Україну. URL: <https://voxukraine.org/tsyfrova-ekonomika-ukrayiny-osnovni-factoryrozvytku> (дата звернення: 10.11.2023).

3. What is digital economy? | Deloitte Malta | Technology. Deloitte Malta. URL: <https://www2.deloitte.com/mt/en/pages/technology/articles/mt-whatis-digital-economy.html> (date of access: 11.11.2023).

4. What is digital economy? | Deloitte Malta | Technology. Deloitte Malta. URL: <https://www2.deloitte.com/mt/en/pages/technology/articles/mt-whatis-digital-economy.html> (date of access: 11.11.2023).

Зінченко-Тулуб Ярослав Сергійович
аспірант кафедри міжнародного,
цивільного та комерційного права
Державного торговельно-економічного
університету м. Київ

СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «ВИКРИВАЧ» ТА «ІНФОРМАТОР»

В сучасному інформаційному віці, де кожна подія, кожен вчинок і кожен вислів може стати об'єктом загального обговорення, розкриття правди і передача інформації відіграють ключову роль у формуванні суспільного дискурсу та визначенні шляху подальшого розвитку. Інформація є найціннішим ресурсом, а отже, роль осіб що здійснюють її надання, викривача та інформатора, стає все більш актуальною і значущою для розкриття правди, забезпечення відкритості та відповідальності. Вони мають свої власні функції, моральні аспекти і можливі наслідки для суспільства, і їх співвідношення завжди було предметом обговорення.

Дуже часто терміни «викривач» та «інформатор» утотожнюють та вживають як синоніми при описі людей, що повідомляють про порушення. Проте, між цими термінами існують важливі відмінності, які слід розуміти, щоб оцінити їхню унікальну роль у суспільстві.

У національному законодавстві **викривачем** є особа, що повідомляє про можливі факти порушень, що стали їй відомі у зв'язку з її трудовою, професійною, службовою діяльністю [3, стаття 1].

Іншими словами, викривачем виступає не будь-яка особа, що повідомляє про правопорушення, а працівник, службовець. А отже, підстав для набуття такої інформації у даних осіб значно більше ніж у пересічних громадян, у яких відсутній доступ до такої інформації. Національне законодавство деяких країн, дозволяє неурядовим організаціям напрямку виступати в ролі «викривача», так наприклад в Індії, в Законі про захист викривачів (2011), зазначається, що «будь-яка інша особа, включаючи будь-яку неурядову

організацію, може розкривати інформацію в інтересах суспільства перед компетентним органом» [6].

Хоча це суперечить традиційній концепції про те, що «викривач» - це особа (громадянин), яка повідомляє про правопорушення, проте часто недержавні організації тісно співпрацюють з іншими організаціями, включаючи державні установи, корпорації тощо.

У своїй діяльності викривачі керуються почуттями громадянської відповідальності, вважаючи, що суспільні інтереси переважають над інтересами організації, в якій він працює чи служить. Їх мотивацією може бути боротьба за справедливість, етика.

Викривачі часто виносять на поверхню суспільні або корпоративні таємниці, сприяючи тим самим розслідуванню та притягненню винних до відповідальності. При цьому повідомляти про правопорушення, згідно чинного законодавства [3], викривачі можуть через:

1. **внутрішні канали**, тобто всередині організації, шляхом повідомлення щодо неправомірних дій своєму роботодавцю замість того, щоб звертатися до органів влади або ЗМІ.

Тобто, між особою (викривачем) та організацією, на яку він працює, не завжди може виникати конфлікт.

З одного боку, це дозволяє організації вирішити та виправити проблему всередині організації, що може завдати меншої шкоди її репутації, проте, з іншого боку, ефективність залежить від готовності організації розглядати та вирішувати скарги.

2. **зовнішні канали**, шляхом звернення до ЗМІ. Точка зору про те, що повідомлення у ЗМІ з боку викривачів має бути доступним, підтвержується в Резолюції Парламенту Ради Європи 1838 (2011), де зазначається, що «ЗМІ відіграють важливу роль у функціонуванні демократичних інститутів, зокрема, розслідуючи та публічно засуджуючи протизаконні дії... Вони значною мірою покладаються на співпрацю «викривачів» у державних службах. Асамблея повторює свої заклики до належного захисту... для викривачів [5]».

3. **регулярні канали**, через звернення до органів влади.

Загалом, викривачі стикаються з важким вибором у виборі каналу повідомлення. Вибір залежить від таких факторів, як серйозність правопорушення, здатність організації реагувати на повідомлення викривача, правовий захист, доступний викривачам, а також особисті цінності викривача та терпимість до ризику. Викривачі, які виходять за межі внутрішніх каналів повідомлень, часто стикаються з більшими особистими ризиками, включаючи потенційну помсту з боку організації чи колег.

На відміну від викривача, інформатор пов'язаний з оперативно-розшуковою діяльністю правоохоронних органів, при цьому особа інформатора може відрізнитися.

Так, наприклад, з одного боку, інформатором може бути негласний співробітник поліції чи інших правоохоронних органів, що здійснює здобуття та збір інформації, яка має інтерес для цих органів [1, с. 209].

З іншого боку, особа інформатора може бути сама залучена в незаконну діяльність і надавати інформацію в обмін на певну вигоду, наприклад, зменшення терміну ув'язнення.

Професор Олександра Натапов зазначила: «Однак тут у центрі уваги не складна моральна позиція інформатора та його нелояльність чи навіть його сумнівна цінність як свідка. Це сенс і наслідки дуже специфічної правоохоронної практики винагороди інформаторів шляхом прощення їм їхніх злочинів» [4, с. 561].

Таким чином, інформатори перебувають у підпорядкованому становищі відносно організації або особи, якій вони надають інформацію, оскільки повинні виконувати їхні директиви, інакше підлягають санкціям, а отже, обмежені у виборі каналу повідомлення про порушення.

Загалом, хоча і викривачі, і інформатори надають інформацію, яка може бути цінною для викриття злочинів, їхні мотиви та сприйняття з боку громадськості значно відрізняються.

Викривачі керуються почуттям морального обов'язку та громадянської відповідальності, викриваючи системні та суспільнозначущі правопорушення, та не отримують жодних переваг за розкриття інформації, крім можливості підтримувати статус-кво, в той час, як інформатори мотивуються власним інтересом або бажанням винагороди.

Викривач може здійснювати вибір, куди повідомляти про вчинене правопорушення, оскільки йому доступні декілька каналів повідомлень, інформатор знаходиться у підпорядкованому становищі та не може діяти вільно у виборі отримувача інформації.

Всесвітньо відома антикорупційна організація Transparency International зазначає, що враховуючи негативні конотації слова «інформатор», у більшості країн світу варто використовувати англійський термін «whistleblower» (викривач) або інший термін у національній мові, але з нейтральним або позитивним значенням [2].

Важливо зазначити, що як викривачі, так і інформатори, можуть зіткнутися зі значними ризиками за свої дії, включаючи помсту, правові наслідки та шкоду їхній репутації, тому важливою є їхня моральна і суспільна підтримка, а також правовий захист.

Для суспільства важливо визнавати та захищати як інформаторів, так і викривачів, оскільки вони можуть бути цінними джерелами інформації, які допомагають розкривати та виправляти неправомірну поведінку. Однак не менш важливо розрізняти їх, оскільки мотиви, що стоять за їхніми діями, можуть мати значний вплив на результати та наслідки для всіх залучених сторін.

У світі, де прозорість і підзвітність стають все більш вирішальними, необхідно розуміти важливу суспільну роль у попередженні порушень прав

громадян та забезпеченні прозорості в державних структурах, а також у забезпеченні додержання принципів рівності та справедливості, яку відіграють викривачі та інформатори, що стають ключовими агентами виявлення та викриття корупції та інших правопорушень в суспільстві.

Таким чином, ми можемо створити середовище, яке заохочуватиме людей надавати інформацію про правопорушення, а також забезпечувати належний захист і підтримку тих, хто діє в суспільних інтересах. Зрештою та зокрема, цей баланс може сприяти створенню більш справедливого та етичного суспільства для всіх.

Список використаних джерел:

1. Багатомовний юридичний словник-довідник [Електронний ресурс]/ [І. О. Голубовська та ін. ; відп. ред. І. О. Голубовська, І. Ю. Штиченко] ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. - К. : Київський університет, 2012. С. 209.

URL:https://shron1.chtyvo.org.ua/Holubovska_Iryna/Bahatomovnyi_iurydyc_hnyi_slovnyk-dovidnyk.pdf

2. Devitt, J. K. (2015). WHAT IS WHISTLEBLOWING? In *SPEAKING UP SAFELY CIVIL SOCIETY GUIDE TO WHISTLEBLOWING: MIDDLE EAST AND NORTH AFRICA REGION* (pp. 5–7). Transparency International. URL: <http://www.jstor.org/stable/resrep20533.4>

3. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 49. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 18.11.2023).

4. Natapoff, Alexandra. (2004). Snitching: The Institutional and Communal Consequences. *University of Cincinnati Law Review*. 73. P. 651. URL: <http://surl.li/pexjl>

5. Council of Europe. Parliamentary Assembly Resolution 1838 (2011) ‘Abuse of state secrecy and national security: obstacles to parliamentary and judicial scrutiny of human rights violations’, 6 October 2011 at [8].

URL: <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=18033&lang=en> (data of access 18.11.2023).

6. Whistle Blowers Protection Act, 2011. Act No. 17 of 2014. THE GAZETTE OF INDIA EXTRAORDINARY, DELHI—2014. URL:<https://egazette.gov.in/WriteReadData/2014/159420.pdf> (data of access 17.11.2023)

Юлія ІВАНОВА студентка 2 курсу,
факультету міжнародної торгівлі та права,
ДТЕУ, м. Київ

Науковий керівник:

Гаяне БАБАДЖАНЯН

старший викладач кафедри міжнародного,
цивільного та комерційного права,
факультету міжнародної торгівлі та права
ДТЕУ, м. Київ

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

На сучасному етапі в глобальному інформаційному суспільстві активно формується новий економічний устрій – цифровий. Активно проходить діджиталізація економічних процесів та проникнення інформаційних технологій в усіх сферах діяльності. Діджиталізацію можна визначити як сучасний інноваційний етап економічного розвитку, в основі якого знаходиться інтеграція фізичних та цифрових ресурсів у сфері виробництва та споживання. Даний етап характеризується новими методами генерування, обробки, зберігання та передачі інформації в усіх сферах людської діяльності. Новий економічний уклад диктує нові вимоги до формування конкурентних переваг підприємств та ефективних концепцій їх функціонування.

Багато дослідників та молодих науковців розглядають цифровізацію та діджиталізацію, в таких аспектах, зокрема: Беяневич О. – у договірних відносинах з використанням електронних ресурсів, Гончаренко О. та Бабаджанян Г. – саморегулювання у сфері цифрової економіки, Шаповалова О. – електронним публічним реєстрам, Бітюк П. – конкуренції в умовах цифрової економіки, тощо.

Процес діджиталізації є важливим, адже допомагає формувати цифрову економіку (далі – ЦЕ), яка базується на інформаційно-комунікаційних, і насамперед цифрових технологіях, що впливають на економіку, трансформуючи та модернізуючи її.

Під терміном «діджиталізація» Паращич М., та Ноджак Л. розуміють процес використання, систематизації та опрацювання інформації у цифровому форматі, для удосконалення обслуговування клієнтів у бізнес-середовищі [1, с.194]. На думку Грибіненко О., «діджиталізація» означає проникнення, трансформація цифрових інновацій для автоматизації та оптимізації бізнес-процесів, збільшення продуктивності, а також підвищення комунікаційної взаємодії із клієнтами [2, с.35].

Вінник О. зазначає, що «цифровізовані явища, такі як смарт-контракти, зберігання інформації в «хмарі», електронні платежі, віртуальні підприємства, віртуальні офіси, електронні кабінети, бізнес-сайти, включно з

Інтернет-магазинами та торговельними Інтернет-платформами..., потребують відповідних знань та навичок, набути та підтримувати які не просто [3, с. 57]. Також авторка зазначає, що: «цифрова економіка потребує правил взаємодії..., що включають нормативно-правове регулювання та засоби саморегулювання, в тому числі договори, установчі документи цих осіб, акти саморегулювних організацій, правила ділового обороту, формування яких в цифровій сфері лише починається» [4, с. 34–35].

Наразі, діджиталізація є притаманною для більшості сфер української економіки. Наприклад, ЦЕ призвела до розвитку електронної комерції та торгівлі через систему Інтернет (через «маркет плейси», платформи для торгівлі, соціальні мережі), що дозволяє досить швидко і з невеликими витратами часу здійснити торгову операцію [5, с. 224]. Торговельні операції, що здійснюються суб'єктами господарювання на базі різних онлайн платформ провадяться на основі саморегулювання та загального державного регулювання. Отже, найбільш характерною діджиталізація є для тих сфер економіки, в яких має місце взаємодія зі споживачем.

Проте, процес діджиталізації в ЦЕ має не тільки позитивні, а й негативні наслідки. Існує ряд загроз, що притаманні цій епосі і впливають на світове бізнес-середовище. Наприклад, порушення законодавства про захист прав споживачів, фішинг, шахрайство у сфері електронних розрахунків та платежів, низька довіра до платежів за допомогою банківських карт, тощо.

Насамперед, епоха діджиталізованої ЦЕ - епоха нових можливостей і перспектив для розвитку електронної торгівлі та електронної комерції на основі активного використання інформаційних технологій, що має велике значення для суб'єкта господарювання.

Висновок: Отже, діджиталізація може бути фактором розвитку ЦЕ, адже проявляється в таких аспектах, як: саморегулюванню у сфері цифрової економіки, торговельні операції електронні публічні реєстри, конкуренції в умовах цифрової економіки, тощо. Діджиталізація стає необхідною тенденцією, ігнорування якої призведе до відсталості підприємства, втрати потенційних споживачів та в результаті зникнення із ринку.

Список використаних джерел

1. Паращич М., Ноджак Л. Діджиталізація та її роль у діяльності українських підприємств. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*. 2022. Випуск № 2 (8). С.192-200. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2022/dec/29528/220972maket-196-204.pdf> (дата звернення 14.11.2023)
2. Грибіненко О. Діджиталізація економіки в новій парадигмі цифрової трансформації. *Міжнародні відносини*. Серія «Економічні науки». № 16. С. 35–37. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/article/view/3523 (дата звернення 15.11.2023)

3. Вінник О. Переваги та ризики цифровізації економіки: проблеми правового регулювання. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. Випуск №3. С. 56-62. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/3/11.pdf>. (дата звернення 14.11.2023)

4. Вінник О. Право цифрової економіки України: навчальний посібник. К.: НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2023. 270с. URL: <https://repository.ndippp.gov.ua/handle/765432198/630> (дата звернення 15.11.2023)

5. Бабаджанян Г. Саморегулювання роздрібної торгівлі в мережі інтернет. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. Випуск 2. С.224-228 URL: http://www.lsej.org.ua/2_2023/51.pdf (дата звернення 15.11.2023)

Олександр КАРЕТІН студент 1 курсу
Ужгородського торговельно-економічного
інституту ДТЕУ, м. Ужгород

Науковий керівник:

Ірина АЛМАШІ к.ю.н., доцент кафедри
менеджменту, підприємництва та торгівлі
Ужгородського торговельно-економічного
інституту ДТЕУ, м. Ужгород

ІНТЕРНЕТ-ТОРГІВЛЯ В УКРАЇНІ: ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА НОВЕЛИ ЗАКОНОДАВСТВА

В умовах глобалізації торговельних відносин сучасне суспільство все більш частіше надає перевагу використанню Інтернет ресурсів та здійснення торгівлі за допомогою мережі Інтернет.

Перший дистанційний шопінг як явище з'явився у США, а через два роки й у Європі, але справжній бум розпочався з розвитком мережі «Інтернет» у 1990-ті роки. Саме тоді в США масово з'явилися послуги продажу за допомогою мережі. Першими були авіакомпанії, які відкрили онлайн-продаж квитків у 1992 році. Тоді ж популярності почали набувати й інтернет-магазини, зокрема сайти з продажу книжок. Це пов'язано з тим, що книжки та друковану продукцію раніше продавали за допомогою каталогів, відповідно оцифрувати ці каталоги було дуже просто, а для клієнтів з'явилась можливість не виходячи з дому прочитати короткий опис книжки та отримати її звичайною поштовою доставкою.

Станом на 2021 рік, згідно з дослідженнями, населення Землі складає 7.83 млрд людей, у цей час Інтернетом користується 59.5% населення, що дає торгівлі онлайн фактично необмежений потенціал для розвитку. Протягом останніх років популярність електронної комерції стрімко зростає, а світова пандемія змусила перейти офлайн бізнес на роботу в інтернеті. Згідно зі статистикою, у 2019 році частка Інтернет торгівлі у світовому товарообороті

роздрібних продажів складала 14%, у 2020 році вона оцінювалася більше ніж в 17%, а вже у 2021 частка інтернет-комерції склала приблизно 19.5%. Азійсько-Тихоокеанський регіон вважається найбільшим ринком для інтернет комерції. Станом на 2021 рік загальні об'єми продажів товарів онлайн досягли 2.992 трильйона доларів Лідером з об'ємів продажів в мережі Інтернет за статистикою стає Китай. Згідно з даними eMarketer, на 2021 рік доля Китаю в онлайн торгівлі склала 52.1% загальної долі роздрібних продажів в усьому світі.

Згідно з дослідженнями Ecommercedb від 2020 року, Україна посідає 66 місце у світовому рейтингу за величиною ринку з прибутком 838 мільйонів доларів. Станом на початок 2021 року в Україні приблизно 30 млн громадян мають доступ до Інтернету, що складає 68% від населення[1].

З метою врегулювання суспільних відносин у сфері електронної онлайн торгівлі в Україні прийнято нормативно-правові акти, якими визначено поняття дистанційної та електронної торгівлі, права та обов'язки сторін, введено поняття електронного договору та передбачено відповідальність за продаж товарів неналежної якості.

Згідно Правил продажу товарів на замовлення та поза торговельними і офісними приміщеннями, що затверджені наказом Міністерства економіки України №103 від 19.04.2007 року[2] дистанційна торгівля - це форма продажу товарів поза торговельними або офісними приміщеннями, за якої вибір товару та його замовлення не збігаються у часі з безпосереднім передаванням вибраного товару споживачем. Також змінами до вказаних Правил від 16.06.2020 року передбачено, що у випадках, передбачених законодавчими актами, суб'єкт господарювання, що здійснює продаж товарів на замовлення та поза торговельними або офісними приміщеннями, повинен отримати відповідні документи дозвільного характеру та ліцензії.

Суб'єкт господарювання зобов'язаний забезпечити споживачів необхідною, достовірною, своєчасною та доступною інформацією про перелік послуг, що надаються, тарифи на них, час приймання і видачі замовлень, асортимент і ціни на товари, що пропонуються до продажу, години доставки замовлень додому, споживчі властивості товарів, строки їх придатності до споживання або гарантійні строки та строк служби. На вимогу споживача продавець зобов'язаний надати йому документи, які підтверджують якість, безпеку та ціну товарів.

На думку Кузьміна М.М., визначення поняття Інтернет торгівля в законодавстві не міститься, але зазначається, що між продавцем та споживачем за допомогою засобів дистанційного зв'язку, зокрема Інтернет може укладатися договір на відстані. При цьому дистанційна торгівля це форма продажу товарів поза торговельними або офісними приміщеннями, за якої вибір товару та його замовлення не збігаються у часі з безпосереднім передаванням вибраного товару споживачу[3].

З метою правого врегулювання відносин електронної торгівлі, суб'єктом здійснення якої є фізична особа, зареєстрована як підприємець, яка

реалізує товари, виконує роботи, надає послуги з використанням інформаційно-комунікаційних систем, прийнято Закону України «Про електронну комерцію» від 03.09.2015 року[4]. На думку Петруненко Я.В., електронна комерція, незважаючи на її досить широке застосування у світі, є відносно новою для України формою господарської діяльності, яка відрізняється від традиційної тим, що вона реалізується за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій. У науковій літературі досі відсутнє єдине бачення щодо проблематики визначення поняття та особливостей електронної комерції[5].

Згідно ст.3 Закону України «Про електронну комерцію» електронна торгівля – це господарська діяльність у сфері електронної купівлі-продажу, реалізації товарів дистанційним способом покупцю шляхом вчинення електронних правочинів із використанням інформаційно-комунікаційних систем або яка придбаває, замовляє, використовує зазначені товари, роботи, послуги шляхом вчинення електронного правочину. Також у вказаному законі визначено поняття інтернет-магазину як засобу для представлення або реалізації товару, роботи чи послуги шляхом вчинення електронного правочину. Під електронним правочином розуміють дію особи, спрямовану на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків, здійснена з використанням інформаційно-комунікаційних систем.

В Україні триває впровадження європейського законодавства в галузі якості продукції, а саме — переходу від нагляду за виробничим процесом до нагляду за якістю готових товарів (ринкового нагляду). Наразі триває обговорення законопроекту, який пропонує поширити такий нагляд на інтернет-торгівлю. У 2019 році ЄС ухвалив Регламент 2019/1020 про нагляд за ринком і відповідність продукції, в якому серед іншого розглядаються проблеми, пов'язані з електронною торгівлею і цифровим середовищем. Отже, Україна має привести своє законодавство у відповідність до цього Регламенту.

У зв'язку із цим 21 лютого 2023 року Департамент регуляторної політики та підприємництва оприлюднив для обговорення Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення державного ринкового нагляду та системи технічного регулювання відповідно до вимог Європейського Союзу», яким серед іншого пропонується поширити інструменти державного ринкового нагляду на інтернет-торгівлю чи інші способи дистанційної торгівлі.

Із появою інтернет-торгівлі і розвитком електронної (дистанційної) торгівлі з'явилися суб'єкти господарської діяльності. Їх визначають як надавачів послуг з виконання замовлень (надавачі послуг фулфілменту). Ці суб'єкти не набувають права власності на товар, однак надають послуги зі складування, пакування, адресування та відправлення. Тобто через них на ринок можуть потрапляти небезпечні товари, однак, вони не несуть відповідальності за ці товари.

Наприклад, споживач купує через інтернет дешевий домкрат автомобільний українського або імпортного виробництва. Він здійснює замовлення і оплату через сайт. Отримує товар через пошту. А відправником, наприклад, є український ФОП. Товар виявився неналежної якості й несе загрозу споживачу і оточуючим. Споживач звертається до Державного управління з питань праці — органу ринкового нагляду — і повідомляє про небезпеку цієї продукції. Сьогодні у Державного управління з питань праці немає права здійснювати перевірку ФОП, оскільки ФОП не є виробником, імпортером, дистриб'ютором чи продавцем, і не набув права власності на цей товар. У разі ухвалення законопроекту й імплементації норм Регламенту ЄС 1020 Державне управління з питань праці матиме право здійснити перевірку ФОП, який надіслав товар, і вжити заходів для вилучення аналогічних домкратів з українського ринку. А якщо споживач отримав небезпечний домкрат через пошту напряму від іноземного продавця, то Державне управління з питань праці матиме можливість впливати на інтернет-ресурс, на якому споживач купив цей пристрій. Тобто змусити власника сайту розмістити інформацію про небезпеку товару або вилучити інформацію про товар із сайту. Суб'єкти господарювання будуть зобов'язані надавати на запит органів ринкового нагляду інформацію, необхідну для ідентифікації власників вебсайтів, на яких розміщено інформацію, пов'язану з товаром, який перевіряють. У нашому прикладі із домкратом, ФОП, який надіслав клієнтові домкрат, повинен буде повідомити органу нагляду інформацію про власників сайту, на якому розміщено оголошення про продаж цього пристрою[6].

Таким чином, з метою удосконалення правового регулювання онлайн торгівлі проект Закону України Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення державного ринкового нагляду та системи технічного регулювання відповідно до вимог Європейського Союзу[7] пропонує ввести нових суб'єктів у господарську у діяльність: надавач послуг фулфілменту — будь-яка фізична чи юридична особа, яка у ході господарської діяльності пропонує принаймні дві з таких послуг: складування, пакування, адресування та відправлення без набуття права власності на відповідну продукцію, за винятком поштових послуг, доставки, транспортування та надавач послуг інформаційного суспільства — надавач будь-якої послуги, яка зазвичай надається за винагороду, на відстані (без одночасної присутності сторін), електронними засобами (відправляється та отримується у пункті призначення за допомогою електронного обладнання для обробки, включаючи цифрову компресію та зберігання даних, та передається і отримується дротами, радіо, оптичними засобами або іншими електромагнітними засобами) та за індивідуальним запитом одержувача послуг (надається шляхом передачі даних за індивідуальним запитом).

Отже, в даній доповіді розкрито поняття дистанційної торгівлі, розкрито та проаналізовано поняття електронної торгівлі. Враховуючи, що частка цифрової економіки становить значну частку загалом в економічному

розвитку держави, необхідною є умова прийняття та застосування нових правових механізмів регулювання цієї сфери економіки, зокрема, прийняття законопроекту, проаналізованого автором в даній доповіді.

Список використаних джерел:

1. Статистика розвитку e-commerce у найбільших регіонах світу від 31.01. 2022. URL: <https://magazine.ukr-china.com/statystyka-rozvytku-e-commerce-u-najbilshyh-regionah-svitu/> (дата звернення: 10.11.2023 р.).
2. Правила продажу товарів на замовлення та поза торговельними та офісними приміщеннями. Наказ Міністерства економіки України №103 від 19.04.2007 року. *Офіційний вісник України*. 2007. № 80. Ст. 2982.
3. Кузьмін М.М. Правове регулювання захисту прав споживачів в інтернет-торгівлі. *Право та інновації*. № 3 (7). 2014. с.3 URL: <https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2014/10/Kuzmina7.pdf> (дата звернення: 11.11.2023 р.).
4. Про електронну комерцію. Закон України від 03.09.2015 року. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 45. Ст. 410
5. Петруненко Я.В., Сиротко М.В., Тройніков В.В. Правове регулювання електронної комерції в умовах розвитку цифрової економіки в Україні. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Серія Право. Випуск 79. Ч.1. 2023. С.280. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/288619/282275> (дата звернення 11.11.2023 року).
6. Державний ринковий нагляд в інтернет-магазинах. Центрально-Західне міжрегіональне управління Державної служби з питань праці від 17 серпня 2023. URL: <https://zt.dsp.gov.ua/news/derzhavnyi-rynkovyi-nahliad-v-internet-mahazynakh/> (дата звернення 10.11.2023 року).
7. Проект Закону України Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення державного ринкового нагляду та системи технічного регулювання відповідно до вимог Європейського Союзу від 21.02.2023 року. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=06ac45a3-6f9a-415e-b36c-5a75b1d416e4&title=ProektZakonuUkrainiproVnesenniaZminDoDeiakikhZakonivUkrainiSchodoUdoskonalenniaDerzhavnogoRinkovogoNagliaduTaSistemiTekhnichnogoReguliuванняVidpovidnoDoVimogvropayskogoSoiuzu> (дата звернення 10.11.2023 року).

Софія КЛІНОВА студентка 1 курсу
магістратури, факультету міжнародної
торгівлі та права, ДТЕУ, м. Київ

Наукова керівниця:

Людмила МИКИТЕНКО, к.ю.н., доцент
доцент кафедри міжнародного, цивільного та
комерційного права ДТЕУ, м.Київ

ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ У СФЕРІ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ

Стрімкий розвиток інтернет-торгівлі вносить нові виклики та проблеми, зокрема у сфері захисту прав споживачів. Важливим аспектом є встановлення відповідного правового та регуляторного середовища, щоб забезпечити довіру до електронної комерції та захист прав усіх сторін учасників.

10 червня Президент України підписав новий Закон України «Про захист прав споживачів», який у свою чергу замінив застарілий Закон України «Про захист прав споживачів» 1991 року, норми якого не відповідали сучасним реаліям, особливо в епоху розвитку електронної комерції [1]. Однак, звертаємо Вашу увагу на те, що Закон набирає чинності через один рік з дня його опублікування, але не раніше дня припинення чи скасування воєнного стану

Важливо зазначити, що даний закон розроблений з метою наближення національного законодавства про захист прав споживачів до законодавства Європейського Союзу та гармонізації системи захисту прав споживачів в Україні з принципами, підходами та практиками ЄС.

Отож, важливою зміною є введення поняття автоматизованої системи перевірених продавців, що буде складовою частиною Єдиного державного веб-порталу для споживачів у сфері електронної комерції – Портал е-покупець. Даний Портал створюється з метою забезпечення взаємодії суб'єктів електронної комерції, споживачів, компетентного органу та інших державних органів, що здійснюють захист прав споживачів у відповідних сферах у межах компетенції.

Завданнями Порталу е-покупець є:

- 1) відображення інформації про суб'єктів електронної комерції, яка міститься в автоматизованій системі перевірених продавців;
- 2) створення та функціонування електронного кабінету користувача для здійснення комунікації суб'єктів електронної комерції, споживачів, компетентного органу та інших державних органів, які здійснюють захист прав споживачів у відповідних сферах у межах компетенції;
- 3) забезпечення споживачам можливості подання звернень про порушення їхніх прав при придбанні продукції у суб'єктів електронної комерції, а також надсилання комерційних повідомлень та інформування про перебіг та результати розгляду звернень;

4) збирання, накопичення, обробка, захист, облік та надання споживачам інформації про дані суб'єктів електронної комерції;

5) здійснення моніторингу та оцінки якості послуг, що надаються з використанням Порталу е-покупець.

Цікавим нововведенням є запровадження поняття перевіреного продавця, статус, якого набуває суб'єкт електронної комерції, що пройшов електронну ідентифікацію, автентифікацію, зареєструвався на Порталі е-покупець та інформація про якого внесена до автоматизованої системи перевірених продавців.

Крім цього, Закон вводить нову дефініцію, маркетплейс, тобто електронний торговельний майданчик суб'єкта електронної комерції. До цього часу дане поняття ніяк не було врегульоване законодавчо, хоча в Україні уже давно існують маркетплейси до прикладу Rozetka, Prom.ua, OLX тощо. Що стосується обов'язків маркетплейсів, то закон передбачає, що вони зобов'язані обмежити доступ суб'єктів електронної комерції, не зареєстрованих на Порталі е-покупець, до своїх інформаційно-комунікаційних систем.

Однак, на мою думку, недоліком є те, що положення про Портал е-покупець набирають чинності з дня введення його в експлуатацію відповідним рішенням Міністерства цифрової трансформації, але не пізніше ніж через три роки з дня набрання чинності цього Закону. Постає тоді питання: як споживачам захистити свої права та інтереси, якщо, наприклад купівля товару здійснюється через інтернет-магазин або маркетплейс?

Що стосується прав споживачів під час придбання продукції у суб'єкта електронної комерції, то споживач має право ознайомитися з інформацією про продукцію, що міститься в інтернет-магазині суб'єкта електронної комерції, який пропонує таку продукцію для реалізації, або в інформаційно-комунікаційній системі маркетплейса. У свою чергу суб'єкт електронної комерції, який пропонує продукцію для реалізації через інтернет-магазин, нестиме відповідальність за наявність та достовірність інформації, яка стосується даних про такого суб'єкта електронної комерції та ним для реалізації продукції. Дана зміна покликана захистити права споживачів у випадку придбання товару неналежної якості в інтернет-магазинах та надати додаткові гарантії для повернення коштів покупцям.

Не менш важливим моментом є введення поняття «нечесна комерційна практика», здійснення якої завдає (може завдавати) шкоди економічним інтересам або спотворює економічну поведінку споживача щодо певної продукції та, зокрема, спонукає або може спонукати споживача дати згоду на здійснення правочину, на який в іншому випадку він не погодився б, вводить споживача в оману або є стосовно нього агресивною.

Правочини, здійснені з використанням нечесної комерційної практики, є недійсними. Нечесною є комерційна практика, яка:

1) негативно впливає на здатність споживача приймати будь-яке свідоме рішення щодо наміру та умов придбання продукції, яке він не прийняв би за інших умов;

2) не відповідає або суперечить ustalеним стандартам, нормам та/або правилам професійної сумлінності.

Окремою статтею законодавець передбачає певні вимоги до комерційної практики із врахуванням потреб вразливих категорій населення через їх вік, вади розумового або фізичного розвитку. Суб'єкти господарювання повинні враховувати особливі характеристики такої групи споживачів та високу ймовірність здійснення споживачами такої групи несвідомого вибору або допущення помилки під час укладення правочину щодо обставин, які мають істотне значення, в іншому випадку буде вважатися, що суб'єкт господарювання свідомо провадить нечесну комерційну практику стосовно вразливих груп споживачів.

Також Закон передбачає нові повноваження Державної служби з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів як органу що реалізує державну політику у сфері державного нагляду (контролю) за додержанням законодавства про захист прав споживачів, зокрема:

1) взаємодія із суб'єктами господарювання, споживачами в Порталі е-покупець;

2) подання до суду позовів про захист прав споживачів, у тому числі щодо невизначеного кола споживачів;

3) вжиття заходів, передбачених законодавством, відносно суб'єктів господарювання – виробників товарів тощо.

Отже, підсумовуючи хочу зазначити про те, що оновлене врегулювання зменшить ризики нечесних комерційних практик, зокрема у сфері електронної комерції, оскільки суб'єкти господарювання матимуть рівні умови для здійснення електронної торгівлі та чесної конкуренції. Крім цього, позитивним моментом на мою думку є те, що новий Закон вперше закріплює принципи захисту прав споживачів, зокрема принцип пріоритетності прав та інтересів споживачів перед будь-якими іншими інтересами та цілями суб'єктів господарювання.

Список використаних джерел:

1. Про захист прав споживачів: Закон України від 10.06.2023 р. № 3153-IX.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3153-20#Text>
(дата звернення: 15.11.2023).

Марія КОВАЛЕНКО, студентка 1-го курсу, факультету міжнародної торгівлі та права, ДТЕУ, м. Київ.

Едуард ДЕМ'ЯНЕНКО, асистент кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права факультету міжнародної торгівлі та права, ДТЕУ, м. Київ

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЄС ТА УКРАЇНИ: ЗАКОНОДАВСТВО, СТРАТЕГІЯ, ПОЛІТИКА, ІНСТРУМЕНТИ ТА РІШЕННЯ

Сучасний світ стрімко розвивається і трансформується за допомогою цифрових технологій, діджиталізуючи всі можливі процеси і сфери. Не винятком стала і наша держава, вже протягом останніх років Україна зробила чималі кроки на шляху до цифрової трансформації бюрократичних процесів, що вагомо впливає на розвиток і ефективне функціонування держави. У 2022 році розпочався новий етап у відносинах між Україною та Європейським Союзом - Україна оголосила свою кандидатуру на вступ до ЄС. Це відкриває перспективи для української держави щодо приєднання до європейської спільноти, сприяє подальшим реформам і є позитивним сигналом для європейських та світових інвесторів.

Цифрова трансформація є відносно свіжою темою для нашої спільноти, питання трансформації країни та суспільства вивчається багатьма вченими [1-5]. Окрім того Україна почала цифрову трансформацію шляхом здійснення численних міжнародних проєктів спільно з державами Європейського Союзу [6-9]. Особливу увагу ми приділятимемо найостаннішому проєкту цифрової трансформації ЄС та України "DT4UA", що було розпочато у листопаді 2022 року і триватиме до квітня 2025.

Цифрову трансформацію можна назвати одним з пріоритетних напрямків розвитку держав. Впроваджувати новації у галузі інформаційного розвитку спільно з Європейським Союзом є неабияким привілеєм, адже союз розпочав свою трансформацію ще в 1990х роках. Задля кращого розуміння процесу трансформації, пропонуємо розглянути наступні проєкти:

Започаткував цифрову трансформацію в європейських країнах проєкт:

Європа і глобальне інформаційне суспільство (1994) [6]. В 1994 році Європа почала перехід до глобального інформаційного суспільства, що сприяло зростанню інформаційних технологій, зокрема Інтернету, сприяло швидкому обміну інформацією та електронній комунікації. Чималий вплив трансформація мала і на економічний розвиток, розширення цифрового зв'язку викликало економічний розвиток, сприяючи інноваціям, електронній торгівлі та новим бізнес-моделям. Населення в свою чергу отримало збільшений доступ до інформації, що змінило соціокультурні практики, включаючи освіту, розваги та способи взаємодії. Не обійшлося і без негативних наслідків, а саме проблеми безпеки і приватності.

eEurope 2002 [1-2]. eEurope 2002 - ініціатива Європейського Союзу, спрямована на стимулювання розвитку інформаційного суспільства в Європі. Проєкт був запущений в 2000 році і мав на меті вдосконалити конкурентоспроможність та впровадження інформаційних технологій в європейських країнах. Основними завданнями були: розвиток інтернет-інфраструктури, забезпечення доступу до інтернету для всіх громадян, підвищення безпеки інтернет-застосунків та підтримку електронного урядування.

Ще одним не менш важливим був проєкт:

i2010: Інформаційне суспільство та медіа для подальшого зростання і нових робочих місць [3]. Передбачено єдиного європейського інформаційного простору, поширення інновацій та інвестицій в дослідження у сфері ІКТ (Інформаційно-Комунікаційних технологій), покращення якості життя і надання електронних послуг.

Цікавим, більш сучасним та актуальним є концепція **Europe2020: Цифровий порядок денний для Європи [4].** Цим проєктом було сформульовано сім основних напрямків для подальшої цифрової трансформації: створення єдиного цифрового ринку, досягнення взаємодії програмного забезпечення та контенту, оптимізація стандартів, підвищення довіри і безпеки користувачів, розвиток високошвидкісного Інтернету, просування наукових досліджень і інновацій, поширення цифрової грамотності та навичок роботи з ІТ серед громадян ЄС, інтеграція ІТ для розв'язання соціальних проблем.

На нашу думку проєкт **Europe2020** один з найважливіших і найефективніших, його унікальність полягає в комплексному, спланованому підході до розвитку цифрового суспільства та економіки в ЄС. Ключові аспекти, що роблять його особливими: Активна співпраця з сектором ІТ, створення Цифрового Освітнього Інфраструктурного середовища, а також інтегрований підхід, так як проєкт охоплює декілька сфер одночасно, наприклад: електронне урядування, ширококутний інтернет, цифрова освіта та кібербезпека.

Вважаємо, що ці проєкти є гарним прикладом поступової, поетапної трансформації з чіткою структурою. Ще одним позитивним фактором є те, що ці проєкти вже реалізовані, в нашої держави є можливість уникнути певних помилок, а з урахуванням швидкості розвитку технологій, додати нові інструменти і методи.

Головною метою вище перелічених проєктів є не тільки технологічна трансформація країн ЄС, але і підтримка інших держав-партнерів. ЄС розробляє політику гармонізації цифрових ринків із країнами Східного партнерства, включаючи їх до спільної політичної ініціативи. Основним результатом цієї стратегії є утворення єдиного цифрового ринку між ЄС та країнами Східного партнерства через Ініціативу EU4Digital [8]. EU4Digital гармонізує цифрові ринки та знижує перешкоди для надання онлайн послуг для громадян, державних органів і підприємств.

Таким чином український цифровий ринок отримуватиме більше інвестицій, спростить розвиток бізнесу, а також збільшить торговельні обсяги, що безперечно матиме вагомий вплив на національну економіку.

Програма DT4UA або ж Цифрова трансформація для України, наразі є ключовим етапом інтеграції нашої держави до Європейської системи оцифрування.

Проєкт має на меті підвищити ефективність та безпеку надання державних послуг та покращити доступ до них громадян та бізнесу в Україні відповідно до вимог ЄС, а також забезпечити швидке реагування на потреби, спричинені війною. Крім того, буде розроблена система електронного управління справами для розширення можливостей управління та виконання адміністративних завдань.

Програма виокремлює 4 чіткі цілі, що мають бути реалізовані:

1. Сталий розвиток публічних електронних послуг та їх екосистеми:

- Вдосконалення функціоналу та доступності електронних послуг для громадян і підприємств.

- Створення та підтримка інфраструктури для розвитку цифрових сервісів уряду.

- Збільшення ефективності та зручності використання електронних платформ.

2. Вдосконалення обміну даними між реєстрами та державними установами:

- Розробка стандартів та протоколів для ефективного обміну інформацією між різними реєстрами.

- Забезпечення безпеки та конфіденційності при обробці та передачі даних.

- Спрощення процесів взаємодії між різними державними установами за допомогою цифрових технологій.

3. Наближення української інфраструктури електронної ідентифікації до стандартів ЄС:

- Адаптація систем електронної ідентифікації до європейських стандартів та нормативів.

- Забезпечення високого рівня захисту та безпеки особистих даних при використанні електронних ідентифікаторів.

- Створення єдиної інфраструктури електронної ідентифікації для різних сфер життя.

4. Розбудова системи електронного управління кримінальними справами:

- Впровадження ефективних електронних систем для обліку та управління кримінальними справами.

- Забезпечення швидкого та безперешкодного обміну інформацією між правоохоронними органами.

- Підвищення прозорості та доступності інформації для учасників правосуддя через електронні кримінальні системи.

Цифрова трансформація в Європейському Союзі регулюється наступними законодавчими актами:

1. Загальний регламент з захисту даних (GDPR): Стандарт для захисту особистих даних громадян ЄС та Європейського Економічного Простору.

2. Директива про електронну ідентифікацію (eIDAS): Стандарт для визнання та використання електронних ідентифікаторів в ЄС.

3. Стратегія "Єдина цифрова відмінність (Digital Single Market - DSM)": Має на меті створення єдиного цифрового ринку в ЄС для полегшення торгівлі та доступу до цифрових послуг.

В той час як в Україні існують наступні правові регуляції:

1. Закон "Про електронні комунікації": Регулює використання електронних засобів зв'язку, включаючи інтернет-сервіси.

2. Закон "Про захист персональних даних": Визначає правила обробки та захисту особистих даних громадян.

3. Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні: Визначає основні напрямки розвитку цифрового суспільства та інтернет-інфраструктури.

Окрім цього прийнято Закон України «Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським Союзом про участь України у програмі Європейського Союзу «Цифрова Європа» (2021–2027)» [7].

Участь України в програмі «Цифрова Європа» передбачає фінансову підтримку ЄС розробки суперкомп'ютера та високопродуктивних обчислень та даних; штучного інтелекту; цифрових навичок; цифровізації державного сектору; цифровізації промисловості. Долучення України до реалізації програми «Цифрова Європа» створить умови для зростання обсягів ВВП на 12 %, експорту продукції до країн ЄС на 17%, послуг – на 12,2%, імпорту з країн ЄС до України товарів на 21,7%, послуг – 9,1% та сприятиме покращенню добробуту українців на 7,8% [10].

Стратегія цифрової трансформації ЄС та України полягає в створення сприятливих умов для інновацій, розвитку ІТ, оцифрування освіти (особливо в повоєнний період), кібербезпеку та почищений захист особистих даних. Але варто зазначити, що в Україні акцент робиться на вдосконаленні державних електронних сервісах, систематизації та оцифруванні роботи внутрішньо державних органів а також підтримці і створенні сприятливих умов для бізнесу, то в Європейському союзі виокремлюють важливість одного цифрового ринку і «зелені технології». (Один цифровий ринок - створення єдиної цифрової системи де компанії та користувачі можуть взаємодіяти без перешкод через кордони країн. Зелені технології орієнтовані на створення екологічно чистих та енергоефективних рішень. В контексті стратегії цифрової трансформації це може включати в себе розвиток смарт-технологій для управління енергоефективністю, використання відновлювальних джерел енергії та ініціативи щодо сталого розвитку.).

Політичний аспект не менш важливий для обох сторін, адже він є ключом до комунікації і рішення усіх проблем і питань. З власних

спостережень, можемо сказати, що обидві сторони мають інтерес до спільного розвитку. Адже це не тільки користь і систематизація процесів в межах держави чи спільного отримання інформації, але й неймовірно вигідний проєкт, який має сприятливий вплив на економіку країн.

На нашу думку можна виокремити наступні інструменти та технології завдяки яким відбувається цифрова трансформація всередині нашої держави:

В першу чергу це «блокчейн» він забезпечує безпеку та прозорість в області логістики та фінансів. Не менш важливим є і Штучний інтелект, за його допомогою відбувається аналіз великого обсягу даних, автоматизація процесів та розвитку інновацій. Також створюються різноманітні цифрові платформи, що забезпечують ефективні екосистеми для бізнесу та громадян, забезпечують легкий доступ до послуг і обміну даними. Також варто відзначити наступні реалізовані проєкти, що працюють на сприяння розвитку нашої держави, це: проєкт Стратегії («дорожньої карти») інтеграції України до Єдиного цифрового ринку Європейського Союзу; оновлення Додатку XVII до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (щодо інтеграції України до внутрішнього ринку телекомунікаційних послуг ЄС); участь у розробці законопроекту «Про електронні комунікації» No3014 [11].

Висновок. На нашу думку сучасних умовах варто розглядати питання цифровізації економіки України з особливою увагою. Є необхідністю розробити стратегію інтеграції національної економіки до єдиного цифрового простору Європейського союзу, а також збільшення експорту ІТ-послуг. На сьогодні можна стверджувати, що Україна має підтримку ЄС в подальшому розвитку цифрової трансформації і ми впевнені, що на нас чекає ще не один спільний проєкт, а провідні спеціалісти, представники нашої держави, сприяють розвитку не тільки нашої країни, а й поступово стають прикладом для інших держав.

Список використаних джерел:

1. eEurope2002. URL: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/eeurope-2002.html>
2. Summaries of EU legislation eEurope. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52002AE0189&qid=1699889585694>
3. i2010. URL: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/i2010-information-society-and-the-media-working-towards-growth-and-jobs.html>
4. Europe 2020. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Цифровий_порядок_денний_для_Європи
5. Digital Transformation in European Union: North is leading, and South is lagging behind URL: <https://aisel.aisnet.org/ijispm/vol10/iss4/4/>
6. Європа і глобальне інформаційне суспільство. URL: https://pidru4niki.com/17910211/politologiya/yevropa_globalne_informatsiyne_suspilstvo

7. Закон "Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським Союзом про участь України у програмі Європейського Союзу "Цифрова Європа"" (2021-2027). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2926-20#Text>

8. Ініціатива EU4Digital URL: <https://eufordigital.eu/uk/discover-eu/the-eu4digital-initiative/>

9. Цифрова трансформація для України – DT4UA URL: <https://ega.ee/uk/project/dt4ua>

10. Фінансово-економічні розрахунки до проекту Закону України «Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським Союзом про участь України у програмі Європейського Союзу «Цифрова Європа» (2021–2027)». URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1640745>

11. Цифрові трансформації в Україні: чи відповідають вітчизняні інституційні умови зовнішнім викликам та європейському порядку денному? (ст.12-13). URL: http://eap-csf.org.ua/wp-content/uploads/2021/04/Research_DT_PF_WG2_ua-1.pdf

Алла КОВАЧ, студентка 1 курсу
Ужгородського торговельно-економічного
інституту ДТЕУ, м. Ужгород

Науковий керівник:

Ірина АЛМАШІ, к.ю.н., доцент кафедри
менеджменту, підприємництва та торгівлі
Ужгородського торговельно-економічного
інституту ДТЕУ, м. Ужгород

ІНТЕРНЕТ-БАНКІНГ В УКРАЇНІ: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

У зв'язку з постійним використанням мережі Інтернет та розвитком інформаційних технологій, збільшується і частка споживачів у сфері дистанційного банківського обслуговування.

Так, у 2022 році платоспроможні банки отримали 24,7 млрд грн проти 77,4 млрд грн у 2021 році. Рентабельність капіталу сектору становила 10,9% порівняно з 35,1% рік тому. Головним чинником зниження прибутковості стало суттєве зростання відрахувань у резерви під понесені та очікувані збитки внаслідок війни. Так, відрахування в резерви під кредити за рік становило 107,1 млрд грн, ще 11,7 млрд грн було сформовано під інші активи й ризики. Станом на 01 січня 2023 року із 67 платоспроможних банків 46 були прибутковими та отримали чистий прибуток 45,6 млрд грн, що перекрыло збитки 21 банку на загальну суму 20,8 млрд грн. Прибуток сектору концентрований: п'ять найприбутковіших банків сформували 89% усього прибутку[1].

Велику частку в отриманні прибутків банками складає банківське обслуговування дистанційно за допомогою інтернет-мережі. На думку Килимник А.М., Інтернет-банкінг – це вид дистанційного банківського обслуговування, який стрімко набуває популярності серед вітчизняних користувачів. Від своєї появи кількість споживачів послуг інтернет-банкінгу корелювала з кількістю користувачів Інтернетом. Увесь час ці цифри зростали співвимірно. Поява смартфонів, які полегшили доступ до всесвітньої мережі, стала своєрідним поштовхом для розвитку інтернет-банкінгу. Наразі мобільний та інтернет-банкінг все менше різняться за переліком операцій, що можна отримати за їх допомогою.

Розглянувши сучасний стан та перспективи розвитку вітчизняного інтернет-банкінгу, можна узагальнити, що переваги розрахунків, проведених у такий спосіб, стали очевидними після істотного підняття комісії за обслуговування в банках та здійснення переказів на користь юридичних осіб, зокрема комунальних платежів. Завдяки інтернет-банкінгу клієнт може будь-коли, через мережу Інтернет, здійснювати всі ті ж стандартні банківські операції, що й в офісі банку, за винятком операцій із готівкою. Цей вид віддаленого банкінгу значно спрощує та пришвидшує роботу клієнта зі своїми рахунками[2].

Щодо історико-правових коренів виникнення інтернет-банкінгу, то одними з перших у сфері електронного банкінгу стали американські Citibank, Chase Manhattan, Chemical та Manufacturers Hanover. У далекому 1981 році за допомогою системи videotex вони надали клієнтам можливість дистанційно перевіряти рахунки. Для цього потрібні були клавіатура, екран (наприклад, звичайний телевізор) та телефонний зв'язок. 1989 року в Британії з'явився перший дистанційний банк — FirstDirect. Він не мав відділень, усі операції здійснювали виключно по телефону, а документи надсилали поштою. Фактично за подібною схемою працюють сучасні «віртуальні банки», зокрема український Monobank. Врешті у 1994 році американський Stanford Federal Credit Union став першою фінансовою установою, яка дозволила клієнтам переказувати гроші між рахунками через інтернет.

Український банківський сектор почав опановувати нові технології лише на межі 1990-2000 років, але швидко надолужив відставання. Піонером та тривалий час безумовним лідером у цій сфері був ПриватБанк. У 1999 році він разом з Київстар запустив сервіс поповнення телефонного рахунку та переказу коштів між картками за допомогою SMS. Прес-секретар ПриватБанку Олег Серга розповідає, що саме в Україні вперше у світі запровадили технології SMS-банкінгу, які стали основою розвитку цифрових банківських сервісів. Успіх технології спонукав банк запустити у 2001 році перший інтернет-банкінг — Приват24. За його допомогою користувачі могли отримувати електронні виписки, перевіряти баланс банківського рахунку, переказувати кошти між рахунками та поповнювати мобільний телефон. У 2008 році Приват запустив власну систему онлайн-платежів LiqPay, а за два роки побачила світ мобільна версія Приват24.

Онлайн-банкінг за останні 20 років розвинувся не лише якісно, але й кількісно. Так, за даними дослідницької компанії GfK, у 2011 році його послугами користувалися лише близько 2% клієнтів українських банків, а 2015 — 10% українців. Проте, потім почався стрімкий ріст, спричинений поширенням смартфонів та покращенням мобільного інтернету. Далі свою роль зіграли безпекові питання через пандемією COVID-19 та повномасштабне вторгнення росії. На початку 2023 року дослідження MasterIndex на замовлення Mastercard показало, що вже 94% власників карток користуються цифровим банкінгом. При цьому 75% з них надають перевагу саме мобільним застосункам.

Трійку найпопулярніших операцій складають поповнення мобільного рахунку, перекази між картками та оплата комунальних послуг. А от на четверте місце із початком повномасштабної війни вийшли донати. Відповідно до MasterIndex, 30% користувачів за допомогою онлайн-банкінгу переказували кошти на допомогу ЗСУ[3].

Як зазначає Латковська Т.А., попри бурхливий розвиток електронного банкінгу в Україні, законодавчо цей термін не встановлений, хоча він згадується в нормативно-правових актах. Уперше в національному законодавстві «електронний банкінг» вживається в постанові Правління Національного банку України №164 від 30.04.2002 року, яка встановлювала методичні рекомендації з питань розроблення банками України програм з метою протидії легалізації (відмиванню) грошей, отриманих злочинним шляхом, під час здійснення електронного банкінгу і розрахунків пластиковими картками. А 2006 року було ухвалено розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження заходів щодо виконання у 2006 році Плану дій Україна - ЄС», де вказувалось на необхідність розроблення Національним Банком України вимог безпеки для інтернет-банкінгу і мобільного банкінгу задля прискорення досягнення прогресу в розвитку сфери послуг інформаційного суспільства та інтеграції України до дослідницької програми технологій інформаційного суспільства.

В електронних банківських послугах України можна виділити три основні ступені розвитку. На першому етапі відбуло створення системи «клієнт-банк», що включає підсистеми «Клієнт - банк» для юридичних осіб, а також «Домашній банкінг» для фізичних осіб. Система «Клієнт-банк» уперше була використана в Україні 1992 року. Вона дозволяє користувачеві керувати рахунками в банку та отримувати всю поточну інформацію про рух коштів не виходячи з офісу. Другим етапом було введення і використання мобільного банкінгу (банкінг). Третій етап характеризується появою і подальшим розвитком власне інтернет-банкінгу[4].

Розпорядженням Кабінету Міністрів України №167-р від 03 березня 2021 року затверджено Концепцію розвитку цифрових компетентностей та план заходів з її реалізації на строк до 2025 року[5]. Одними із основних завдань якої є: формування та розвиток цифрових навичок та цифрових компетентностей в суспільстві, що сприятимуть розвитку цифрової

економіки, та суспільства, а також розвитку електронної демократії і людського капіталу; забезпечення правового регулювання з питань формування державної політики у сфері розвитку цифрових навичок та цифрових компетентностей громадян; розроблення комплексних змін до законодавства, що забезпечить визначення цифрової освіти, цифрових навичок та цифрових компетентностей у сферах суспільного життя; забезпечення координації дій на рівні органів виконавчої влади з питань розвитку цифрових навичок та цифрових компетентностей.

Отже, в даній доповіді розкрито зміст та проаналізовано особливості інтернет-банкінгу, розкрито історичний аспект інтернет-банкінгу, досліджено правову систему в сфері інтернет-банкінгу. У зв'язку з постійним розвитком інформаційних технологій, збільшенням користувачів мережі Інтернет та споживачів послуг інтернет-банкінгу дана проблематика є надзвичайно актуальною і потребує свого подальшого дослідження.

Список використаних джерел:

1. Національний банк України Банківський сектор завдяки високій операційній ефективності отримав прибуток 24,7 млрд грн у 2022 році. від 10 лютого 2023 року. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/bankivskiy-sektor-zavdyaki-visokiy-operatsiyuiy-efektivnosti-otrimav-pributok-247-mlrd-grn-u-2022-rotsi> (дата звернення 10.11.2023 р.)
2. Килимник А.М., Литвинчук І.В. Інтернет-банкінг в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/01/293.pdf> (дата звернення 10.11.2023 р.)
3. Технологічна експансія. Як інтернет, мобільний зв'язок та онлайн-банкінг підкорили українців. URL: <https://nashkiev.ua/technology/tehnologichna-ekspansiya-yak-internet-mobilnii-zvyazok-ta-onlain-banking-pidkorili-ukraintsiv> (дата звернення 10.11.2023 р.)
4. Латковська Т.А., Марущак А.В., Олексій У.О. Правові та теоретичні проблеми визначення інтернет-банкінгу в Україні. *FINANCIAL AND CREDIT ACTIVITIES: PROBLEMS OF THEORY AND PRACTICE* .2021. №1 (36). С.30. URL: <https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/view/3207/3119> (дата звернення 10.11.2023 р.)
5. Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей та план заходів з її реалізації. Розпорядження Кабінету Міністрів України №167-р від 03 березня 2021 року. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/proshvalennya-konceptsiyi-rozvitku-cifrovih-kompetentnostej-ta-zatverdzhennya-planu-zahodiv-z-yuiy-realizaciyi-167-030321> (дата звернення 10.11.2023 р.)

Аліна Ковшар, студентка 4 курсу,
факультету міжнародної торгівлі та права,
ДТЕУ, м.Київ

Науковий керівник:

Оксана Станішевська, асистент кафедри
міжнародного, цивільного та комерційного
права Державного торговельно-
економічного університету, м.Київ

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЦИФРОВОЇ БЕЗПЕКИ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Інформація відіграє важливу роль в житті кожної людини, у сучасному світі майже всі сфери пов'язані з цифровими технологіями. Не є виключенням і адвокатська діяльність. Кількість кібератак на юридичні фірми, адвокатські об'єднання та бюро щороку зростає. Хакерів цікавить не лише конфіденційна інформація, яка стосується клієнтів, а й доступ до фінансових рахунків. Складно уявити надання послуг адвокатом без використання ноутбука, комп'ютера, планшета або смартфона. Засоби сучасних технологій безумовно полегшують роботу адвоката, але при цьому з'являються нові ризики порушення адвокатської таємниці та конфіденційності. Розвиток цифровізації вимагає своєчасного правового регулювання забезпечення інформаційної безпеки в діяльності адвоката.

Інформаційна безпека діяльності адвоката - стан захищеності, за якого забезпечується конфіденційність, цілісність та доступність інформації [1]. Гарантії конфіденційності адвокатської діяльності визначені в Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [2] та в Правилах адвокатської етики [3], а також в окремих нормах міжнародного законодавства (Європейська конвенція про захист прав людини і основних свобод, Основні положення ООН про роль адвоката). Адвокатською таємницею визнається будь-яка інформація, що стала відома адвокату, помічнику адвоката, стажисту або особі, яка перебуває у трудових відносинах з адвокатом, про клієнта, а також питання, з яких клієнт звертався (зміст порад, консультацій, роз'яснень, складені документи, інформація на електронних носіях та інше). Згідно з ч.3 ст. 10 Правил адвокатської етики сам факт звернення особи за правовою допомогою також становить зміст адвокатської таємниці. Тому навіть тривалість розмови адвоката з клієнтом є конфіденційною інформацією і має належним чином забезпечуватись [3].

Обов'язок забезпечити умови, що унеможливають доступ сторонніх осіб до адвокатської таємниці та її розголошення покладається на адвокатів, адвокатські бюро та об'єднання. Збір, обробка, використання та зберігання інформації є щоденним завданням адвоката. Така діяльність потребує комплексного та ґрунтовного захисту технічними та правовими засобами. Розробники сучасних додатків, різноманітних програм та застосунків нібито гарантують безпеку їх використання, але перевірити достовірність таких

повідомлень складно. Адвокату, без спеціальних знань у даній галузі, забезпечити конфіденційність стає дедалі складніше.

Можна виокремити три рівня забезпечення інформаційної безпеки: безпека інформаційної інфраструктури, безпека ресурсів та безпека “інформаційного поля”[4]. Безпека інформаційної інфраструктури адвокатської діяльності стосується програмного забезпечення та зв'язку, а також технічних засобів. Безпека ресурсів полягає в інформаційному та матеріально - технічному забезпеченні для уникнення кібератак, програм-шпигунів тощо. Безпека “інформаційного поля” забезпечується шляхом усунення несанкціонованих потоків інформації, яка оприлюднюється та стає доступною для суспільства через ЗМІ, соціальні мережі, теле- та радіопрограми тощо. Порушення безпеки на хоча б одному з зазначених рівнів, в майбутньому призводить до непередбачуваних наслідків. Законом України “Про основні засади забезпечення кібербезпеки України” визначено правові та організаційні основи забезпечення захисту життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави, національних інтересів України у кіберпросторі, а також основні цілі, напрями та принципи державної політики у сфері кібербезпеки, повноваження державних органів, підприємств, установ, організацій, осіб та громадян у цій сфері [5].

Кібербезпека адвокатської діяльності – це той стан, за якого унеможливаються будь-які посягання на предмет адвокатської діяльності, забезпечуються всі принципи, а саме: конфіденційність, цілісність та недоступність інформації. Фактори забезпечення кібербезпеки адвокатами: робота на віддалених сервісах; компетентне представництво, яке в свою чергу мінімізує просочення важливої інформації і системне роз'яснення клієнту про хід справи у межах законно допустимих рамок.

На прикладі США можна розглянути стандарти кібербезпеки адвокатської діяльності. Американська асоціація адвокатів (АВА) у своїй діяльності дотримується Типових правил професійної поведінки (1983 р.). Правило 1.6 говорить про питання конфіденційності інформації клієнта: «Адвокат повинен докладати розумних зусиль для запобігання ненавмисному або несанкціонованому розкриттю інформації, що належить до представництва клієнта, або несанкціонованому доступу до неї» [6]. Також у відповідності з коментарем до Типових правил професійної поведінки адвокати зобов'язані стежити не лише за змінами в законодавстві, але за перевагами та ризиками, які пов'язані з сучасними технологіями [7].

Вважаємо, за необхідне адвокатам, що працюють індивідуально або у складі бюро чи об'єднань, вживати вичерпних заходів з захисту та гарантування особистої безпеки та своїх клієнтів. У своїй щоденній роботі адвокат використовує інформацію, що знаходиться на цифрових платформах, скачує та зберігає такі дані. Тому, адвокату завжди необхідно оновлювати програмне забезпечення та антивірусні програми. Також, одним з важливих заходів безпеки є обережна передача файлів, тобто файлові документи необхідно додатково шифрувати та захищати паролем. Доступ до файлів,

носіїв інформації і надавати його тільки перевіреним особам, захищати доступ до електронної пошти, надсилати листи тільки з робочого комп'ютера та фірмових облікових записів. Особливої уваги потребує використання адвокатом цифрового підпису, адже зберігання такого файлового носія має бути надійним.

В сучасному світі не можливо уявити діяльність адвоката без користування соцмережами (instagram, twitter, facebook LinkedIn, Pinterest, Google Plus+, Tumblr, інтернет-форумах та ін.). Іноді особисті сторінки піддаються взломам, а інформація може бути спотворена та зашкодити інтересам адвоката та його клієнтів. Вимогам та особливостям поведінки адвоката в Інтернеті та соціальних мережах присвячено 8 розділ Правил адвокатської етики.

Україна впевнено тримає курс на розробку гарантій інформаційної безпеки адвокатської діяльності. Національна асоціація адвокатів України проводить значну роботу з забезпечення цифрової безпеки, оскільки за останні роки вплив цифрових технологій тільки зростає. Ведення електронного Єдиного реєстру адвокатів України, в якому зазначаються персональні дані адвокатів, адреси їх робочих місць, стан дії свідоцтв, потребує належного кіберзахисту. З 2019 року запущено електронну систему генерації ордерів на надання правової допомоги – сервіс, який повністю замінив ордерні книжки старого зразка. Унікальні номери ордерів, багатоступеневий захист при їх скачуванні, дозволяють запобігти незаконному та безпідставному використанню. За часи пандемії та з початком повномасштабного вторгнення органи адвокатського самоврядування активно використовують дистанційний формат роботи. У перспективі – проект електронної процедури стажування, який об'єднає стажистів, керівників стажування, ради адвокатів регіонів, які за законом відповідальні за організацію стажувань [8].

Підсумовуючи викладене, варто зазначити, що впровадження цифрових технологій в юридичну сферу в цілому позитивно впливає на роботу адвоката та адвокатуру України, допомагає в наданні правничих послуг, сприяє швидкому виконанню завдань. Однак, разом з цим створює небезпеки, що можуть потягнути розкриття адвокатської таємниці. Законодавче регулювання даної сфери потребує своєчасного прийняття нормативно-правових актів, з використанням напрацьованого міжнародного досвіду, а саме практичні доробок, методів та способів забезпечення інформаційної безпеки.

Список використаних джерел:

1. Завадський А.А. Інформаційна та кібербезпека адвокатської діяльності: теоретичні та практичні аспекти (досвід США). Порівняльно-аналітичне право. 2020.№1. С.321-323 URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/35837/1/%D0%86%D0%9D%D0%A4%D0%9E%D0%A0%D0%9C%D0%90%D0%A6%D0%86%D0%99%D0%9D>

[%D0%90%20%D0%A2%D0%90%20%D0%9A%D0%86%D0%91%D0%95%D0%A0%D0%91%D0%95%D0%97%D0%9F%D0%95%D0%9A%D0%90.pdf](#) (дата звернення 16.11.2023 р.).

2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 №5076-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1383703> (дата звернення 16.11.2023 р.).

3. Правила адвокатської етики. З'їзд адвокатів України; Правила від 09.06.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text> (дата звернення 16.11.2023 р.).

4. Резнікова Г.І. Інформаційна безпека адвокатської діяльності: криміналістичний погляд. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2017. № 29. Том 2. С.117–122. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2017_29%282%29_31 (дата звернення 16.11.2023 р.).

5. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України : Закон України від 5 жовтня 2017р.№2163-VIII.URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2163-19>(дата звернення 16.11.2023 р.).

6. The American Bar Association. Rule 1.6 : Confidentiality of Information.

URL:https://www.americanbar.org/groups/professional_responsibility/publications/model_rules_of_professional_conduct/rule_1_6_confidentiality_of_information/

7. The American Bar Association. Rule 1.1 Competence – Comment. URL:https://www.americanbar.org/groups/professional_responsibility/publications/model_rules_of_professional_conduct/rule_1_1_competence/comment_on_rule_1_1/

8. Ізовітова Л. В. Діджиталізація адвокатури: як впровадження інновацій зробило українських адвокатів однією з найпрогресивніших спільнот у Європі. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/didzhitalizaciya-advokaturiyakvprovadzheniya-innovaciy-zrobilo-ukrajinskih-advokativ-odniyeyu-znayprogresivnishih-spilnot-u-yevropi-50038497.htm>

Михайло КОЛЕСНИК, студент 4 курсу, факультету міжнародної торгівлі та права, ДТЕУ, м. Київ

Науковий керівник:

Анна ІЛЬЧЕНКО, к.ю.н. доцент, доцент кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права ДТЕУ, м. Київ.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ДОГОВОРІВ В ЄС ТА УКРАЇНІ

Електронна торгівля займає провідне місце в економіці усіх країн. Очікувалося, що в 2023 світовий обсяг електронної купівлі-продажу товарів

сягне 6,5 мільярдів доларів США[1]. Для порівняння, ще в 2014 році цей показник дорівнював 1,3 мільярдів доларів. Якщо обмежуватися кордонами України, то до початку повномасштабного вторгнення РФ на територію України обсяг електронної торгівлі дорівнював 3506,98 мільйонів доларів США. Після вторгнення цей показник впав у 12 разів та становив 295 мільйонів доларів США. Водночас в прогнозах Statista зазначається, що до 2025 року її обсяги в Україні сягнуть рівня вищого, ніж у 2021 році [2].

Особливого значення електронна торгівля набула під час пандемії COVID-19, коли діяли обмеження щодо фізичного відвідування магазинів.

Водночас, будь-яка купівля-продаж товарів чи послуг повинні супроводжуватися відповідним договором, електронна торгівля також не є виключенням. Саме тому виникає необхідність у відповідному нормативно-правовому регулюванні.

В практиці різних країн можна виділити два підходи до визначення регулювання електронних договорів. Перший полягає у внесенні змін до законодавства та створення двох паралельних режимів регулювання: для письмових договорів та електронних. Другий полягає у тому, що змінювати вже наявні норми договірної права не ефективно, тому потрібно залишити все як є та не створювати паралельних режимів регулювання, даючи перевагу особливому застосуванні таких норм щодо електронних договорів. Однозначної відповіді який підхід є кращим – немає.

Європейський Союз (далі - ЄС) доклав багато зусиль для врегулювання та спрощення електронної торгівлі, захисту прав споживачів, наприклад, врегулювання питання електронного договору та механізму його вчинення. Для вирішення цього питання в ЄС прийнято низку директив, але основною є Директива про електронну комерцію від 08.06.2000 р.[3] Слід зазначити, що поняття «електронний договір», як і його визначення, в праві ЄС немає. Замість нього використовують поняття «дистанційного договору», визначення якого надається в Директиві 2011/83/ЄС «Про права споживачів» [4]. Відповідно до п. 7 ст. 2 цієї Директиви дистанційний договір означає будь-який договір, укладений між торговцем і споживачем згідно з організованою схемою дистанційного продажу товарів або надання послуг без одночасної фізичної присутності торговця та споживача і з виключним використанням одного або більше засобів дистанційної комунікації до моменту укладення договору включно. Тобто, ключовими моментами є: організована схема дистанційного продажу товарів; використання засобів дистанційної комунікації (пошта, Інтернет, месенджер). Зміст наданого визначення схожий на визначення електронного договору в Україні.

Для України в питанні регулювання електронних договорів основним нормативно-правовим актом є Закон України «Про електронну комерцію» [5]. Він був прийнятим з урахуванням положень Директиви про електронну комерцію [3]. Цим влада України не тільки врегулює питання електронної торгівлі, але й виконує обов'язки перед ЄС для набуття членства в ньому.

Також для прийняття наведеного Закону Україна було взято до уваги Типовий закон ЮНСІТРАЛ про електронну торгівлю 1996 року [6].

На відміну від ЄС, в Україні є визначення саме електронного договору. Відповідно до п. 5 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про електронну комерцію» електронний договір – це домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав і обов'язків та оформлена в електронній формі. Електронний договір укладається в рамках електронної торгівлі, під якою розуміють діяльність у сфері електронної купівлі-продажу, реалізації товарів дистанційним способом покупцю шляхом вчинення електронних правочинів із використанням інформаційно-комунікаційних систем. Виходячи з цих положень можна дійти до висновку, що ключові елементи для дистанційного та електронного договору в Директиві ЄС та Законі України ідентичні, але поняття та визначення сформульовані по-різному. Водночас відповідно до абзацу 2 ч. 2 ст. 639 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) електронні договори вважаються такими, що укладені в письмовій формі.

Важливе значення має механізм укладання електронних договорів. Хоча електронний договір, як і звичайний договір, укладається за допомогою оферти й акцепту, але через його форму має ряд складнощів.

Оферта укласти договір в електронній формі повинна відповідати певним вимогам. Як правило, ці вимоги стосуються істотних умов, їх чіткості та вираження наміру укласти договір, але законодавство певних країн додатково визначає, що оферта повинна бути адресована конкретній особі/особам, а не до невизначеного колу осіб. Якщо оферта адресована невизначеному колу осіб, то це буде не оферта, а запрошення робити оферту. Якщо говорити про оферту через пошту, то в такій ситуації будуть використовуватися індивідуальні поштові скриньки, а тому й оферта буде конкретній особі. Тому така проблема виникає у зв'язку з можливістю укласти електронний договір через сайт, який виставляє товар прямо на головній сторінці для необмеженого кола осіб. З цього приводу виникає проблема співвідношення оферти та запрошення робити оферту. Ця проблема вирішується залежно від національного законодавства країн.

В Україні це регулюється в Цивільному кодексі, але щодо електронних договорів ситуація змінюється. Відповідно до ч. 2 ст. 641 ЦК України, оферта повинна бути адресована до конкретних осіб, в іншому разі це буде запрошення робити оферту. Водночас є два виключення: коли в оферті прямо сказано, що це оферта, або щодо роздрібної купівлі-продажу – це буде публічною офертою, відповідно до статті 699 ЦК України.

Однак Закон України «Про електронну комерцію» вирішує питання по-іншому. Виходячи з ч. 2 ст. 8 та ч. 4 ст. 11 Закону можна дійти до висновку, що оферта, яку розмістили на сайті, вважається публічною офертою незалежно від виду договору, чи то роздрібна купівля-продаж, чи то послуги, та застереження, що це є офертою [7, с. 69]. Тому ми маємо колізію між Цивільним кодексом та Законом.

Не менш цікавим є питання акцепту. За загальним правилом він повинен бути повним і безумовним, але щодо електронних договорів акцепт вчиняється не стандартними методами. Ці методи виведені з практики здійснення електронної торгівлі. Такими методами є: *click-wrap*, тобто шляхом натискання певної кнопки, наприклад, «Надаю згоду», що буде підтвердженням укладання контракту; *browse-wrap*, тобто шляхом використання сайту [8, с. 87].

Метод *click-wrap* є простим для розуміння. Перед тим, як укласти електронний договір купівлі-продажу, покупець ознайомлюється з умовами та натискає відповідну кнопку на підтвердження його згоди. Стає складніше з другим методом, оскільки він не передбачає попереднє ознайомлення однієї сторони з умовами, а підтвердженням іншої сторони є фактичне використання нею сайту. Тобто, користувач явно свою згоду не висловлює, те, що він використовує сайт або продовжує його використовувати довгий період часу, автоматично підтверджує його згоду.

Можливість використання методу *click-wrap* та *browse-wrap* передбачена в абзаці 3 ч. 6 ст. 11 Закону України «Про електронну комерцію», обґрунтовуючи це тим, що вони є видами конклюдентних дій. Але щодо відношення *browse-wrap* до конклюдентних дій одностайності немає, його природа більше схоже на мовчання, або згоду за замовчуванням, що не передбачено Законом. На нашу думку, метод *browse-wrap* все ж відноситься до конклюдентних дій та може застосовуватися на практиці в розумних межах, наприклад, щодо заборон на копіювання текст сайту, або договори про збір та обробку персональних даних, як на практиці часто й відбувається. Зарубіжна судова практика підтримує цю позицію, зазначаючи, що акцент *browse-wrap* методу повинен бути не на виду вираження згоди, а на формі повідомлення акцептанта про умови. Для цього суди США використовують тест на розумну взаємодію між сторонами.[9] Відповідно до нього суди перевіряють, чи розмістив власник сайту попередження про умови його використання та чи може помітити це попередження користувач цього сайту.

В континентальному праві з приводу *browse-wrap* методу складніше, оскільки чіткого закріплення можливості його використання немає і все зводиться до того, чи є воно видом конклюдентних дій. На нашу думку, підхід США повинен застосовуватися і в країнах континентального права.

Отже, важливим елементом здійснення електронної торгівлі – є електронні договори, але практика їх укладання має певні проблеми. Регулювання електронних договорів в ЄС характеризується підходом невтручання в існуючі норми договірної права, тому регулювання електронних договорів здійснюється тим ж нормами, що й для звичайних, але з урахуванням особливостей їх реалізації. На противагу цьому, інші країни все ж таки створили окремі норми для регулювання електронних договорів, створивши паралельний режим регулювання. Відрізняється й методи укладання електронних договорів, особливо прийняття акцепту,

ускладнюючи його нетиповими методами прийняття. Рівень регулювання електронних договорів в Україні є досить високим. Водночас українське законодавство все ж таки має прогалини, тому законодавець повинен уважно слідкувати за змінами у сфері електронної торгівлі та вчасно реагувати.

Список використаних джерел:

1. E-commerce в Україні: цифри, факти, перспективи розвитку онлайн-торгівлі URL: <https://www.site2b.ua/web-blog/e-commerce-v-ukraine-cifry-fakty-perspektivy-razvitiya-onlajn-torgovli.html>
2. Як змінився ринок eCommerce в Україні у 2022 році URL: <https://elit-web.ua/ua/blog/kak-izmenilsja-rynok-ecommerce-v-ukraine-v-2022-godu>
3. Про деякі правові аспекти інформаційних послуг на внутрішньому ринку, зокрема, про електронну комерцію (Директива про електронну комерцію): Директива ЄС 2000/31/ЄС від 08.06.2000 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_224#Text
4. Про права споживачів, про внесення змін до Директиви Ради 93/13/ЄЕС та Директиви Європейського Парламенту і Ради 1999/44/ЄС, а також про скасування Директиви Ради 85/577/ЄЕС і Директиви Європейського Парламенту і Ради 97/7/ЄС: Директива Європейського парламенту і Ради 2011/83/ЄС від 25 жовтня 2011 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_023-11#Text
5. Про електронну комерцію: Закон України від 03.09.2015 № 675-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19#n111>
6. Типовой закон об электронной торговле: РЕЗОЛЮЦИЯ Генеральной Ассамблеи ООН N ООН А/51/628 от 16 декабря 1996 г. , принятый Комиссией Организации Объединенных Наций по праву международной торговли" (ЮНСИТРАЛ), и Руководство по принятию URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/mu01116>
7. Філатова Н. Ю. Регулювання особливостей укладення електронних договорів: порівняльно-правовий аналіз. Проблеми законності. 2017. Випуск 139. 63 – 77 с.
8. Кізлова О.С. Електронний договір як правовий спосіб електронної комерції. Проблеми цивільного права та процесу. Харків. 2017. 85 – 88 с.
9. Moringiello, Juliet M. (2005). Signals, Assent and Internet Contracting. Rutgers Law Review, issue 57. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=859485

Дар'я КОНОРЧУК, студентка 2 курсу,
факультету міжнародної торгівлі та права,
ДТЕУ, м. Київ

Науковий керівник:

Петро ПАЛЬЧУК, к.ю.н., доцент,
доцент кафедри міжнародного, цивільного
та комерційного права факультету
міжнародної торгівлі та права ДТЕУ,
м. Київ

ЗАСТОСУНОК «ДІЯ» ЯК СПОСІБ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ

У сучасному світі роль цифрової політики набуває великого значення в усіх галузях життя суспільства, зокрема і у цивільному праві. Цифровий розвиток впливає на всі аспекти життя фізичних та юридичних осіб і, відповідно до цього, воно вимагає нових підходів та нормативно-правових регулювань. Розвиток цифрової політики в Україні не стоїть на місці і тому, майже кожен громадянин України має змогу здійснювати цивільно-правові послуги через застосунок «Дія». Даний застосунок визначає цифрові права будь-якої особи, як фізичної, так і юридичної. Варто розглянути питання щодо цифрових прав особи, функціонування даного застосунку, визначити якими нормативно-правовими актами даний портал закріплений та його вплив на цивільно-правові відносини між фізичними та юридичними особами.

Слід почати аналіз даної теми з визначення поняття «цифрові права» - це права фізичних та юридичних осіб на вільний доступ, використання електронних пристроїв та мереж комунікації, зокрема мережі «Інтернет». Дане поняття можна замінити іншим, а саме поняттям «кіберпростір». Поняття «кіберпростір» законодавчо закріплене в нормативно-правових актах України, а саме в Законі України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» і це є середовище (віртуальний простір), яке надає можливості для здійснення комунікацій та/або реалізації суспільних відносин, утворене в результаті функціонування сумісних (з'єднаних) комунікаційних систем та забезпечення електронних комунікацій з використанням мережі «Інтернет» та/або інших глобальних мереж передачі даних [1].

Одним із визначальних прав фізичної особи в групі цифрових прав є право на вільний доступ до мережі «Інтернет», адже саме це право має змогу забезпечувати реалізацію інших прав, пов'язаних з кіберпростором. Також не слід оминати про таке важливе право, яке закріплене в Цивільному кодексі України [2], як право на цифрове самовизначення, адже основою даного права є те, що фізична особа на тому ж рівні, що і в кіберпросторі має змогу реалізовувати свої права, гарантовані Конституцією України [3].

Отже, Україна не стоїть на місці і стала однією з перших країн світу, яка почала впроваджувати цифровізацію у всі процеси, які пов'язані з наданням державних послуг. Було створено різні цифрові майданчики для надання послуг, але одним із найвідоміших є Єдиний портал державних послуг «Дія», який надає послуги громадянам України (фізичним особам) від надання витягів з реєстрів та отримання ліцензій до перерахунку пенсії й отримання допомоги під час вагітності та юридичним особам стосовно підприємств, можливості реєстрації фізичних осіб – підприємців. Не варто оминати увагу, що деякі країни виявляли бажання придбати український застосунок «Дія» й створити свої власні цифрові платформи для надання державних послуг на своїх територіях [4].

Чому ж цей застосунок користується настільки великим попитом не тільки у нас на території України, але й за її межами, будемо аналізувати. На офіційному сайті «Дія» нам дається роз'яснення, що Дія – це застосунок в якому усі потрібні документи в одному місці, тобто в смартфоні і відповідно до цього це є один портал, де можна отримати всі послуги онлайн: швидко, зручно та людяно [5]. Проаналізуємо, чому саме застосунок має таку назву і чи дійсно він регулює цивільно-правові відносини між громадянами і не тільки.

Поняття «дія» в цивільно-правовому аспекті може використовуватися для розгляду різноманітних юридичних дій та вчинків осіб, що мають певні юридичні наслідки. Прикладом даної дії може бути укладання договору, здійснення права власності, вчинення правочину та визнання його недійсним тощо [6, с. 36]. Тобто, дії у цивільному праві є основним елементом, що визначає цивільно-правові наслідки, які можуть виникати між сторонами (фізичні та/або юридичні особи) внаслідок їх діяльності. Відповідно до Цивільного кодексу України, «дія» може мати різні форми, такі як укладання угоди, передачі майна, здійснення прав та обов'язків, вчинення певних правочинів тощо [2]. Застосування даної «дії» визначає цивільно-правові відносини між суб'єктами права, встановлює їх права та обов'язки, а також визначає порядок вирішення спорів та конфліктів, які виникають між даними суб'єктами і вирішуються за допомогою ЦК України. Це дозволяє забезпечити захист прав та інтересів суб'єктів права, забезпечити правову впевненість та стабільність в цивільних відносинах. Можна зробити з цього певний висновок, що суть застосунку «Дія» полягає в тому, щоб визначити цивільно-правові права суб'єктів цивільного права, а саме фізичних та/або юридичних осіб, і таким чином має змогу своїми цифровими технологіями забезпечити захист прав та інтересів суб'єкта, забезпечити його правову впевненість та стабільність.

Для створення і розвитку ідеї «держави в смартфоні», як зазначав Президент України Володимир Зеленський, діючим складом Верховної Ради України було утворено Комітет з питань цифрової трансформації, відповідно до чого було запроваджено Міністерство цифрової трансформації України, яке займалося розробленням даної пропозиції та подальшого розвитку і

усунення недоліків у застосунку для комфортного використання фізичними та юридичними особами.

Даний застосунок регулюється положенням про Єдиний державний вебпортал електронних послуг, в якому зазначається мета, основні завдання, функціональні можливості та суб'єктів Єдиного державного вебпорталу електронних послуг, тобто Портал Дія, зміст розміщеної на ньому інформації та порядок її внесення, порядок ведення Реєстру адміністративних послуг, а також інші питання щодо функціонування Порталу Дія. Власником (держателем) Порталу Дія та виключних майнових прав інтелектуальної власності на його програмне забезпечення є держава в особі Міністерства цифрової трансформації України [4].

Розглядаючи дане питання в контексті цивільного права, застосунок «Дія» відповідно до цифрового прогресу в суспільстві, може виступати інноваційним інструментом для спрощення та поліпшення забезпечення цивільно-правових відносин в Україні. «Дія» надає змогу фізичним та юридичним особам здійснювати цивільно-правові дії та операції шляхом використання цифрових технологій, що сприяє зручності та доступності цих послуг для всіх громадян України. Дії вчинені в цивільному праві відіграють важливу роль у встановленні прав та обов'язків сторін цивільно-правових відносин, а також, як вже зазначалось, у вирішенні спорів та конфліктів. Застосунок «Дія» допомагає визначити цивільно правові права суб'єктів цивільного права, узгоджувати їх дії та вчинки та забезпечує певний ефективний механізм для вирішення цивільних прав та спорів.

Однією з основних переваг застосунку «Дія» є збереження всіх необхідних документів та інформації про певного суб'єкта цивільних правовідносин в одному місці, прикладом даних документів та певної інформації може бути паспорт громадянина України (ID-картка), картка платника податків, закордонний паспорт тощо. Під час впровадження в Україні воєнного стану застосунок «Дія» створив певний документ, який має назву «Документ», він має змогу підтвердити особистість особи в період воєнного стану. Так само, в період воєнного стану, особа, яка виїхала з окупованих територій, вона має змогу отримати у відповідних органах статус внутрішньо-переміщеної особи і після видачі даній особі документ про взяття на облік внутрішньо-переміщеної особи, цей документ автоматично з'являється в застосунку для зручності громадянина. Крім цього, «Дія» надає можливість здійснювати цивільно-правові дії в онлайн-режимі, що значно зменшує адміністративні бар'єри та сприяє швидкому та ефективному виконанню різних цивільно-правових операцій, які передбачені в застосунку [4].

Портал «Дія» сприяє підвищенню правової впевненості громадян та підприємців, оскільки він надає доступ до інформації про їхні права та обов'язки, і відповідно до чого, в разі виникнення певних питань, «Дія» надає змогу отримати певні консультації та роз'яснення щодо цивільних правовідносин в онлайн-режимі, не виходячи з будинку. Також не слід

оминати те, що через застосунок фізичні та юридичні особи мають можливість контролювати відповідні цивільно-правові дії та угоди. Тобто, користувачі «Дії» можуть відстежувати статус своїх документів та заяв, отримувати вчасні сповіщення про зміни в їх судових справах та вчасно реагувати на інші події, що стосуються їхніх прав та обов'язків.

Після зазначення позитивних сторін, які є на даному цифровому майданчику, не слід оминати той факт, що «Дія» містить певні негативні сторони, а саме це стосується про збереження даних про особу в одному місці. Дана концентрація інформації про особу, при витоку інформації, може порушити фундаментальні права громадян, наприклад, право на приватність або право на захист персональних даних, які регулюються Законом України «Про захист персональних даних» [7]. Тому, фізичні та юридичні особи мають право вимагати, а держава гарантувати захист цих прав не тільки за зазначеним законом, але і за ЦК України, який в окремих главах забезпечує особисті немайнові права фізичної та юридичної особи, адже через зміни окремих положень в законодавстві України вищевказані права можуть бути декодифіковані через втрату чинності окремих нормативних актів, водночас кодифікація в Цивільному кодексі України зможе забезпечити захист наведених прав через те, що Цивільний кодекс України є сталим і не містить частих й докорінних змін.

Отже, можна зробити такий висновок, що застосунок «Дія» впливає на цивільно-правові відносини в Україні, ставши інноваційним інструментом для спрощення та поліпшення забезпечення цих відносин в умовах цифрового прогресу. Цей застосунок допомагає фізичним та юридичним особам здійснювати цивільно-правові дії та операції у зручному онлайн-режимі, зберігає всі необхідні документи та інформацію в одному місці, що сприяє підвищенню їх правової впевненості та доступності інформації про їхні права та обов'язки, але в цьому є деякі мінуси, які ми розглянули вище. Окрім цього, застосунок надає можливість контролювати цивільно-правові дії та угоди, отримувати сповіщення про зміни в судових справах та реагувати на них вчасно.

За допомогою «Дії», цивільно-правові відносини стають більш доступними та зручними для всіх громадян України, сприяючи ефективному вирішенню цивільних правовідносин та спорів. У цілому, Портал Дія робить цивільно-правові відносини більш прозорими, зручними та інформованими для всіх їх учасників.

Список використаних джерел:

1. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України : Закон України від 05.10.2017 р. № 2163-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text>. (дата звернення 10.11.2023).

2. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>. (дата звернення 10.11.2023)
3. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>. (дата звернення: 17.11.2023).
4. Питання Єдиного державного веб-порталу електронних послуг та Єдиного державного порталу адміністративних послуг : постанова Кабінету Міністрів України від 04.12.2019 р. № 1137. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1137-2019-п#Text>. (дата звернення 10.11.2023).
5. Дія – Державні послуги онлайн. Державні послуги онлайн | Дія. URL: <https://diia.gov.ua/> (дата звернення 10.11.2023).
6. Цивільне право України: підручник / за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: Новий світ-2000, 2014. 444 с.
7. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010 р. № 2297-VI : URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>. (дата звернення 10.11.2023).

Олег КОРОТИЧ

студент 1 курсу магістратури факультету міжнародної торгівлі та права ДТЕУ

РИЗИКИ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ПІДПISУ ОДНОРАЗОВИМ ІДЕНТИФІКАТОРОМ В ЕЛЕКТРОННІЙ КОМЕРЦІЇ

Розвиток інформаційних технологій призвів до посилення комерційної присутності суб'єктів господарювання в мережі Інтернет як одного з основних джерел збуту товарів або надання послуг споживачам. Така діяльність на сьогодні охоплюється поняттям «інтернет-комерція», яке також входить до змісту поняття «електронна комерція» (*e-Commerce*), адже останнє передбачає здійснення ширшої комерційної діяльності із застосуванням не лише мережі Інтернет, але і за допомогою інших електронних засобів комунікації, зокрема мобільного зв'язку, цифрового телебачення тощо.

Для суб'єкта господарювання бажаним результатом здійснення електронної комерції залишається отримання прибутку через задоволення потреб споживача. Водночас взаємовідносини між цими двома суб'єктами не можуть залишатися неврегульованими у належній правовій формі, а тому передбачають укладення договору, який визначатиме предмет, порядок реалізації прав та обов'язків сторін, ціну тощо.

Законодавець, усуваючи прогалини цивільного законодавства, вніс відповідні зміни до Цивільного кодексу України, якими передбачив можливість вчинення правочину у письмовій формі також в електронному

вигляді, зокрема із застосуванням електронних документів. Разом з тим було ухвалено Закон України «Про електронну комерцію», який визначає організаційно-правові засади діяльності у сфері електронної комерції в Україні, встановлює порядок вчинення електронних правочинів із застосуванням інформаційно-комунікаційних систем та визначає права і обов'язки учасників відносин у сфері електронної комерції [1].

Зазначений закон досі передбачає можливість використання електронного цифрового підпису відповідно до Закону України «Про електронний цифровий підпис», що є явною нормопроектувальною помилкою, адже на сьогодні питання електронного підпису регулюються Законом України «Про електронні довірчі послуги». Цим законом визнано таким, що втратив чинність, Закон України «Про електронний підпис», а тому ним же мало б бути передбачено внесення змін до інших законодавчих актів України, які посилаються на положення останнього.

Водночас Закон України «Про електронну комерцію» передбачає використання такого засобу підписання як електронний підпис одноразовим ідентифікатором, під яким розуміються дані в електронній формі у вигляді алфавітно-цифрової послідовності, що додаються до інших електронних даних особою, яка прийняла пропозицію (оферту) укласти електронний договір, та надсилаються іншій стороні цього договору [1]. Водночас під одноразовим ідентифікатором законодавець розуміє алфавітно-цифрову послідовність, що її отримує особа, яка прийняла пропозицію (оферту) укласти електронний договір шляхом реєстрації в інформаційно-комунікаційній системі суб'єкта електронної комерції, що надав таку пропозицію. Одноразовий ідентифікатор може передаватися суб'єктом електронної комерції, що пропонує укласти договір, іншій стороні електронного правочину засобом зв'язку, вказаним під час реєстрації у його системі, та додається (приєднується) до електронного повідомлення від особи, яка прийняла пропозицію укласти договір [1].

Отже, суб'єкт господарювання самостійно формує одноразовий ідентифікатор, самостійно надсилає його споживачу, а споживач використовує цей ідентифікатор як електронний підпис, накладаючи його на відповідний документ чи вводячи його у поле відповідної форми на вебсайті, застосунку чи іншому інформаційно-комунікаційному сервісі суб'єкта господарювання.

У такій схемі вбачається ряд особливостей, які формують базу недобросовісного застосування одноразового ідентифікатора. По-перше, суб'єкту господарювання залишається відомим одноразовий ідентифікатор на всьому етапі укладення правочину, що є необхідним, адже лише шляхом зіставлення одноразового ідентифікатора, інформація про який міститься у нього, з тим одноразовим ідентифікатором, який використовує споживач як електронний підпис, можна встановити їх тотожність, а тому й належність

одноразового ідентифікатора споживачу. По-друге, законодавець не визначив, що такий одноразовий ідентифікатор має бути власне одноразовим, оскільки відсутня заборона на використання однакового одноразового ідентифікатора в інших відносинах з цим самим споживачем (згадка про одноразовість у назві не знаходить свого подальшого нормативного закріплення), та унікальним, тобто споживачу може належати одноразовий ідентифікатор, що є аналогічним одноразовому ідентифікатору іншого споживача. По-третє, одноразовий ідентифікатор має бути направлений споживачу на певну адресу електронної комунікації (SMS, електронна пошта тощо), які можуть і не належати цьому споживачу.

З цього вбачається реальна можливість застосування одноразового ідентифікатора споживача самим суб'єктом господарювання – останній сам його сформує, сам його направить на потрібну йому адресу, сам його накладе на електронний договір чи застосує у відповідній формі. Оскільки програмне забезпечення, у якому здійснюється формування одноразового ідентифікатора належить саме суб'єкту господарювання, то він й визначатиме яку інформацію щодо здійснення цього процесу йому зберігати, а яку – ні. Формально суб'єкт господарювання може дійсно направити споживачу одноразовий ідентифікатор, який споживач, що нічого не знає про укладення відповідного договору, просто проігнорує, однак суб'єкт господарювання надалі зможе апелювати, що споживачу такий одноразовий ідентифікатор надсилав, а тому саме останній його й використав.

Велику проблему в цьому напрямку має ринок споживчого кредитування небанківськими фінансовими установами. Останні формують кредитні договори, які споживачами начебто підписані одноразовими ідентифікаторами, звертаються до недобросовісних нотаріусів з метою вчинення виконавчого напису нотаріуса на таких договорах та через приватних виконавців стягують кошти у таких споживачів.

Для боротьби з недобросовісними кредиторами, використовуючи надані повноваження зі встановлення додаткових вимог до договорів про надання фінансових послуг, Національний банк України 18 жовтня 2023 року вніс зміни до Положення про додаткові вимоги до договорів небанківських фінансових установ про надання коштів у позику (споживчий, фінансовий кредит), що затверджене постановою правління Національного банку України від 03 листопада 2021 року №113 [2], якими розширив визначення поняття «одноразовий ідентифікатор», обмеживши способи надсилання таких одноразових ідентифікаторів споживачам та виключивши можливість використання як одноразового ідентифікатора деяких видів інформації, зокрема номера телефону, електронної пошти тощо.

Водночас застосування одноразового ідентифікатора залишається у сфері фінансових послуг, а з усіма його недоліками – також і в інших сферах приватноправових відносин. З цього видається, що на полюсі різних поглядів

щодо можливостей втручання держави у свободу, тобто між «принципом шкоди» та патерналізмом [3, с. 102-103], у цьому випадку слід обрати саме останнє, щоб убезпечити споживача від можливої недобросовісної поведінки суб'єкта господарювання. Використання кваліфікованого електронного підпису є тим доступним інструментом, який дозволяє якісно підтвердити волевиявлення споживача чи суб'єкта господарювання на підписання договору, а тому саме його використання має бути пріоритетним.

З цього вбачається важливість говорити не лише про покращення цифрових навичок з метою дотримання прав людини у публічно-правових відносинах [4, с. 40-44], але й про їх важливість у відносинах приватноправового характеру.

Список використаних джерел:

1. Про електронну комерцію : Закон України від 03.09.2015 року № 675-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19> (дата звернення: 17.11.2023).
2. Про затвердження Змін до Положення про додаткові вимоги до договорів небанківських фінансових установ про надання коштів у позику (споживчий, фінансовий кредит) : Постанова правління Національного банку України від 18.10.2023 № 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0131500-23> (дата звернення: 17.11.2023).
3. Правова наука України: сучасний стан, виклики та перспективи розвитку : монографія / редкол.: О. В. Петришин (голова редкол.), В. А. Журавель (заст. голови редкол.), Н. С. Кузнецова (заст. голови редкол.) [та ін.] ; Нац. акад. прав. наук України. Харків : Право, 2021. 680 с.
4. Коротич О. Цифровізація (диджиталізація) в органах місцевого самоврядування. *Правове регулювання цифрової економіки: нові виклики та можливості [Електронне видання]* : тези доп. Всеукр. круглого столу (Київ, 8 черв. 2023 р.) / відп. ред. Н. А. Мазаракі. Київ : Держ. торг.-екон. ун-т, 2023. 97 с.
URL:<https://knute.edu.ua/file/MzEyMQ==/1aae585307885a4abc7734a81aba2532.pdf> (дата звернення: 17.11.2023).

**Єлизавета КОРСУН,
Анна РЕШЕТАР,
Світлана РОМАНЧЕНКО**, студентки 1
курсу, факультету міжнародної торгівлі та
права, ДТЕУ, м. Київ

Науковий керівник:

Едуард ДЕМ'ЯНЕНКО
асистент кафедри міжнародного, цивільного
та комерційного права факультету
міжнародної торгівлі та права ДТЕУ м. Київ

ПРОЦЕС ЦИФРОВІЗАЦІЇ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД

Протягом чотирьох років (після реорганізації Міністерства цифрової трансформації від 2 вересня 2019 року). Незважаючи на зміни в економічному та соціальному середовищі, спричиненими війною, Україна продовжує активно впроваджувати цифрові рішення в різних сферах, сприяючи формуванню інформаційного суспільства в сучасних реаліях [1].

24 лютого 2022 року розпочалося повномасштабне вторгнення росії в Україну. Відповідно, Президент України видав указ № 64/2022 "Про введення воєнного стану в Україні". Попри всі очікування росії в швидкій перемозі, високий ступінь цифровізації країни допоміг українцям в захисті свого суверенітету та стабілізації економіки [2].

В наш час, український застосунок "Дія" визначає новий рівень взаємодії між державою та громадянами. Це єдиний інструмент, який поєднує мобільний додаток з доступом до цифрових документів громадян та єдиний портал публічних послуг для населення та бізнесу. Основна мета - забезпечити 100% доступність державних послуг в онлайні. На даний момент на порталі "Дія" зареєстровано понад 21,7 мільйонів користувачів - доступно понад 70 державних послуг онлайн. Мобільний додаток "Дія" надає українцям доступ до 14 цифрових документів, включаючи ID-карту, закордонний біометричний паспорт, студентську картку, посвідчення водія, свідоцтво про реєстрацію транспортного засобу, поліс страхування транспортного засобу, податковий номер і багато іншого. Цей інноваційний підхід відображає зобов'язання України до цифрової трансформації для підвищення зручності та ефективності громадян [3].

Також, актуальним є застосування цифровізації як інструменту подолання корупції, що підтверджується виявленими масштабами фінансових злочинів в Україні та тенденцією до їх зростання. В нашій країні поширюється практика функціонування професійних мереж, які допомагають ухилятися від сплати податків та легалізують кошти, отримані внаслідок такого виду злочинних дій. Для протидії цього є програма «Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «ВзаємоДія!» за фінансування Агентства США з міжнародного розвитку (USAID), що

забезпечує виявлення активів фізичних і юридичних осіб, пов'язаних з військовою агресією російської федерації [4].

Одним із прикладів впровадження цифровізації в умовах війни є уповноваження цифрових інструментів забезпечити прозорий механізм контролю обігу підакцизних товарів. Ефективний контроль за розподілом товарів є суттєвим питанням в Україні для забезпечення національної безпеки та фінансової стабільності, а також для уникнення нелегальної торгівлі. Запровадження електронної системи моніторингу для безперервного відстеження розподілу товарів під час військового конфлікту. Одним з ключових факторів є те, що це унеможливується продаж тютюнових виробів та алкоголю з підробленими акцизними марками. Відповідно до цього Верховна Рада України розробила законопроект (реєстр. № 8287 від 15 грудня 2022 р.) щодо внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законів України у зв'язку із запровадженням електронної простежуваності обігу алкогольних напоїв, тютюнових виробів та рідин, що використовуються в електронних сигаретах [5]. Очікується, що цей Закон, який Президент України підписав 29 червня 2023 р., сприятиме збільшенню на 15 % надходжень до бюджету від сплати акцизного податку [6].

Наступним прикладом є посилення захисту від загроз національній безпеці. Мається на увазі, що забезпечення надійного захисту цифрової трансформації в Україні від потенційних загроз національній безпеці виступає пріоритетним завданням у зв'язку з посиленою кіберзагрозою та геополітичними викликами. На технічному рівні, ключовим елементом є вдосконалення систем виявлення та запобігання кіберзагрозам, впровадження сучасних технологій інтелектуального аналізу для вчасного реагування на еволюціонуючі атаки. Також, слід акцентувати на підвищенні рівня кібергігієни та ефективного використанні шифрування для захисту значних інформаційних ресурсів [6].

Важливо розробляти імплементовані стратегії кібербезпеки на рівні державних органів та підприємств, визначати стандарти для стратегічно важливих галузей і розвивати механізми співпраці між секторами. На правовому рівні - посилити законодавство з кіберзахисту, включаючи визначення відповідальності, розробку механізмів реагування та впровадження ефективних санкцій.

Варто звернути увагу на те, що уряд України прийняв рішення про затвердження Положення про ситуаційний центр Кабінету Міністрів України. Це регулювання спрямоване на ідентифікацію можливих чи реальних загроз національній безпеці як у мирний період, так і в умовах особливого, зокрема військового або надзвичайного стану, а також під час кризових ситуацій, які загрожують безпеці України [6].

Також, важливо, що з метою запровадження нового фінансового інструменту для кредитування сільськогосподарського виробництва Верховна Рада України в першому читанні розглянула і прийняла за основу проект Закону «Про електронні аграрні розписки» [8]. В умовах війни росії

проти України, що триває, та блокування країною-агресоркою українських портів, цей Закон допоможе виробникам сільськогосподарської продукції отримати ширший доступ до кредитів, сприятиме залученню більшої кількості позикодавців, здатних фінансувати агросектор, зменшенню витрат на отримання грошей завдяки запровадженню електронних аграрних розписок як неемісійних цінних паперів. Ці переваги агросектору України в глобальному значенні забезпечують інтерес інвесторів до цієї сфери економіки [9].

Варто відмітити, що Україна – не єдина країна, що активно впроваджує цифрові процеси в державну та бізнес-сферу суспільства. Серед європейських країн найбільшого розвитку у цифровізації досягли Нідерланди, Швеція та Естонія. Щодо останньої, то сьогодні Естонія – перша країна в ЄС за рівнем цифровізації державних послуг та перша в світі за рівнем е-залученості громадян (дані e-Government опитування у ЄС у 2020 році). Ще в 2000 році естонці на рівні закону прирівняли електронний підпис до паперового. Тоді ж країна стала першою країною в світі, яка запровадила е-урядування. Відтоді всі засідання естонського уряду стали paperless (всі документи зберігаються в веб-системі), а міністри можуть брати участь в засіданнях дистанційно. Цікаво, що Україна «експортувала» державний застосунок «Дія» до Естонії, на базі якого країна запускає власний додаток mRiik. Також український уряд комунікує більше ніж з п'ятьма країнами щодо впровадження Дії. Це країни Європи, Азії та Африки, яким цікавий наш досвід [10].

Підсумовуючи, можна сказати, що нинішній успіх цифрових процесів та активний розвиток ініціативи “Дія”, електронних аграрних розписок, прозорого механізму контролю обігу підакцизних товарів, посилення захисту від загроз національній безпеці, покликані підкреслити необхідність цифрової трансформації для України. Наслідуючи приклад розвинених країн, таких як Швеція, Сінгапур та Естонія, можна спостерігати, як цифрова економіка прискорює розвиток, підвищує продуктивність і конкурентоспроможність. Цифровізація також гарантує прозорий розподіл ресурсів, запобігає корупції, забезпечує ефективне використання коштів та полегшує доступ до освіти та медичних послуг.

Список використаних джерел:

1. Уряд прийняв рішення щодо оптимізації системи центральних органів виконавчої влади (від 02 вересня 2019 р. № 829). URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-optimizaciyi-sistem-829>
2. Про введення воєнного стану в Україні від 24.02.2024 № 2102 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>
3. How digitalization has become Ukraine’s flagship topic and the state priority during the last two years. URL: <https://ukraine.ua/invest-trade/digitalization/>

4. Грантова програма на підтримку ініціатив громадянського суспільства та медіа у сфері протидії корупції. Громадський простір. 22.07.2022. URL: <https://www.prostir.ua/?grants=hrantova-prohrama-na-pidtrymku-initsiatyvchromadyanskoho-suspilstva-ta-media-u-sferi-protydiji-koruptsiji-3> (дата звернення: 19.02.2023).
5. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України у зв'язку із запровадженням електронної простежуваності обігу алкогольних напоїв, тютюнових виробів та рідин, що використовуються в електронних сигаретах : Закон України від 29.06.2023 № 3173-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3173-IX#Text>
6. Цифрова трансформація економіки України в умовах війни. Липень 2023 URL: <https://niss.gov.ua/en/node/5041> (дата звернення 21.08.2023)
7. Питання мережі ситуаційних центрів : Постанова Кабінету Міністрів України від 11.07.2023 № 705. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/705-2023-%D0%BF#Text>
8. Проект Закону про електронні аграрні розписки від 05.02.2023 реєстр. № 9266. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41844>
9. Парламент прийняв за основу законопроект закону № 9266 «Про електронні аграрні розписки». URL: <https://minagro.gov.ua/news/parlament-prijnyav-za-osnovu-zakonoprojekt-pro-elektronni-agrarni-rozpiski> (дата звернення 12.07.2023)
10. Як цифрова трансформація регіонів може збільшити інвестиційну привабливість всієї України? Досвід Естонії URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2022/02/16/7324113/> (дата звернення 16.02.2022)

Аліна КОСАРЕВСЬКА, студентка 2 курсу, факультету міжнародної торгівлі та права, ДТЕУ, м. Київ

Науковий керівник:

Юлія ТИЩЕНКО, к.ю.н., доцент
доцент кафедри міжнародного комерційного та цивільного права факультету міжнародної торгівлі та права ДТЕУ, м. Київ

ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІ КОМПАНІЇ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Сучасний розвиток ТНК відбувається, в тому числі, і за допомогою цифровізації, тобто застосування цифрових технологій. Цифровізація є невіддільною частиною діяльності транснаціональних корпорацій, адже вона впливає на процеси існування компанії.

Міжнародна практика досі не має остаточного та узгодженого визначення поняття цифрової економіки. Більшість іноземних джерел при описі цього поняття акцентують увагу на технологіях і змінах, пов'язаних з їх використанням. Водночас можна назвати конкретні види технологій або певні форми зміни економічних процесів. Часто визначення цифрової економіки замінюють переліком напрямів її впливу на економіку та соціальну сферу. В Україні досі немає єдиного поняття цифрової економіки, але все ж можна окреслити поняття цифрової економіки як діяльності зі створення, розширення та використання цифрових технологій і супутніх продуктів та послуг [2].

Цифровізація є невід'ємною частиною діяльності транснаціональних компаній, вона відіграє ключову роль у стратегіях щодо переміщення ресурсів через простір і кордони; розвиток виробничих процесів і ланцюги вартості, а також стратегії щодо інтерналізації чи екстерналізації виробництва. Цифровізація також відіграє важливу роль в управлінні великими установами та їхньою внутрішньою організацією, незалежно від того, чи є вони приватними – як транснаціональні корпорації – чи державними. Але за останнє десятиліття симбіоз між цифровізацією та транснаціональною діяльністю набув набагато сильнішого відтінку. Ця зміна сталася завдяки діяльності цифрових ТНК [4].

Хочеться окреслити переваги цифровізації на рівні окремих компаній і виробництв:

- Цифровізація дає змогу позбутися посередників, за допомогою яких виробники можуть збільшити продажі своїх товарів чи послуг на своїх сайтах і довести їх до поточних клієнтів, а споживачі отримують можливість самостійно обирати пропоновані товари та послуги на серверах авіакомпаній, електронних магазинів та ін.;

- Оптимізація витрат, що вимагає скорочення витрат на пошук інформації, ідентифікацію та вимірювання транзакційних витрат на просування товарів і послуг; витрати на укладання та ведення переговорів;

- За рахунок економії часу спілкування, прискорення бізнес-процесів;

- Зміна умов розробки продуктів і послуг, і виведення їх на ринок;

- Розуміння потреб споживачів, за рахунок чого підвищується якість продукції та послуг;

- Здатність реагувати на актуальність тенденцій, в результаті створення нових продуктів і послуг, і їх адаптації до нових очікувань або потреб споживача [3].

Багато цифрових компаній, таких як Google, Facebook або Twitter, використовують специфічні й нові бізнес-моделі, дохід отримується за рахунок реклами, а користувачі мають вільний доступ до інформаційних сервісів:

- Зокрема, для деяких цифрових компаній виробничі процеси та продукти, як правило, не прив'язані до місця розташування;

- Цифрові ТНК демонструють низький рівень іноземних інвестицій та активів із високим обсягом продажів і доходів за кордоном;
- ТНК, як правило, тримають великі грошові авуари по всьому світу;
- У секторах цифрових технологій та ІКТ домінують дуже великі компанії з величезною ринковою владою [4].

Також, незважаючи на досить швидку та ефективну інтернаціоналізацію цифрової економіки, реакція на зміни в інвестиційній політиці країни, їх вплив на регулювання міжнародної інвестиційної діяльності, особливо цифрових ТНК, є ще недостатньою та слабкою. Необхідно розуміти, що зростання значення цифрових ТНК, а також впровадження цифрових технологій класичними ТНК, які будуть визначальними при прийнятті інвестиційних рішень, доступні в першу чергу через особливі інфраструктурні потреби «м'яких» і «жорстких» забезпечень. Важливо відзначити, що інвестиційну політику та нормативні правила, розроблені для фізичних/фактичних інвестицій, слід переглядати у світлі появи та розвитку нових цифрових бізнес-моделей. Звичайно, такі аспекти є найбільш важливими в таких галузях, як роздрібна торгівля, медіа та фінанси. Однак ці сфери належать до тих інвестицій, які безумовно жорстко регулюються державами, особливо в частині обмеження прав власності іноземних інвесторів [1].

Отже, можна зробити висновок, що цифровізація є невід'ємною частиною діяльності транснаціональних корпорацій, вона створює ключову роль у стратегіях щодо переміщення ресурсів через простір і кордони, розвиток виробничих процесів. Також важливо підмітити, що саме цифрові ТНК частіше всього виходять на іноземний ринок з мінімальними витратами, цим вони і відрізняються від звичайних ТНК. Та за останнє десятиліття симбіоз між цифровізацією та транснаціональною діяльністю, набув набагато сильнішого відтінку та зараз, в наш час важко уявити діяльність ТНК, без застосування цифрових технологій.

Список використаних джерел:

1. Булкот О. В. Міжнародна інвестиційна діяльність ТНК в умовах викликів цифрової економіки. *Економічний простір*. 2020. № 156. С. 32-36.
2. Олешко Т.І., Касьянова Н.В., Смерічевський С.Ф. Цифрова економіка: підручник. Київ: НАУ, 2022. 200 с.
3. Пищуліна О. Цифрова економіка: тренди, ризики та соціальні детермінанти: допов. Київ: 2020. 274 с.
4. Grazia Ietto-Gillies Digitalization and the Transnational Corporations Working Paper No.45 Birkbeck University of London. 2020. https://www.researchgate.net/publication/339069363_Digitalization_and_the_Transnational_Corporations_CIMR_Working_Papers_Series_WP45 (дата звернення 14.11.2023)

Аліна ЛЕВЧЕНКО, студентка 4 курсу,
факультету міжнародної торгівлі та
права, ДТЕУ, м. Київ

Науковий керівник:

Лариса НЕСКОРОДЖЕНА к.ю.н.,
доцент, доцент кафедри міжнародного,
цивільного та комерційного права
факультету міжнародної торгівлі та
права ДТЕУ, м. Київ

ПЕРСПЕКТИВИ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Ще в період пандемії коронавірусу для багатьох стало зрозуміло, що в сучасному світі використання інноваційних технологій та впровадження нових сучасних принципів управління збільшує стабільність економіки держави та зменшує ризики виникнення загроз для розвитку. Цифровізація економіки з тренду перетворилася на необхідність.

Наразі цифровою економікою вважається будь-яка економічна діяльність, що забезпечується використанням інформаційно-комунікаційних та інших цифрових технологій. Головною метою цифровізації економіки є трансформація уже існуючих секторів економіки і створення нових [1].

До повномасштабного вторгнення російської федерації (далі – «рф») на територію України темпи цифровізації української економіки стрімко набирали обертів. Впроваджувалися нові технології та створювалися можливості розвитку. В 2021 році Україна посіла 54 місце в Світовому рейтингу конкурентоспроможності (World Competitiveness Ranking), який щороку оприлюднює Інститут розвитку менеджменту (IMD) [2]. В дослідженні окремо виділений цифровий рейтинг, в якому Україна посіла 58 місце. Для порівняння, у 2017 році Україна посідала 62 місце в рейтингу цифрових технологій [3].

15 липня 2021 року було прийнято Закон України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні», який визначає організаційні, правові та фінансові засади функціонування правового режиму Дія Сіті, що запроваджується з метою стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні шляхом створення сприятливих умов для ведення інноваційного бізнесу, розбудови цифрової інфраструктури, залучення інвестицій, а також талановитих спеціалістів [4].

Віце-прем'єр-міністр-Міністр цифрової трансформації Михайло Федоров на одній із прес-конференцій заявив, що внаслідок прийняття вказаного Закону та введення спеціального правового режиму Дія Сіті очікується зменшення податкового навантаження у 5 разів, що допоможе створити в Україні найкращі податкові умови для ведення ІТ-бізнесу [5].

Широкомасштабна агресія РФ призвела не тільки до зменшення темпів цифрової трансформації української економіки, а й до сповільнення розвитку усіх сфер суспільного життя, бізнес-процесів та впровадження нових інноваційних рішень.

Важливим для України проектом з цифровізації стала програма «Цифрова Європа», що була запущена у 2021 році задля прискорення економічного відновлення (після тривалого періоду Covid-19) та цифрової трансформації Європи. В рамках програми передбачене фінансування проектів за такими основними напрямками: високопродуктивний комп'ютинг; штучний інтелект, дані та хмарні послуги; передові цифрові навички; забезпечення широкого використання цифрових технологій в економіці й суспільстві; кібербезпека (лише для країн-членів ЄС).

У вересні 2022 року Україна отримала доступ до фінансування в рамках «Цифрової Європи» після підписання відповідної угоди на полях засідання Ради асоціації Україна – ЄС [6]. Участь в такій програмі дозволяє Україні отримати нове джерело фінансування для впровадження нових технологій в сфері цифровізації та досягнення цифрової трансформації української економіки.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 5 вересня 2023 р. № 774-р затверджено Перелік показників Індексу цифрової економіки та суспільства (DESI) [7]. Окрім самого переліку, розпорядженням також закріплено порядок збору та обміну даних щодо показників на основі Методології ЄС. Це важливий нормативний акт, що забезпечить передумови для відстеження прогресу в напрямі цифрової економіки, а також порівняння власного шляху із цифровими економіками ЄС.

Заступник Міністра цифрової трансформації з питань євроінтеграції Валерія Іонан зазначає, що «цілі Мінцифри відповідають цифровим цілям, які ЄС планує втілити до 2030 року. Вже сьогодні Україна є одним із лідерів цифрової трансформації в регіоні, однак ми продовжуємо працювати задля покращення результатів у всіх напрямках цифровізації» [8].

Також Розпорядженням передбачено, що Міністерство цифрової трансформації протягом шести місяців з дня його ухвалення розробить методичні рекомендації складення показників на основі Методології ЄС, що дозволить включити Україну до DESI та реалізувати державний потенціал цифрової конкурентоспроможності, а також сприятиме інтеграції до Єдиного цифрового ринку ЄС.

А однією з цілей на 2023 рік, який визначено Національною радою з відновлення України від наслідків війни у Проекті Плану відновлення України, є збільшення частки ІТ галузі у структурі валового внутрішнього продукту України до 6 %. Це безсумнівно позитивно вплине на розвиток цифрової економіки та збільшить потенціал України в сфері цифровізації. Окрім того, задля сприяння розвитку цифрової економіки в період з 2023 по 2025 рік планується, зокрема, розвиток е-резидентства, розвиток та популяризація спеціального правового режиму Дія City, збільшення

фінансових можливостей стартапів, які вже залучили інвестиції, шляхом подвоєння залучених інвестицій (для чого вже розроблено нормативно-правовий акт щодо запровадження програми Matching Grants) тощо [9].

Отже, цифрова економіка в Україні наразі має великий потенціал розвитку. Хоч темпи зростання кількості цифрових послуг в сегменті економіки і скоротилися внаслідок повномасштабної агресії, але не зупинилися повністю. Україна продовжує рухатися в напрямку цифрової трансформації економіки та запускає нові євроінтеграційні процеси. Наразі розробляється низка законодавчих актів, які мають унормувати питання цифрової економіки, що знову підтверджує бажання України бути членом сучасного європейського суспільства, а вже прийняті нормативно-правові акти регулюють все нові сфери цифрової економіки.

Попереду ще багато роботи, зокрема і над законодавчим регулюванням цифрових технологій в сфері економіки, проте наразі уже можна говорити про великий потенціал цифрової трансформації.

Список використаних джерел:

1. Башлай С., Яремко І. Цифровізація економіки України в умовах євроінтеграційних процесів. Економіка та суспільство. 2023. № 48.
URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-48>
2. World Digital Competitiveness Ranking - IMD business school for management and leadership courses. *IMD business school for management and leadership courses*.
URL: <https://www.imd.org/centers/wcc/world-competitiveness-center/rankings/world-digital-competitiveness-ranking/>
3. Digital_Ranking_Report_2021. *imd – Library*.
URL: <https://imd.cld.bz/Digital-Ranking-Report-2021/354/>
4. Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні : Закон України від 15.07.2021 р. № 1667-IX : станом на 1 січ. 2023 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1667-20#Text>
5. Михайло Федоров: Дія City допоможе зменшити податкове навантаження у 5 разів. *Урядовий портал*.
URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/mihajlo-fedorov-diya-city-dopomozhe-zmenshiti-podatkove-navantazheniya-u-5-raziv>
6. Як взяти участь у Програмі «Цифрова Європа»: приклади проєктів, відкриті конкурси, підготовка проєктної заявки. *Децентралізація в Україні*. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/16008>
7. Про затвердження переліку показників Індексу цифрової економіки та суспільства (DESI) : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 05.09.2023 р. № 774-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/774-2023-p#Text>
8. Затверджено Індекс цифрової економіки та суспільства: що це означає для України? *Урядовий портал*.

URL:<https://www.kmu.gov.ua/news/zatverdzheno-indeks-tsyfrovoi-ekonomiky-ta-suspilstva-shcho-tse-oznachaie-dlia-ukrainy>

9. Національна рада з відновлення України від наслідків війни.
Проект Плану відновлення України.
URL:<https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/digitization.pdf>

Аліна ЛИТВИН, студентка 4 курсу,
факультету міжнародної торгівлі та права,
ДТЕУ, м. Київ

Науковий керівник:

Лариса НЕСКОРОДЖЕНА, к.ю.н., доцент
доцент кафедри міжнародного, цивільного
та комерційного права факультету
міжнародної торгівлі та права ДТЕУ м. Київ

ПУБЛІЧНІ ЗАКУПІВЛІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

Щоденно замовники витрачають значні кошти на придбання товарів і послуг для задоволення нагальних потреб. З метою подолання загроз неефективного використання ресурсів у 2016 році було запроваджено електронну систему публічних закупівель ProZorro (16.11.2020р. відбувся ребрендинг назви - ProZorro). Вона кардинально змінила підхід до організації процесу закупівель, забезпечивши його повну однойменну прозорість та відкритість. Запровадження єдиної електронної платформи для оголошення тендерів сприяло утвердженню принципу добросовісної конкуренції між учасниками ринку. Однак, попри певні позитивні зрушення, подолати корупцію у сфері закупівель вдалося далеко не повною мірою. А в умовах сьогодення ця проблема набуває особливої гостроти та потребує негайного реагування та вирішення.

Контрольні заходи Державної аудиторської служби України у сфері публічних закупівель у 2022 році виявили значну кількість порушень законодавства. Мовою цифр, за результатами перевірок, інспектувань, ревізій та моніторингу було встановлено правопорушення на загальну суму 145,2 млрд грн. Зафіксовані порушення становлять більш ніж половину (55,4%) від загального обсягу контрольованих закупівель, що склав 262 млрд грн. Отримані дані дозволяють констатувати недостатню ефективність існуючого механізму контролю та нагляду за публічними закупівлями. Вбачається за необхідне посилити такий контроль, удосконалити нормативно-правове регулювання процедур закупівель, підвищити відповідальність за виявлені порушення, що своєю чергою сприятиме цільовому витрачання коштів [7].

В умовах воєнного стану сектор закупівель стає особливо вразливим для зловживань та процедурних викликів. На сьогодні є актуальною Постанова Кабінету Міністрів України № 1275 від 11.11.2022 р., яка є важливим регуляторним документом, що надав можливість замовникам здійснювати оборонні та публічні закупівлі без застосування стандартних процедур визначених Законом України “Про оборонні закупівлі” від 17.08.2020 р. та “Про публічні закупівлі” від 25.12.2015 р. Додатково визначено виключні випадки внесення змін до істотних умов договору, скасовано можливість державних замовників щодо використання рамкових угод та вимогу щодо обов'язкового визначення ціни на підставі розрахунково-калькуляційних матеріалів [1].

Водночас попри певні зрушення, механізм публічних закупівель все ще має низку проблем, які потребують вирішення. По-перше, це ризики зловживань та корупції при проведенні закупівель без конкурсних процедур, завищенні замовниками очікуваної вартості предмета закупівлі, зайві збільшення обсягів закупівель, що призводить до неефективного витрачання коштів. Навіть за умов воєнного стану має забезпечуватися максимальна прозорість та підзвітність використання коштів. Аби підтвердити цю тезу наведемо нижче декілька непоодиноких прикладів.

Міноборони України замовило обкладинки для особових справ військовослужбовців за завищеною ціною майже 20 млн грн. Ціна однієї обкладинки в тендері Міноборони становила 351 грн, хоча на ринку подібні папки коштують дешевше [2].

Під час транспортування з Туреччини до України курток, закуплених Міноборони, відбулася підміна їх характеристик та значне завищення ціни. Замість заявлених у контракті "камуфляжних" курток документи на митниці зазначали “зимові повітрязахисні”, а ціна зросла майже втричі за одиницю [3].

Журналісти викрили завищення цін на харчування для військових у 2-3 рази в новому контракті Міноборони на 13 млрд грн порівняно з ринковими цінами. Вартість за одиницю товару в контрактах Міноборони повністю засекречені в системі Prozorro, що полегшує зловживання [4].

По-друге, проблемним питанням залишається забезпечення належної якості закупівель товарів та послуг в умовах воєнного стану. Адже часто нові постачальники, які раніше не мали досвіду співпраці не в змозі на належному рівні виконати умови договорів щодо якості продукції. Відповідно, потребують удосконалення процедури контролю та оцінювання відповідності поставленої продукції вимогам технічних специфікацій.

По-третє, серйозною перешкодою для ефективної реалізації публічних закупівель є проблеми зі своєчасністю фінансування та розрахунків за виконані договори. Затримки з оплатою поставок ставлять під загрозу вчасне забезпечення потреб армії в умовах воєнного стану. Тому потребує вдосконалення нормативно-правове регулювання

своєчасності розрахунків за договорами публічних закупівель в умовах воєнного стану.

Поширеною є також практика штучного дроблення предмета закупівлі для уникнення проведення відкритих конкурентних процедур. Іншим корупційною загрозою є встановлення дискримінаційних умов у тендерній документації, які обмежують конкуренцію та створюють нерівні можливості для учасників торгів. Це вказує на необхідність посилення відповідальності за порушення порядку проведення публічних закупівель та вдосконалення механізмів контролю за дотриманням законодавства у цій сфері [5].

Для мінімізації корупційних ризиків та зловживань при здійсненні закупівель без проведення конкурсних торгів вбачається за необхідне посилити громадський контроль з боку інститутів громадянського суспільства та підвищити ефективність нагляду з боку спеціально уповноважених антикорупційних органів.

Гарантування якості закупівель товарів і послуг від нових учасників ринку доцільно запровадити обов'язкові процедури попередньої перевірки їх фахової компетентності та ділової репутації. Це сприятиме підвищенню конкурентоздатності нових постачальників та стимулюватиме розвиток добросовісної конкуренції на ринку публічних закупівель.

Аби запобігти недопущенню зривів у забезпеченні потреб армії в умовах воєнного стану необхідно оперативно вносити зміни до закону про Державний бюджет України з метою своєчасного фінансування пріоритетних напрямків. Також доцільно спростити адміністративні процедури розподілу бюджетних коштів для прискорення розрахунків за виконаними договорами постачання.

Крім того, потребує посилення контроль за дотриманням учасниками процедур закупівель встановлених умов проведення торгів. З метою запобігання обмеженню конкуренції, доцільно запровадити систематичний моніторинг добросовісності учасників та застосування дієвих штрафних санкцій за вчинені порушення принципу змагальності під час закупівель [6].

Для запобігання корупції у сфері публічних закупівель доцільно запровадити систему регулярного внутрішнього і зовнішнього аудиту договорів про закупівлі. Також варто розподілити функції між різними підрозділами щодо планування закупівель і розрахунку їх вартості. Це унеможливить зосередження надмірних повноважень в однієї особи чи підрозділу та зменшить ризики упередженого розгляду пропозицій учасників. Загалом такі заходи сприятимуть прозорості процедур закупівель та запобіганню зловживань.

Таким чином, державні закупівлі в умовах воєнного стану несуть підвищені ризики хабарництва через спрощення стандартних конкурсних процедур. Водночас посилення громадського контролю, систематичний моніторинг дотримання правил закупівель, підвищення кваліфікації

замовників сприятимуть мінімізації зловживань та ефективному використанню бюджетних коштів на найбільш критично важливі потреби оборони та функціонування економіки в умовах війни. За умови комплексного підходу система закупівель може залишатися прозорою навіть за складних воєнних обставин.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження особливостей здійснення оборонних закупівель на період дії правового режиму воєнного стану : Постанова Каб. Міністрів України від 11.11.2022 р. № 1275 : станом на 21 лип. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1275-2022-п#Text> (дата звернення: 08.11.2023).

2. Друкована продукція з елементами захисту (22450000-9) (Обкладинка особової справи осіб молодшого і старшого офіцерського складу, а також осіб рядового, сержантського і старшинського складу). *prozorro.gov.ua*. URL: https://prozorro.gov.ua/tender/UA-2023-10-20-002383-a?lot_id=afa9b967115e44bfa78bc27659d15baf (дата звернення: 09.11.2023).

3. Керпань А. Міноборони закупило «камуфляжні» куртки, які по дорозі з Туреччини перетворилися на «зимові повітрозахисні», а їхня ціна зросла майже у три рази за штуку :: *Свідомі*. URL: [https://svidomi.in.ua/page/minoborony-zakupylo-kamufliazhni-kurtky-iaki-po-dorozh-z-turechchynu-peretvorylysia-na-zimovi-povitrozakhysni-a-ikhnia-tsina-zrosla-maizhe-u-try-razy-za-shtuku](https://svidomi.in.ua/page/minoborony-zakupylo-kamufliazhni-kurtky-iaki-po-dorozh-z-turechchynu-peretvorylysia-na-zimovi-povitrozakhysni) (дата звернення: 09.11.2023).

4. Ніколов Ю. Тилові пацюки Міноборони під час війни «пиляють» на харчах для ЗСУ більше, ніж за мирного життя. *Дзеркало тижня Mirror Weekly*. URL: <https://zn.ua/ukr/economic-security/tilovi-patsjuki-minoboroni-pid-chas-vijni-piljajut-na-kharchakh-dlja-zsu-bilshe-nizh-za-mirnoho-zhittja.html> (дата звернення: 09.11.2023).

5. Петик Л. О., Бацман І. В. Публічні закупівлі в умовах воєнного стану. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2023. № 9. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-9-08-03> (дата звернення: 09.11.2023).

6. Костін О., Хомутенко В., Хомутенко А. Ризики корупційних дій в сфері публічних закупівель в період воєнного стану. *Модернізація економіки: сучасні реалії, прогностичні сценарії та перспективи розвитку*. 2023. С. 504–507.

7. Статистичні звіти за 2022 рік. *Державна аудиторська служба України*. URL: <https://dasu.gov.ua/ua/plugins/userPages/2652>. (дата звернення: 13.11.2023).

Олександра ЛЮБИНСЬКА

Магістрантка 2 курсу, природничо-економічного факультету, Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка, м. Кам'янець-Подільський
Науковий керівник:

Володимир ЛИСАК, к.е.н., доцент,
завідувач кафедри менеджменту природничо-економічного факультету, Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка, м. Кам'янець-Подільський

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

Цифрові технології мають важливе значення для успішного розвитку бізнесу. Результативність їх застосування залежить від того, наскільки ефективно бізнес використовує ці технології [2,10].

Цифрові технології мають значний вплив на підвищення ефективності управління персоналом підприємств виробничої та обслуговуючої сфери. Використання інноваційних цифрових технологій створюють для підприємств суттєві конкурентні переваги [11, 12].

Цифровий простір представляє собою надзвичайно ефективну систему соціально-економічних відносин, а цифрові технології прямо впливають на її ключовий елемент – додану вартість [10].

Цифрові трансформації в управлінні базуються на технологіях Інтернету речей, штучного інтелекту, блокчейну, машинного навчання, Індустрії 4.0, Big Data в усіх сферах суспільного життя [11, 12].

Основними завданнями цифрової трансформації в сфері менеджменту персоналу є: - забезпечення мобільності працівників і соціальної взаємодії, - управління знаннями і людьми, - зміна організаційної структури, культури і системи управління, - реалізація політики сприйняття змін і розвитку нових компетенцій персоналу [10].

Цифровий HR дає змогу задовольняти потреби нових поколінь в особистому доступі до соціальних мереж, корпоративних ресурсів, активній взаємодії з мультимедіа-можливостями, гнучкому навчанні та перекваліфікації, а також створювати та інтегрувати дані про працівників із різноманітних медіаплатформ, використовувати штучний інтелект та великі бази даних для управління людськими ресурсами [1,8].

Цифровізована робоча сила справляє позитивний вплив на майбутні робочі місця через поєднання робототехніки, автоматизації та внеску фрілансерів [1].

Цифрові технології—дискретна система, заснована на методах кодування і передачі інформації, що дозволяє здійснювати значну кількість різних операцій за максимально короткі про-міжки часу. Інформаційні технології набули мегапопулярності завдяки своїй універсальності, оперативності, гнучкості, мобільності. Дані в підприємствах набувають електронного вигляду за допомогою програмних забезпечень, мобільних додатків, вебпредставництв та інших елементів диджиталізації [9].

Серед інноваційних підходів до управління персоналом варто виділити «Investors in People» («інвестори в людей»), що є системою якісного менеджменту, поєднання управління персоналом і підприємством за формулою продуктивної взаємодії керівників і підлеглих для підвищення ефективності діяльності загалом. У таких умовах значно підвищується мотивація працівників до якісної праці та саморозвитку, що позитивно впливає на спільний результат [5].

Цифровізація менеджменту значною мірою впливає на процес управління людськими ресурсами. Сучасні концептуальні засади цифрової трансформації менеджменту персоналу формуються навколо ролі людини в цифровізації HR-процесів [1].

Головною проблемою в трансформації менеджменту персоналу є розподіл відповідальності між людиною і штучним інтелектом. HR-процеси, які не може ефективно виконати людина, повинні бути делеговані штучному інтелекту [6,8].

Цифровізація сприятиме удосконаленню системи менеджменту персоналу в кожному підприємстві, позитивно вплине на підвищення гнучкості, оперативності, мобільності, поглиблення автоматизації управлінських процесів, що в кінцевому результаті приведе до зростання конкурентного потенціалу. Війна в Україні ще більше поглибила процеси цифровізації та прискорила розвиток цифрової інфраструктури. Застосування цифрових технологій передбачає наявність легкого доступу до необхідних ресурсів, а також можливість працювати у віддаленому режимі, що призводить до підвищення продуктивності праці як окремого працівника, так і підприємства загалом. Зростає гнучкість зайнятості, підвищується рівень здобутих знань, розвитку практичних навичок, рівень компетентності та професіоналізму. Суттєвою перевагою є можливість зберігання та передавання інформації на міжнародному рівні [2, 4].

Менеджери з персоналу повинні вирішити такі завдання цифрової трансформації, як рекрутинг, навчання, залучення перспективних працівників, здатних до генерування інноваційних, творчих ідей [3].

У сучасних умовах персонал повинен бути високоосвіченим, ерудованим, володіти високою загальною культурою, мати стратегічне мислення. Активна роль HR-процесів змушує в прискореному темпі впроваджувати цифрові технології у сферу управління персоналом. Застосування цифрових технологій передбачає зміну підходу до ведення

виробничо-комерційної діяльності. Також змінюються вимоги до системи управління в підприємствах, ведення облікових систем, документообігу [7].

Таким чином, інноваційний розвиток цифрових технологій сприятиме формуванню нових конкурентних переваг і допомагатиме підвищити ефективність управління персоналом. Застосування цифрових технологій сприятиме підвищенню рівня ефективності управління персоналом у відповідності з цілями підприємства. Впровадження цифрових технологій в управлінні персоналом сприятиме зростанню конкурентоспроможності підприємств та підвищенню їх ефективності та прибутковості.

Список використаних джерел:

1. Бей Г.В., Середа Г.В. Трансформація HR-технологій під впливом цифровізації бізнес-процесів. Економіка і організація управління. 2019. № 2(34). С. 93–101.

2. Длугопольська Т.І., Гук Ю.В. Цифрова трансформація у сфері hr: напрями, проблеми та можливості. Причорноморські економічні студії. 2021. №62. С. 13-18.

3. Жуковська В.М. Цифрові технології в управлінні персоналом: сутність, тенденції, розвиток. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2017. № 2. С. 13–17.

4. Калачевська Л.І., Найда К.О. Ефективність управління персоналом агропідприємств в умовах системної кризи. Ефективна економіка. 2021. №10. С. 68-74.

5. Колобердянко І.І., Метельська Н.С. Інноваційні зрушення у сфері управління персоналом в умовах глобальної економіки. Економіка і суспільство. 2018. № 19. С. 63-68

6. Кравчук О.І. Цифрова компетентність менеджера з персоналу. Соціально-трудові відносини: теорія і практика. 2018. № 1. С. 172-191.

7. Краус Н.М., Голобородько О.П., Краус К.М. Цифрова економіка: тренди та перспективи авангардного характеру розвитку. Ефективна економіка. 2018. № 1. С. 54-62

8. Січкаренко К.О. Цифровізація як фактор змін у міжнародних економічних відносинах. Приазовський економічний вісник. 2018. Вип. 3. С. 30–34.

9. Писаревська Г.І. Тенденції розвитку використання Digital технологій в управлінні персоналом. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2021. № 41. –С. 54-60.

10. Управління персоналом в умовах цифрової економіки. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/4371/Upravlinnia%20personalom%20v%20umovakh%20syfrovoi%20ekonomiky_Makovoz_Perederii_2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 18.10.2023)

11. Testing the fruitfulness of the institutional environment for the development of innovative entrepreneurial universities in Ukraine / A. Stavitsky

et al. Problems and Perspectives in Management. 2019. Vol. 17. Issue 4. P. 274–288.

12. Using blockchain technology for boost cyber security / A. Farion et al. 9th International Conference on Advanced Computer Information Technologies (5–7 June 2019). Ceske Budejovice, Czech Republic, 2019. P. 452–455.

Ярослав МОСКАЛЕНКО

студент 1 курсу факультету міжнародної торгівлі та права, ДТЕУ, м. Київ

Науковий керівник:

Едуард ДЕМ'ЯНЕНКО

асистент кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права факультету міжнародної торгівлі та права ДТЕУ

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ УКРАЇНИ ТА ЄС: ЗАКОНОДАВСТВО, СТРАТЕГІЯ, ПОЛІТИКА, ІНСТРУМЕНТИ

Кожного дня рівень світового технологічного розвитку лише зростає. Країни розвиваються, удосконалюють те, що вже мають й запроваджують нове, важливе й корисне для соціального життя громадян. Події останніх років змусили світ й Україну, зокрема, зрозуміти наскільки важливим є розвиток й проведення цифрової трансформації - однієї з провідних галузей розвитку. Європейський Союз та Україна відкривають нові перспективи розвитку цифровізації та залучають до неї, бо розуміють важливість трансформації соціальних систем держави задля збільшення продуктивності їх роботи та полегшення життя громадян. У роботі досліджено розвиток цифрової трансформації в Україні та ЄС, проаналізовано відповідне законодавство, стратегії, політику та інструменти здійснення трансформації.

Центральним органом виконавчої влади, який відповідає за формування та реалізацію державної політики у сфері цифровізації, відкритих даних, національних електронних інформаційних ресурсів, інтероперабельності- взаємодії мережевих систем бази уніфікованих інтерфейсів або протоколів, впровадження електронних послуг та розвиток цифрової грамотності громадян з вересня 2019 року є Міністерство цифрової трансформації України. Михайло Федеров- віце-прем'єр та міністр Цифрової трансформації України. 18 вересня 2019 року постановою Кабінет Міністрів затверджує Положення про Мінцифри України. Наказом від 29 червня 2022 було затверджено структуру апарату Мінцифри України. Наразі затверджено план роботи Міністерства на 2023 рік [1].

У контексті розгляду ЦТ України, варто поглянути на те, як це відбувається і розуміється в Європі, оскільки Євроінтеграція є важливою метою і політичним курсом нашої держави. У березні 2021 року Європейська комісія запропонувала шлях до Цифрового десятиліття. Ця політична програма керується «Цифровим компасом до 2030 року» - планом досягнення

цифрової трансформації економіки та суспільства ЄС. Сам такий «цифровий компас» спрямований на безпечну цифрову екосистему, орієнтовану на людину, та в якій громадяни отримують повноваження, а компанії процвітають завдяки цифровому потенціалу. Компас вказує чотири кардинальні точки для цієї траєкторії: цифрові навички, безпечна та ефективна цифрова інфраструктура, цифрова трансформація бізнесу та цифровізація державних послуг.

Цей політичний порядок денний узгоджується з нормами та стандартами ЄС для посилення цифрового суверенітету ЄС. Низка бюджетних інструментів підтримуватиме інвестиції, необхідні для побудови Цифрового десятиліття Європи на міцній основі.

Порядок денний закликає до інтенсифікації роботи, розпочатої в попереднє десятиліття, для прискорення цифрової трансформації Європи, спираючись на прогрес у напрямку повноцінно функціонуючого Єдиного цифрового ринку.

Стратегія Єдиного цифрового ринку ЄС проклала шлях до більш тісної цифрової гармонізації між державами-членами ЄС. Стратегія була започаткована у 2015 році та мала на меті сприяти економічному зростанню, збільшенню робочих місць, конкуренції, інвестиціям та інноваціям у ЄС, базуючись на трьох стовпах:

1. Доступ: кращий доступ для споживачів і компаній до цифрових товарів і послуг по всій Європі;
2. Середовище: створення належних та рівних умов для процвітання цифрових мереж та інноваційних послуг;
3. Економіка та суспільство: максимізація потенціалу зростання цифрової економіки [2].

Оскільки **цифрові технології є пріоритетом ЄС**, вони також є пріоритетними для країн-стратегічних партнерів ЄС щодо створення кращого та більш гармонізованого цифрового середовища. Цілі політики Східного партнерства на період після 2020 року включають цільові дії, які сприятимуть розвитку Єдиного цифрового ринку: інвестиції в конкурентоспроможні та інноваційні економіки, у людей і суспільства знань, у безпеку та кіберстійкість, а також у цифрову трансформацію.

Поширення переваг Єдиного цифрового ринку на східні країни-партнери є важливою метою програми EU4Digital [2].

Щодо України, від 28 жовтня 2020 року кабінет Міністрів уклав розпорядження «Про схвалення Стратегії цифрової трансформації соціальної сфери». Цією Стратегією було визначено напрями та завдання комплексної цифрової трансформації всіх компонентів системи соціального захисту населення на основі єдиних підходів, стандартів і технологій. Метою було визначено забезпечення європейських стандартів функціонування інституцій соціального захисту, надання послуг соціального характеру, фінансової стабільності соціальної сфери, підвищення її прозорості та оптимізації її адміністративних витратків [3].

Для реалізації цієї стратегії необхідна інформаційна система, створена з урахуванням новітніх інформаційних та управлінських технологій, єдиних сучасних стандартів якості обслуговування громадян, з можливістю прийняття ефективних організаційних і структурних рішень.

Завданнями цієї Стратегії є:

- підвищення ефективності соціального захисту громадян;
- удосконалення системи управління фінансовими ресурсами соціальної сфери;
- автоматизація системи управління та контролю в соціальній сфері;
- технологічний розвиток інформаційних ресурсів соціальної сфери з використанням інноваційних технологій [4].

Згідно визначення доктора технічних наук, доцента Нікітіна Юрія Олександровича, поняття «цифрова трансформація» можемо трактувати так: «Цифрова трансформація – це процес переходу до нових способів діяльності підприємства шляхом впровадження цифрових технологій та цифрових сервісів, що базується на стратегічному партнерстві всіх зацікавлених сторін та одночасної розробки програмного забезпечення, цифрової трансформації та оцінки рівня цифрової трансформації підприємства» [5].

Перш ніж поглибитися, перелічимо деякі переваги. ЦТ допомагає компаніям в оптимізації процесів роботи, створенню правильної стратегії розвитку, збільшенню продуктивності та швидкому реагуванню на певний галузевий ринок. У 2018 році Кабінет міністрів України ухвалив розпорядження «Про схвалення Концепції розвитку економіки та суспільства України на 2018-2020 роки». Тоді ж відбулося й затвердження плану заходів щодо реалізації цієї концепції. Згідно її положень «цифровізація» - це насичення фізичного світу електронно-цифровими пристроями, засобами, системами та налагодження електронно-комунікаційного обміну між ними, що фактично робить можливим інтегральну взаємодію віртуального та фізичного, створюючи кіберфізичний простір [6].

На нашу думку, важливо поговорити про політику ЦТ України в сучасних умовах, умовах війни. У липні 2023 р. відбулася зустріч представників Комітету Верховної Ради України з питань цифрової трансформації та посадовців Міністерства цифрової трансформації України із членами Комітету з питань внутрішнього ринку та захисту прав споживачів Європарламенту. У засіданні також брали участь представники країн-кандидатів на вступ до ЄС.

Учасники обговорили можливості інтеграції для країн-кандидатів до Єдиного цифрового ринку ЄС. Зазначалося, що інтеграція до цього ринку є незмінним пріоритетом для України. Тому парламентарії України працюють над законодавчими та нормативними документами у рамках функціонування національного цифрового ринку. Так, було прийнято Закон України «Про електронні комунікації» [7], триває робота над проектом Закону України «Про цифровий контент та цифрові послуги» [8]. Він буде спрямований на імплементацію європейських підходів до регулювання цифрових ринків та

гарантуватиме безпечне й надійне онлайн-середовище, конкурентні умови діяльності для всіх учасників ринків цифрових послуг, захист прав і законних інтересів користувачів. З урахуванням світового досвіду цифрової трансформації та нормативних документів, котрі регулюють цифровізацію на загальнодержавному рівні, Міністерство цифрової трансформації України вперше упроваджує в Україні новий інформаційний інструмент – Індекс цифрової трансформації регіонів України (ІЦТР) [9]. Це сприятиме виокремленню пріоритетних напрямків цифрового розвитку й системному впровадженню інструментів е-урядування, е-комерції в державі, а також визначенню рівня цифрових послуг і стану цифрової інфраструктури в територіальних громадах України. За підтримки EGAP, що реалізується Фондом Східна Європа та фінансується Швейцарією, тестується новий портал Державної служби статистики України. Такий інструмент, як банк даних, дозволить споживачам працювати з інформацією у вигляді графіків і таблиць, а ключові статистичні показники відображатимуться на інтерактивних дашбордах. Оновлений портал також міститиме календар оприлюднення статистичної інформації та графіки подання звітності, що уможливить відслідковувати майбутні релізи, а респондентам надасть змогу планувати подання звітів у єдиній системі на одній зручній платформі [10].

Для кращого розуміння процесу виокремимо інструменти цифрової трансформації. Ними можуть бути:

1. Хмарні сховища.
2. Сервіси для спільної роботи та спілкування.
3. Програми для віддаленого доступу та керування.
4. Інструменти в області розвитку кібербезпеки.
5. CRM-системи (системи, для управління базою клієнтів.

Помилково такі системи можуть вважати базами даних клієнтів, проте це не завжди так. Це спосіб управління взаємин з клієнтами і оптимізація певних бізнес-процесів).

Проте важливо зазначити, що позитивний ефект можливий лише у випадку правильного інтегрування ідей та дій, що стосуються процесу цифровізації, у національні ідеї та стратегії, що характерні для регіону запровадження.

Отже, цифровізація є визнаним механізмом економічного зростання завдяки здатності технологій здійснювати позитивний вплив на ефективність, результативність та якість економічної, особистої на суспільної діяльності.

Для України перехід до цифрової трансформації видається не легким. Усі ланки бізнесу стикнулися з неготовністю прийняти виклик від пандемії та прийняли ще один болісний удар після початку повномасштабного вторгнення. Але попри це, державний бізнес не стоїть на місці. Деякі із прикладів впровадження цифровізації є додаток «Дія», медична цифрова реформа, дистанційне навчання, перехід до цифрового документообігу, цифрові гаманці. Створяться окремі відділи які займаються розробкою стратегій цифрової трансформації на підприємствах, завдяки цьому

з'являються нові робочі місця, з'являється попит на нові професії. Це може значно укріпити конкурентоспроможність бізнесу. На нашу думку, Україна має величезний потенціал для розвитку цифрової трансформації, тому ми, нове покоління українців, будемо прагнути та сприяти докорінним змінам в державній політиці цифровізації України.

Список використаних джерел

1. Питання Міністерства цифрової трансформації : Постанова Каб. Міністрів України від 18.09.2019 р. № 856 : станом на 15 листоп. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2019-п#Text>(дата звернення: 18.11.2023).
2. Цифрова стратегія ЄС - EU4Digital. *EU4Digital*. URL: <https://eufordigital.eu/uk/discover-eu/eu-digital-strategy/>
3. Про схвалення Стратегії цифрової трансформації соціальної сфери : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 28.10.2020 р. № 1353-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1353-2020-п#Text>(дата звернення: 16.11.2023).
4. ІПС ЛІГА:ЗАКОН - система пошуку, аналізу та моніторингу нормативно-правової бази. *LIGA:ZAKON*. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KR201353?an=2>(дата звернення: 18.11.2023).
5. Нікітін Ю. О., Кульчицький О. І. Цифрова парадигма як основа визначень: цифровий бізнес, цифрове підприємство, цифрова трансформація. Маркетинг і цифрові технології. 2019. № 4. Том 3.
6. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 17.01.2018 р. № 67-р : станом на 17 верес. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-п#Text>(дата звернення: 16.11.2023).
7. Про електронні комунікації : Закон України від 16.12.2020 р. № 1089-IX : станом на 29 лип. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-20#Text>(дата звернення: 16.11.2023).
8. Про цифровий контент та цифрові послуги : Закон України від 10.08.2023 р. № 3321-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3321-20#Text>(дата звернення: 16.11.2023).
9. Цифрова трансформація економіки України в умовах війни. Липень 2023 року. *Національний інститут стратегічних досліджень*. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/tsyfrova-transformatsiya-ekonomiky-ukrayiny-v-umovakh-viyny-lypen-2023>(дата звернення: 18.11.2023).
10. Державна служба статистики України. *Головна | Державна служба статистики України*. URL: <https://stat.gov.ua>(дата звернення: 18.11.2023).

Роман ОРОБИНСЬКИЙ

Дарія ДОМАНСЬКА, студенти 1 курсу,
факультету міжнародної торгівлі та права,
ДТЕУ, м. Київ

Науковий керівник:

Едуард ДЕМ'ЯНЕНКО асистент кафедри
міжнародного, цивільного та комерційного
права факультету міжнародної торгівлі та
права ДТЕУ, м. Київ

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВЛАСНОСТІ НА ДАНІ ТА КОНФІДЕНЦІЙНОСТІ В ЦИФРОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

Право власності на дані – це складна концепція, що розвивається в цифрову епоху, яка охоплює різні типи інформації і породжує правові та етичні питання. За своєю суттю, право власності на дані стосується прав і контролю над даними, які людина створює або якими вона володіє [1]. Типи даних, про які йдеться в цій дискусії, різноманітні: від особистої інформації до конфіденційних бізнес-даних. Розуміння права власності на дані передбачає вивчення тонкощів контенту, створеного користувачами, та даних, згенерованих платформами на основі штучного інтелекту.

Персональні дані є ключовим компонентом ландшафту власності на дані. Вони включають таку інформацію, як імена, адреси та контактні дані, якими люди свідомо чи несвідомо діляться в Інтернеті. Конфіденційні дані, з іншого боку, стосуються чутливої інформації, що має вирішальне значення для бізнесу, урядів чи організацій. Це можуть бути комерційні таємниці, фінансові дані або запатентовані алгоритми. Право власності на ці різні типи даних стає критично важливим питанням, оскільки технології дозволяють збирати, зберігати та аналізувати їх у безпрецедентних масштабах.

Поява користувацького контенту на платформах соціальних мереж піднімає серйозні питання про право власності на дані. Коли люди розміщують контент на цих платформах, хто в кінцевому підсумку володіє цим контентом? Користувачі можуть вважати, що вони зберігають контроль, але платформи часто заявляють про свої права власності. Аналогічно, згенеровані штучним інтелектом дані, включно з поведінкою, вподобаннями та взаємодією користувачів, часто збираються і використовуються штучним інтелектом для різних цілей, що призводить до дискусій про право власності та контроль [2].

Коллективне право власності на ресурси належить одній особі, вона ж є єдиним бенефіціаром ресурсу. Завдяки використанню передплаченого контенту та рекламних відеороликів бренд має змогу ефективно просувати свої товари чи послуги. Якщо ж інформацію створює юридична особа, вона може охоронятися в режимі комерційної таємниці, а якщо це дані про клієнтів – у режимі бізнес-інформації. Інформація створена державними

органами має бути в режимі відкритості та доступності на публічних веб-сайтах [4].

Тому, юридичні суперечки та судові справи стали невід'ємною частиною мінливого ландшафту власності на дані. В одному з відомих випадків коли компанія Meta зіткнувся з судовим процесом щодо використання створеного користувачами контенту в таргетованій рекламі без чітко вираженої згоди користувачів платформи. Починаючи з 7 серпня 2023 року у Норвегії на Meta вже наклали кілька штрафів у розмірі 1 мільйона крон (90 000 доларів) за порушення конфіденційності користувачів шляхом використання їхніх даних, таких як місцеперебування або пошук в інтернеті, для реклами. Це спричинило судову тяганину щодо прав власності та відповідальності за захист конфіденційної інформації [2].

Як показує досвід компанії Meta, конфіденційність даних є критично важливим аспектом цифрової епохи, що наголошує на захисті особистої інформації у взаємопов'язаному світі.

Права людини є основою конфіденційності даних. В епоху, коли особиста інформація регулярно збирається, обробляється та поширюється, люди мають право контролювати свої дані. Це включає право знати, яка інформація збирається, як вона буде використана, а також можливість дати згоду або відкликати її. Крім того, люди мають право на доступ до своїх даних та їх виправлення, що забезпечує точність і прозорість їх обробки.

Корпорації несуть значну відповідальність у сфері конфіденційності даних. Окрім простого збору даних, вони зобов'язані захищати їх від несанкціонованого доступу та зловживань. Ця відповідальність поширюється на забезпечення законної, етичної та безпечної обробки даних. Корпорації повинні впроваджувати надійні заходи для захисту від витоку даних і підтримувати конфіденційність та цілісність інформації, якою вони володіють.

Наприклад, Закон України «Про захист персональних даних» передбачає, що персональні дані не можуть оброблятися без згоди фізичної особи, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та інших прав людини [3]. Якщо обробка персональних даних необхідна для захисту життєво важливих інтересів суб'єкта персональних даних, персональні дані можуть оброблятися без згоди суб'єкта персональних даних доти, доки така згода не буде отримана. Потребує оцінки захист персональних даних при обробці конфіденційної інформації, використанні персональних даних для автоматизованого прийняття рішень, дорученні обробки персональних даних, розкритті персональних даних третім особам та поширенні персональних даних.

З юридичної точки зору, загальний регламент про захист даних (GDPR) є переломним моментом у регулюванні конфіденційності даних. Введений в дію в Європейському Союзі, він встановлює всеосяжні рамки для захисту персональних даних. За межами ЄС інші юрисдикції розробили такі нормативні акти, як Каліфорнійський закон про захист персональних даних

споживачів (ССРА) та закон про переміщення і відповідальність за медичне страхування (HIPAA) у США, кожен з яких розроблений для вирішення унікальних проблем, що виникають у різних галузях та регіонах.

Ефективна політика конфіденційності є ключовим інструментом у забезпеченні захисту даних. Вона повинна формулювати практику компанії щодо збору, обробки та зберігання даних. Прозорість має вирішальне значення, вимагаючи від організацій чіткого інформування користувачів про свою політику конфіденційності. Згода користувачів, фундаментальний принцип, вимагає, щоб люди були поінформовані та погоджувалися з умовами, на яких обробляються їхні дані.

Наприклад, варто згадати, що Лоренс Лессінг і Річард Столлман виступали за випуск захищених авторським правом матеріалів у законний спосіб, не обмежуючись необхідністю захисту інтелектуальної власності [7-8]. GDPR стверджує, що суб'єкти даних мають право на доступ до своїх даних, на виправлення своїх даних та їх видалення, на обмеження доступу до своїх даних, на перенесення даних, на заперечення, а також на те, щоб не піддаватися профілюванню або автоматизованому прийняттю рішень. GDPR не поширюється на особисту або домашню діяльність фізичної особи (наприклад, зберігання кореспонденції та адрес, соціальні мережі та діяльність в Інтернеті). Однак GDPR застосовується до контролерів та операторів, які мають можливість обробляти персональні дані, пов'язані з такою діяльністю [5].

Перетин права власності на дані та права на приватність є ключовою сферою, де індивідуальні права та корпоративні інтереси мають бути делікатно поєднані.

З розвитком технологій виникають нові проблеми, які ускладнюють цю делікатну рівновагу. Поширення штучного інтелекту та машинного навчання створює виклики, оскільки складні алгоритми, що лежать в основі цих технологій, потребують великих масивів даних для оптимальної функціональності. Досягнення гармонійного балансу вимагає подолання суперечностей між інноваціями, що базуються на даних, та необхідністю збереження приватного життя людини.

Транскордонна передача даних додає додатковий вимір до цієї складної історії. Оскільки дані безперешкодно перетинають міжнародні кордони, зростає занепокоєння щодо юрисдикційних розбіжностей у регулюванні приватності. Виклик полягає у створенні глобальних рамок, які б гармонізували різні правові ландшафти, забезпечуючи при цьому універсальний захист індивідуальних прав.

Таким чином, захист персональних даних став першочерговим завданням, що спонукало до створення регуляторних органів, на які покладено обов'язок забезпечувати дотримання законодавства про захист даних. Ці органи, широко відомі як органи захисту даних (DPA), відіграють вирішальну роль у захисті прав громадян і підтримці цілісності екосистем даних [6].

Органи захисту даних, часто незалежні органи, наділені регуляторними повноваженнями, здійснюють нагляд і забезпечують дотримання законів про захист даних. Вони слугують хранителями приватності, балансуючи інтереси приватних осіб та бізнесу в цифровій сфері, що постійно розвивається. Ці органи пропонують загальну основу для регулювання збору, обробки та зберігання персональних даних, надаючи керівні принципи та стандарти, яких повинні дотримуватися організації.

Для забезпечення дотримання цих норм впроваджуються механізми, що включають комплексні аудити, перевірки та розслідування. Організації зобов'язані вживати надійних заходів щодо захисту даних, впроваджуючи у свою діяльність принципи конфіденційності за замовчуванням. Регулярні оцінки ДРА слугують проактивним підходом до виявлення та усунення потенційних порушень, сприяючи розвитку культури постійного вдосконалення практик захисту даних.

Накладання штрафів та санкцій є ключовим аспектом правозастосовних заходів, які здійснюють ДРА. Штрафи накладаються на суб'єктів, визнаних порушниками законів про захист даних, і є одночасно каральним заходом і стримуючим фактором, що перешкоджає недотриманню законодавства. Ці фінансові санкції підкреслюють серйозність порушень законодавства про захист даних, наголошуючи на важливості захисту приватного життя громадян.

Отже, право власності на дані – це багатогранна концепція, яка має наслідки для окремих осіб, бізнесу та суспільства в цілому. Типи даних, від персональних до конфіденційних, додають ще більше складності до питання власності. Правові аспекти, зокрема закони про інтелектуальну власність та контрактні угоди, формують ландшафт власності на дані. Вивчення конкретних прикладів судових спорів дає уявлення про виклики та дебати, пов'язані з правом власності на дані в цифрову епоху. Оскільки технології продовжують розвиватися, концепція власності на дані, ймовірно, залишатиметься динамічним та еволюціонуючим аспектом нашого дедалі більше оцифрованого світу.

Список використаних джерел:

1. Баранов О.А. Трансформація: соціальна & цифрова & правова: монографія. У 3-х т. Порятуюнок цивілізації: економіка результату. Одеса: Видавничий дім “Гельневтика”. 2022. 272 с.
2. Дубняк М.В., Грачова О.Ю. Правове регулювання цифрової економіки. Інформація і право. № 1(44)/2023. С. 79-88.
3. Закон України «Про захист персональних даних» 2010, Документ № 2297-VI, Відомості Верховної Ради України (ВВР), № 34, ст. 481. Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> (дата звернення: 16.11.2023)..

4. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.11 р. № 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text> (дата звернення: 14.11.2023).

5. Regulation (EU) 2016/679 Of The European Parliament And Of The Council on General Data Protection Regulation. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016R0679> (дата звернення: 14.11.2023).

6. Regulation of the European Parliament And Of The Council on European data governance (Data Governance Act) COM(2020)/767 dated on 25.11.2020. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52020PC0767> (дата звернення: 15.11.2023).

7. Richard Stallman Copyleft: Pragmatic Idealism. GNU Project. Free Software Foundation. URL: <https://www.gnu.org/philosophy/pragmatic.en.html> (дата звернення: 14.11.2023).

8. Lawrence Lessig. Code and Other Laws of Cyberspace. Basic Books, 1999. 297 p. ISBN 0-46 5-03912-X. 28.

Вікторія ОХРИМЕНКО, студентка 4 курсу, факультету міжнародної торгівлі та права, ДТЕУ, м. Київ

Науковий керівник:

Оксана СТАНІШЕВСЬКА, асистент кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права факультету міжнародної торгівлі та права ДТЕУ

ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НА ПРОФЕСІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ АДВОКАТА

Сьогодні цифровізація є важливим показником економічного зростання будь якої країни. Розвиток нашої держави зумовлений низкою чинників, одним з яких є вступ України до Європейського Союзу. Попри складнощі, які зараз проходить наша держава, рух в напрямку європейської інтеграції не зупиняється. Цифрова трансформація має неабиякий потенціал та можливості, проникає в усі сфери життя, включаючи правову галузь, чим її трансформує та збільшує ефективність.

Впровадження досліджуваного процесу в професійну діяльність адвоката, модернізує надання ним правничих послуг, оптимізує його роботу та дозволяє виконувати свої обов'язки швидко, зручно та ефективно. Проте, відсутність достатніх теоретичних розробок щодо впливу цифровізації на діяльність адвоката та адвокатури України, аналізу даного явища з точки зору фактичного надання юридичної допомоги та здійснення своїх професійних обов'язків, ускладнює розуміння правової природи теми наукової роботи та стає метою дослідження. Питання цифровізації в адвокатурі, все ж таки,

стало основою деяких наукових робіт та висвітлено у працях фахівців, проте потребує подальшого наукового обґрунтування.

Професійні права та обов'язки адвоката закріплені у ст. ст. 20, 21 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [1], положеннях «Правил адвокатської етики» [2] та інших галузевих нормативно-правових актах. Так, адвокат має право звертатись з адвокатськими запитом, представляти інтереси та захищати права і свободи фізичних та юридичних осіб, ознайомлюватись з матеріалами, складати процесуальні документи, а також виконувати інші дії, передбачені законом або договором. Впровадження цифрових технологій в правову галузь вплинуло на звичний алгоритм роботи адвокатів. Бандзелюк П. П. виділяє наступні складові модернізованої адвокатської діяльності: автоматизація документів; електронне виставлення рахунків; електронні слухання; віртуальні консультації та чат/боти [3]. Така класифікація лише частково відображає процеси, що відбуваються у цій сфері.

Сучасному адвокату доступні широкі цифрові можливості, серед яких автоматизовані системи збирання, зберігання, обліку, пошуку та надання документів (Єдиний державний реєстр судових рішень, системи оприлюднення відомостей про справи про банкрутство та у справах, про відшкодування збитків, відомостей про осіб, які вчинили корупційні правопорушення, веб-портал «Судова влада України», Портал відкритих даних та інші). Вміло користуючись такими платформами адвокат отримує певні переваги та зручності. Насамперед, отримана інформація допомагає у побудові тактики захисту та формуванні правової позиції у справі, надає можливість відслідковувати її рух. Швидкий збір інформації також відбувається завдяки можливостям направлення адвокатського запиту засобами електронного зв'язку, з накладенням цифрового підпису та дотриманням вимог ст. 24 ЗУ «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [1].

В контексті написання процесуальних документів, слід згадати про “штучний інтелект”, який зараз перебуває на верхівці успіху. Частково такі програми (ChatGPT, Writesonic, Copysmit тощо) можуть стати корисним інструментом у роботі адвоката. Проте, використання даного механізму на практиці вимагає від правника уважності та професійності, оскільки застосування процесуальних норм здійснюється з помилками, іноді заплутано та нелогічно. Безумовно, нейронна мережа активно розвивається і надалі алгоритм виконання юридичних дій буде вдосконалюватися. На нашу думку, штучний інтелект може допомогти, але не перевершити роботу висококваліфікованого спеціаліста.

Загрози обстрілів, повітряні тривоги та інші несприятливі обставини лише підтверджують цінність цифрових технологій. З часів пандемії та початку повномасштабного вторгнення, особливого значення набула можливість дистанційної форми організації праці, як для самозайнятого адвоката з найманими працівниками, так і для адвокатського об'єднання чи бюро. Завдяки інформаційно-комунікаційним технологіям професійна

діяльність може виконуватись поза робочим приміщенням, в будь-якому місці за вибором працівника. Цифровізація внутрішніх організаційних процесів, дозволяє автоматизувати роботу, що збільшує продуктивність. Для цього потрібно забезпечити ефективну обробку та передачу інформації між підлеглими чи партнерами бюро або об'єднання (електронна пошта, онлайн-конференції, спільні робочі простори та ін.).

Поряд з цим, ст. 11 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [4] в учасників судового процесу є можливість брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції у порядку, встановленому законом. Зазначене право активно використовується адвокатами в своїй діяльності та сприяє більш швидкому розгляду справ, а також запобігає штучному затягуванню процесу. «Електронний суд» є підсистемою Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (далі – ЄСІТС), що забезпечує можливість обміну документами між судом та учасниками судового процесу, між користувачем цієї підсистеми та Вищою радою правосуддя, а також отримання інформації про стан і результати розгляду таких чи інших документів [5]. Можливості підсистеми «Електронний суд» працюють на користь адвоката. Крім цього, адвокати подають та надсилають процесуальні документи, письмові та електронні докази, безпосередньо до суду, отримують повістки, ухвали, рішення та постанови. За допомогою електронного кабінету правозахисник чи представник можуть підключитись до відеоконференції та виступити в інтересах клієнта поза залом суду. Хоча, не в усіх судах може бути реалізована така можливість через проблеми зі спеціальним обладнанням та мережею Інтернет.

В сучасному світі, з розвитком інформаційних технологій, особливого впливу на всі сфери нашого життя набули соціальні мережі. Все частіше надавачі юридичних послуг використовують інструмент ведення юридичного блогу в Instagram, Facebook, TikTok та інших. Такий метод розповсюдження послуг відкритий для всіх адвокатів. Серед переваг - це універсальний інструмент розкрутки; швидкий результат та доступність. Проте, висока конкуренція, використання нечесних шляхів набору аудиторії та «чорного піару» роблять цей метод не таким простим, а іноді й небезпечним. Не слід забувати і про дотримання принципів та правил поведінки адвокатів при користуванні соціальними мережами, за порушення яких він може бути притягнутий до дисциплінарної відповідальності. Насамперед, бути незалежним та професійним, дотримуватись принципів чесності, стриманості, толерантності та терпимості, зберігати довіру суспільства та недопускати будь-яких проявів дискримінації (розділ VIII «Правил адвокатської етики») [2]. Адвокат, як користувач, повинен бути обачним, слідкувати за сторінкою та не допускати витоку конфіденційної інформації. Діяльність адвоката у соціальних мережах має відповідати його діловій репутації та авторитету адвокатури в цілому.

Захист особистої інформації клієнтів – це одна з основних задач адвоката в ході роботи. Збереження конфіденційності тісно пов'язане з адвокатською

діяльністю, а тому є першочерговим обов'язком адвоката. Адвокатська таємниця - все, що стало відомим в ході руху справи про клієнта, також документи написані ним, інформація та будь-які інші відомості. Наразі кібератаки почастишали, а тому кібербезпека стає важливою. Персональні дані та конфіденційна інформація мають бути надійно захищені. Серед ключових факторів забезпечення кібербезпеки адвокатами - це компетентне представництво своїх клієнтів, яке мінімізує та не допускає ризики витоку інформації. Останнє забезпечується постійним підвищенням кваліфікації, особливо, в частині володіння інформаційно-телекомунікаційними технологіями; систематичним роз'яснення клієнтам про хід справи; роботою на віддалених сервісах (хмарних платформах) [6]. Адвокатам слід дбати і про власну безпеку в цифровому просторі, адже зберігати цінну інформацію, означає наражати себе на небезпеку. На сьогодні існує високий ризик втручання в особисті дані, шляхом взламування акаунтів та електронних кабінетів.

Окреслена трансформація вплинула і на адвокатуру в цілому та діяльність її органів самоврядування. Впроваджений Єдиний реєстр адвокатів України містить електронну інформацію про адвокатів, їх свідоцтва, застосовані стягнення, робоче місце тощо. Взаємодія між органами самоврядування та з адвокатами відбувається за допомогою засобів електронного зв'язку. Навіть заяви (скарги) щодо поведінки адвоката можуть подаватись електронною поштою із застосуванням електронного цифрового підпису, розглядати їх дозволено також онлайн. З 2019 року запроваджено електронна систему генерування ордерів онлайн. Вища школа адвокатури Національної асоціації адвокатів України надає широкі можливості навчання та підвищення кваліфікації адвокатів за допомогою мережі Інтернет. Наведене, лише підкреслює значущість цифрових систем в діяльності адвокатури.

Таким чином, дослідження показало, що розвиток цифрових технологій, в більшій мірі, позитивно вплинув на діяльність адвоката та адвокатури України. Зручність, доступність, легкість та швидкість при використанні в роботі є переконливими характеристиками. Однак, адвокат має використовувати цифрові технології з обережністю та обачністю, для того щоб захищати конфіденційну інформацію та користуватись надбаннями цифрових технологій лише з користю.

Список використаних джерел:

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI : станом на 03 серп. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text> (дата звернення: 09.11.2023).
2. Правила адвокатської етики : від 09.06.2017 р. № n0001891-17 : станом на 15 груд. 2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text> (дата звернення: 09.11.2023).

3. Бадзелюк П. П. Правові засади діджиталізації професійної діяльності адвоката. Закарпатські правові читання : матеріали XIII міжнар. наук.-практ. конф., м. Ужгород, 22-28 трав. 2021 р. С. 78-81. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/37530/1/%202021%20%287%29.pdf#page=78> (дата звернення: 09.11.2023).

4. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII : станом на 19 жовт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 09.11.2023).

5. Про затвердження Положення про порядок функціонування окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи : рішення Вищої Ради Правосуддя від 17.08.2021 р. № 1845/0/15-21 : станом на 12.10.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1845910-21#Text>

6. Бадзелюк П. П. До питання про забезпечення кібербезпеки адвокатської діяльності. Аналітично-порівняльне правознавство. 2022. № 2. С. 302-305. URL: https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/07/APP-2_2022.pdf

Еліна ПОНОМАРЬОВА, студентка 3 курсу, факультету ресторанно-готельного та туристичного бізнесу ДТЕУ, м. Київ
Науковий керівник:

Олексій ВОВЧЕНКО

асистент кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права ДТЕУ

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЦИФРОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

На сьогоднішній день, коли інформаційні технології використовуються в усіх сферах діяльності людини, цифрова безпека набуває величезної ваги, особливо в умовах воєнного стану. Кібератаки, шахрайства, пропаганда та інші цифрові загрози можуть мати величезний вплив на різноманітні аспекти життя, включаючи економіку, політику та на суспільні відносини в цілому.

У контексті воєнних конфліктів ці дві сфери – цифрова безпека та пропаганда – стають особливо актуальними. Захист інформації та розпізнавання маніпуляції стають необхідні для збереження стабільності та відновлення суспільства. Наразі неможливо ігнорувати силу інтернет-ресурсів як потужного інструменту в протистоянні, фактично, їх можна вважати одним з видів зброї [1].

Цифрова безпека означає захищеність інформаційного середовища, яка створена завдяки комплексу певних заходів та стратегій. Головною її метою є забезпечення цілісності та конфіденційності інформації, при тому, щоб необхідні дані були доступні для користувачів.

Цифрова безпека держави визначається за рівнем захищеності певних сфер життєдіяльності: економіки, науки, сфери управління, сфери гостинності; військової справи, суспільної свідомості тощо.

В свою чергу, держава повинна забезпечувати якісне правове регулювання питань, пов'язаних з безпекою в мережі Інтернет. Влада має уважно ставитись до вимог сьогодення та суспільства, впроваджуючи демократичні права і свободи так, щоб вони чітко виконували свою задачу як у воєнний, так і поза воєнний період.

Починаючи з 24 лютого 2022 року, на території України, було введено воєнний стан. У ст. 62 Конституції України вказано наступне: «Конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України. В умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень»[2]. Такі обмеження цілком стосуються і доступу до публічної інформації.

Якщо казати про Закон «Про правовий режим воєнного стану» [3], то в ньому немає чітких вказівок щодо обмеження доступу до публічної інформації. У зв'язку з цим, можна дійти висновку, що публічна інформація має і далі бути доступна широкому загалу.

Проте, враховуючи те, що публічною інформацією може скористатися держава-агресор для маніпулювання суспільною думкою у вигідному для ворога ключі, шляхом викривлення існуючих даних, вкидання в інформаційний простір “фейків” або опублікування думки “експертів”, які висвітлюють лише ту позицію, що вигідна агресору, доступ до такої інформації має бути в деякій мірі обмежений. Під час воєнного стану влада має спочатку дійти висновку, яка інформація може бути розповсюджена, а доступ до якої має бути обмежений. А тому, в рамках ст. 6 Закону України “Про доступ до публічної інформації”, встановлюється «трискладовий тест». Зміст цього тесту полягає в тому, що відштовхуючись від певних критеріїв, можна оцінити чи варто розповсюджувати інформацію чи ні. Наприклад, якщо вона не загрожує національній безпеці, територіальній цілісності громадському порядку, здоров'ю та репутації людей і при цьому не є конфіденційною, то її можна надати в публічний доступ [4].

Щодо обмежень, то на початку 2022 року було запроваджені певні постанови Кабінету міністрів України [5], які дозволяли органам виконавчої та місцевої влади, комунальним підприємствам та іншим організаціям сфери управління обмежувати роботу інформаційних систем, а також публічних електронних реєстрів. Пізніше було повернуто деякі доступи до реєстрів, в тому числі до Єдиного порталу відкритих даних.

З цього можна зробити висновок, що хоча законодавство в сфері публічних даних розвивається вже давно, чітких розмежувань, що можна розповсюджувати, а що ні – немає.

Наразі над відкритістю даних для українців працює Міністерство цифрової трансформації. Воно є відповідальним за перенесення всіх

необхідних державних послуг в цифрову площину. Мобільний додаток «Дія», відомий сьогодні великій кількості українців, є їхньою ініціативою. З початком воєнного стану в ньому, наприклад, з'явився новий «єДокумент» [6], який мав необхідну інформацію про користувача і міг використовуватися для посвідчення особи. Створено це було у зв'язку з тим, що всі паспортні реєстри було відключено з міркувань безпеки, а паперові документи могли бути втрачені особою у зв'язку із військовими діями.

Загалом, додаток «Дія» є унікальним. В ньому зберігається величезна кількість інформації про громадян України. При цьому кожен користувач може з легкістю отримати необхідні документи прямо в смартфоні. Як запевняють розробники, застосунок повністю безпечний та надійно захищений. «Дія» є гарним прикладом взаємодії держави та громадян, де останні мають змогу знайти необхідну інформацію, а уряд має доступ до документів та даних близько 19 млн онлайн користувачів.

Сьогодні уряд продовжує удосконалювати цифрову безпеку України. Він запроваджує нові стратегії для її покращення, наприклад, розробка плану інтеграції до Єдиного цифрового ринку ЄС, співпраця з проектом «EU4Business: відновлення, конкурентоспроможність та інтернаціоналізація МСП» для покращення малого та середнього бізнесу, запровадження Індексу цифрової трансформації регіонів України (ІЦТР), розробка нового веб-порталу Державної служби статистики та багато іншого [7]. Окрім цього, відбувається співпраця з різними закордонними партнерами для забезпечення відповідних потреб: німецькою компанією *Cyberfame GmbH*, американськими *SpaceX* та *Palantir* [8], міжнародна «ASBISc Enterprises PLC» [9] та багато інших. Також уряд продовжує збільшувати фінансування для подальшого розвитку інформаційної безпеки. Але такі інструменти не зможуть правильно функціонувати в умовах воєнного стану без відповідного правового регулювання.

Отже, наразі перед владою постає питання щодо того, яка інформація має бути відкрита для суспільства, а яка може бути прихована в цілях безпеки самого суспільства та держави. Вирішення цього питання шляхом певних змін до законодавства дозволить чітко визначити межі, щодо видів інформації, які потребують захисту з боку держави у період воєнного стану...

Список використаних джерел:

1. Котерлін І. Б. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2022. 150-152 с. URL: http://apnl.dnu.in.ua/1_2022/25.pdf (дата звернення: 15.11.2023).
2. Конституція України – Розділ 2. Права, свободи та обов'язки людини і громадянина. Стаття 64. URL: <https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-ii> (дата звернення: 15.11.2023).

3. Верховна Рада України. Законодавство України. 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 15.11.2023).
4. Вашук-Огданська О. Обмеження доступу до публічної інформації під час війни. 2023. URL: <https://cedem.org.ua/analytics/dostupu-sudova-praktyka/> (дата звернення: 15.11.2023).
5. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npasearch> (дата звернення: 15.11.2023).
6. Державні послуги онлайн. Офіційний сайт «Дія». URL: <https://diia.gov.ua/> (дата звернення: 15.11.2023).
7. Національний інститут досліджень. Цифрова трансформація України в умовах війни. 2022. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/tsyfrova-transformatsiya-ekonomiky-ukrayiny-v-umovakh-viyny-lypen-2023> (дата звернення: 15.11.2023).
8. Перун В. Palantir готова стати партнером України. 2023. URL: https://lb.ua/tech/2022/06/02/518758_palantir_gotova_stati_partnerom.html (дата звернення: 15.11.2023).
9. Міністерство освіти України. Цифрові пристрої для здобувачів освіти. 2023. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/cifrovi-pristroyi-dlya-zdobuvachiv-osviti-ponad-4-tis-apple-ipad-otrimali-ukrayinski-shkoli> (дата звернення: 15.11.2023).

Олександр РАДОЧИНСЬКИЙ

Студент 2 курсу, факультету міжнародної торгівлі та права, ДТЕУ, м. Київ

Науковий керівник:

Тетяна ПОГАРЧЕНКО к.ю.н., доцент кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права факультету міжнародної торгівлі та права ДТЕУ, м. Київ

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ

Активна популяризація цифрової трансформації припала на початок 2020 року, коли розпочалася масова пандемія, і це стало визначальним аспектом у розвитку сучасного світу і вплинуло на все, включаючи економіку, політику та загалом суспільство. Не залишились осторонь даного процесу Україна та Європейський Союз. Початок пандемії дав поштовх для розвитку цифрових навичок. Повний локдаун змусив суспільство перейти до дистанційного навчання та роботи, тим самим збільшив потребу у створенні чи вдосконаленні цифрових платформ, а також навчання [1].

Досить актуальним є дослідження процесу розвитку цифрової трансформації в Україні та ЄС, а також які зміни та можливості можуть виникати при їх взаємодії.

«Цифрова трансформація призвела до багатьох змін у способі життя та управлінні, вона має великий та довгостроковий вплив на світовий економічний, політичний та науково-технічний прогрес. Україна має чудове географічне положення, якісні освітні та наукові ресурси, розвинуту сферу ІТ та сприятливі умови для розвитку цифрової економіки.» – зазначає Андрощук [1]. Україна активно почала розвиватись у напрямку цифрової трансформації, в середині 2019 року зосереджуючи увагу на розвитку електронного уряду. Державні програми почали спрямовувати на цифровізацію суспільства, підвищення доступності електронних послуг та підтримку інноваційного сектору. Тим самим запускаючи додаток Дія, який набув аби якої популярності тим, що цей застосунок дає можливість отримувати копії цифрових документів, а також перевіряти дійсність цифрових документів, вік чи ПІБ користувача. Просто, зручно та без паперових документів або їхніх копій. Інтеграція з Дією робить процеси зручнішими, а її клієнти можуть не хвилюватися про забуті вдома документи, а ще багато інших послуг, які полегшують життя та зменшують можливість корупції [2]. На сьогодні Дія - це застосунок, яким користуються 19 млн. українців і який повністю змінив спосіб взаємодії держави та громадян: за чотири роки на базі застосунку запустили 14 цифрових документів і понад 25 сервісів.

Стосовно ЄС вони також активно працюють над покращенням цифрової трансформації. Цей процес включає багато факторів, такі як: впровадження нових технологій та цифрових інновацій які покращать різні сфери економіки, політики та життя громадян. Європейський Союз (ЄС) активно працював над цифровою трансформацією. Цей процес включає в себе впровадження нових технологій та цифрових інновацій для покращення різних сфер економіки та життя громадян [3]. Дана стратегія складається з трьох галузей таких як:

1. Доступ – поліпшення доступу до цифрових товарів і послуг для споживачів і підприємств по всій Європі
2. Середовище – створення належного та рівного ігрового поля для розвитку цифрових мереж та інноваційних послуг.
3. Економіка та суспільство – максимальне використання потенціалу зростання цифрової економіки.

Україна намагається та вдосконалюється задля збільшення процесу інтеграції з Європейським Союзом, особливо у сфері цифрової трансформації. Наша держава повністю приймає європейські стандарти щодо послуг, кібербезпеки. У рамках асоціації з ЄС, як зазначає Михайло Федоров – «Інтеграція до Єдиного цифрового ринку ЄС — одна з пріоритетних цілей українського Уряду», а також Україна зацікавлена у приєднанні до роумінгового простору ЄС. Вважаємо це логічним продовженням нашої спільної роботи щодо інтеграції України до Єдиного цифрового ринку ЄС» [4]. Але ще залишається багато викликів один із них це, як зазначає Король М.М. – «В Україні відбувається інтеграція цифрових технологій, техніки та

компетенцій у промисловість та інших галузях. ІТ-компанії та розробники програмного забезпечення є важливими партнерами та ресурсами для цифрової трансформації України. Сприяти експорту технологій до ЄС та утриманню ІТ-фахівців в Україні. Однак активні бойові дії на території України значно ускладнили роботу вітчизняних ІТ-компаній.(постійні переїзди , відключення електроенергії, організаційні та технічні труднощі), відштовхують потенційних замовників і сповільнюють зростання ІТ-компаній.» [5]. Другим викликом є кібербезпека, оскільки через створення нових цифрових технологій вони стають предметом кіберзагроз, особливо після початку повномасштабного вторгнення. Важливо ще вирішити питання, яке стосується захисту приватності та прав людини в цифровому полі (середовищі).

Цифрова трансформація в ЄС та України є невід'ємною частиною сучасного розвитку нашої держави. Шлях до успіху лежить через подальшу інтеграцію, співпрацю та обмін інновацій. Важливо розглядати цей процес не лише як технологічний, а ще як соціокультурний, що сприяє створенню цифрового суспільства, яке відповідає сучасним вимогам і цінностям.

Список використаних джерел:

1. Андрощук Г. О., Соціальна і цифрова трансформація: теоретичні та практичні проблеми правового регулювання: навч. посіб. Київ: 2021. 44 с. URL: https://ippi.org.ua/sites/default/files/socialna_i_cifrova_transformaciya_2021.pdf (дата звернення: 10.11.2023).

1. 2. Інтеграції з Дією, можливості : URL: <https://diia.gov.ua/faq/23> (дата звернення 08.11.2023).

2. 3. Цифрова стратегія ЄС : URL: <https://eufordigital.eu/uk/discover-eu/eu-digital-strategy/> (дата звернення 10.11.2023).

4. Цифрова інтеграція України з ЄС та приєднання до єдиного роумінг-простору: URL: <https://thedigital.gov.ua/news/tsifrova-integratsiya-ukraini-z-esta-priednannya-do-edinogo-rouming-prostoru-rezultati-zustrichi-mikhayla-fedorova-z-margret-vestager> (дата звернення 10.11.2023).

5. Інтеграція України в єдиний цифровий простір ЄС: Грень Р.Т/ Міжнародні економічні відносини та світове господарство: вісник / М.М. Палінчак та ін. Ужгород: УНУ, 2023. 140 с.

Ірина РИБАЧОК, студентка 2 курсу,
факультету інформаційних технологій,
ДТЕУ, м. Київ

Науковий керівник:

Наталья ГЕСЕЛЕВА, к.т.н., доцент
доцент кафедри цифрової економіки та
системного аналізу ДТЕУ, м. Київ

РЕГУЛЮВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ.

AI, аббревіатура від Artificial Intelligence — «штучний інтелект» (далі — ШІ), визнана словом 2023 року за версією авторитетного словника англійської мови Collins [1]. Починаючи з листопада 2022 року (дата створення й запуску ChatGPT від компанії OpenAI), тема ШІ стала чи не найобговорюванішою у IT-спільноті України та всього світу. Доволі скоро через надзвичайно швидкий розвиток ШІ постало питання про контроль над цим потужним інструментом. Наразі існують дві найпопулярніші моделі регулювання ШІ: від Європейського Союзу (далі — ЄС) та Сполучених Штатів Америки (далі — США).

Підхід ЄС представлений у першому у світі законопроекті про регулювання ШІ «Artificial Intelligence Act». «Пріоритетом парламенту є переконатися, що системи штучного інтелекту, які використовуються в ЄС, є безпечними, прозорими, доступними для відстеження, недискримінаційними та екологічно чистими. Системи штучного інтелекту повинні контролюватися людьми, а не автоматизацією, щоб запобігти шкідливим результатам» [2]. Головною метою цього регулювання є захист прав людей, насамперед право конфіденційності. Закон регулюватиме ШІ відповідно до рівня ризику: чим вищий він для прав чи здоров'я людей, тим більше зобов'язань. Також у «Artificial Intelligence Act» зазначається про те, щоб провайдери ШІ, які використовуються для загальних цілей, повідомляли користувачів про інтерактивно створений контент (контент, створений за допомогою штучного інтелекту). Законопроект зараз у розробці та має набути чинності до 2026 року.

Американський підхід більше спрямований на сприяння розвитку бізнесу, пов'язаного з розробкою ШІ. Він вважається більш «лояльним», ніж підхід ЄС, оскільки більш орієнтований на просування лідерства США в ШІ-технологіях, але разом з тим і повної відмови від регулювань також немає, оскільки він опікується приватністю та безпекою громадян (про це зазначається у виконавчому наказі, що було підписано президентом США 30 жовтня 2023 року [3]). У жовтні 2022 року Управління наукової та технологічної політики Білого дому опублікувало проєкт Білля про права у сфері штучного інтелекту («Blueprint for an AI Bill of Rights» [4]). Передбачалося, що Білль має стати своєрідною «дорожньою картою щодо відповідального використання штучного інтелекту». Він визначив 5 основних

принципів, якими слід керуватися при розробці та впровадженні автоматизованих систем ШІ: безпечні та ефективні системи, алгоритмічний захист від дискримінації, конфіденційність даних, пояснення цілей використання, людські альтернативи та запасні варіанти. Ще варто згадати про угоду, яку підписали 21 липня сім провідних компаній штучного інтелекту (Amazon, Anthropic, Google, Inflection, Meta, Microsoft і OpenAI) [5]. Вони взяли на себе безпекові зобов'язання, зокрема вони позначатимуть водяними знаками свій продукт.

Український підхід отримав назву «Bottom-Up» («Знизу вверху»), оскільки регулювання будуть підвищуватись поступово. Головні цілі регулювання: підтримка конкурентоспроможності бізнесу та забезпечення доступу до глобальних ринків, розбудова бренду України як цифрової нації в галузі ШІ, захист прав людини від ризиків розробки та використання систем із штучним інтелектом, створення та підтримання культури спів- та саморегулювання у сфері штучного інтелекту в Україні, інтеграція в європейський ринок та імплементація стандартів ЄС як частина загального євроінтеграційного треку України [6].

Реалізація поділяється на два етапи. Перший етап схожий на підхід США, оскільки у ньому йдеться про надання бізнесу можливостей та інструментів для підготовки до подальших регулювань. «Не передбачається наразі ніяких жорстких законодавчих механізмів для регулювання ШІ. Адже наразі ми не хочемо зарегулювати його розвиток, щоб Україна не відставала від іншого технологічного світу [7]». Також під час цього етапу має пройти ознайомлення з ринком та ризиками. Михайло Федоров, — віцепрем'єр-міністр, міністр цифрової трансформації України, — також анонсував рекомендації та Білу книгу для відповідей на запитання про те, що робити просто зараз і на що очікувати в майбутньому. У другому етапі передбачається імплементація AI Act, що ймовірно співпаде із отриманням вимог від ЄС щодо його імплементації. «Якщо буде прийнято конвенцію з ШІ на рівні Ради Європи, то Україна, як член РЄ, буде змушена дотримуватись загальноєвропейської моделі» [7].

Також варто зазначити, що 1 листопада у Великій Британії розпочався перший в історії міжнародний саміт щодо безпеки штучного інтелекту – AI Safety Summit. Під час нього Україна підписала “Декларацію Блетчлі” – документ, головна мета якого активізувати міжнародну співпрацю у дослідженні сфери безпеки штучного інтелекту [8].

Список використаних джерел:

1. Collins dictionary, language lovers blog. The acceleration of AI and other 2023 trends. URL: <https://blog.collinsdictionary.com/language-lovers/the-acceleration-of-ai-and-other-2023-trends/> (date of access: 03.11.2023)
2. European Parliament News. EU AI Act: first regulation on artificial intelligence. URL:

<https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/society/20230601STO93804/eu-ai-act-first-regulation-on-artificial-intelligence> (date of access: 03.11.2023)

3. The White House. Fact sheet: President Biden Issues Executive Order on Safe, Secure, and Trustworthy Artificial Intelligence. URL: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2023/10/30/fact-sheet-president-biden-issues-executive-order-on-safe-secure-and-trustworthy-artificial-intelligence/>

4. The White House. Blueprint for an AI Bill of Rights. URL: <https://www.whitehouse.gov/ostp/ai-bill-of-rights/>

5. BBC News. Seven AI companies agree to safeguards in the US. URL: <https://www.bbc.com/news/technology-66271429>

6. Міністерство цифрової трансформації України. Дорожня карта з регулювання штучного інтелекту в Україні. URL: <http://surl.li/matzm>

7. Академія Викладачів Журналістики. «Зміни неминучі»: як штучний інтелект впливатиме на безпеку, держави і права людини. URL: <https://www.jta.com.ua/trends/zminy-nemynuchi-iak-shtuchnyy-intelekt-vplyvatyme-na-bezpeku-derzhavy-i-prava-liudyny/> (date of access: 03.11.2023).

8. Gov.UK. The Bletchley Declaration by Countries Attending the AI Safety Summit, 1-2 November 2023. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/ai-safety-summit-2023-the-bletchley-declaration/the-bletchley-declaration-by-countries-attending-the-ai-safety-summit-1-2-november-2023>

Анна РУДЕНКО

студентка 2 курсу, факультету міжнародної торгівлі та права, ДТЕУ, м. Київ

Науковий керівник:

Петро ПАЛЬЧУК, к.ю.н., доцент

доцент кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права факультету міжнародної торгівлі та права ДТЕУ

м. Київ

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СФЕРИ ПУБЛІЧНИХ ЕЛЕКТРОННИХ РЕСУРСІВ

Сучасна цифрова епоха розширює можливості доступу до публічної інформації через електронні ресурси. Ця трансформація вимагає постійного оновлення правового забезпечення для забезпечення справедливого, ефективного та безпечного доступу до цих ресурсів. У цьому контексті розглядається та аналізується сучасних тенденцій правового регулювання галузі публічних електронних ресурсів залишаються надзвичайно конкурентними.

Розвиток українського національного електронного урядування та систем інформаційного суспільства допомагає вирішити ряд важливих питань, такі як:

- усунення негативного прояву високого рівня корумпованості влади;
- необхідність формування механізму децентралізації та деконцентрації влади;
- формування механізму демократичного контролю та участі фізичних осіб у сфері публічних відносин;
- можливість впливу фізичних осіб на формування та здійснення національної політики;
- відновлення довіри громадян до інституцій та посадових осіб органів публічної влади.

Важливим нормативно-правовим актом, який сприяє розвитку вітчизняної інформатизації, є Закон України «Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах» [1]. Цим Законом визначено стратегії вирішення проблем інформаційного забезпечення та інформаційного забезпечення соціально-економічної, екологічної, науково-технічної, оборонної, національно-культурної та інших видів діяльності у сферах загальнодержавного значення.

Загалом, розробка підходу до регулювання суспільно-правових відносин на основі принципів системного моделювання взаємовідносин соціальних структур могла б вирішити деякі актуальні проблеми, завдання. Насамперед слід визначити раціональну структуру нормативно-правових документів, що відповідають оптимальним та актуальним умовам функціонування різноманітних соціальних інститутів. Є необхідним створення механізму упорядкування системи правових документів в умовах розвитку суспільних відносин в системі електронного урядування. А також слід підвищити надійність та практичної цінності правових документів та ефективності їх використання, серед інших завдань та правової практики, зокрема.

Однією з тенденцій є те, що цифровізація суспільства та активний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій поступово стирають межі між різними сферами суспільного життя викликаючи тим самим трансформацію звичних форм комунікації та сприяючи створенню нових методів ефективної взаємодії держави та суспільства. Такий підхід забезпечує більшу демократичність і відкритість управлінських рішень, що є обов'язковими атрибутами інформаційного суспільства. Ключовою складовою цифрової економіки має бути Публічний електронний реєстр, який виконує різноманітні функції, оскільки є можливість визначити інформацію та інші параметри його суб'єктів (наявність відповідних ліцензій, реєстрацій тощо).

Основним законом, що регулює відносини, пов'язані з такими реєстрами, є Закон України «Публічні електронні реєстри» від 18.11.2021 року, яким передбачено створення та функціонування публічних

електронних реєстрів [2]. Організаційні та фінансові засади призначений для захисту інтересів фізичних та юридичних осіб під час створення, зберігання, обробки та використання відомостей у публічних електронних реєстрах.

Спираючись на норми цього Закону можна визначити, що його дія поширюється на відносини, що виникають у сфері публічних електронних реєстрів під час створення, ведення, взаємодії, адміністрування, перетворення, модифікації та припинення публічних електронних реєстрів, при використанні реєстрової інформації національних електронних інформаційних ресурсів під час провадження дозвільної діяльності, надання адміністративних, соціальних та інших публічних послуг, провадження іншої управлінської діяльності та державного регулювання, а також поширюється на відносини, що виникають під час створення, ведення, взаємодії, адміністрування Єдиного реєстру адвокатів з урахуванням особливостей, визначених Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [3], та Реєстру аудиторів та суб'єктів аудиторської діяльності з урахуванням особливостей, визначених Законом України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» [4]. Останній серед зазначених Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» визначає:

- 1) систему публічних електронних реєстрів та їх об'єктів;
- 2) систему органів та суб'єктів у сфері публічних електронних реєстрів;
- 3) вимоги до реєстрової інформації та реєстрових даних, їх статусу, форми та складу, створення, збирання, ведення, оброблення, зберігання та використання;
- 4) засади та вимоги до створення, ведення, взаємодії, адміністрування, перетворення, модифікації та припинення публічних електронних реєстрів;
- 5) засади створення та функціонування системи електронної взаємодії електронних ресурсів;
- 6) засади контролю та відповідальності у сфері публічних електронних реєстрів;
- 7) фінансові основи створення та функціонування публічних електронних реєстрів.

Також варто виокремити питання захищеності цих масивів, що підтверджено і тим, що у перші дні повномасштабного вторгнення було прийнято вимушене рішення щодо припинення доступу до державних реєстрів, що ускладнило пошук окупантами підстав до обмеження прав громадян України.

Не менш важливим документально затвердженим етапом є набуття чинності в 2021 році Закону України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні», який визначав організаційні, правові та фінансові основи функціонування правової системи Діа, який був спрямований на стимулювання розвитку цифрова економіка в Україні [5]. «Дія» - це мобільний додаток і портал, розроблений Міністерством цифрової трансформації України. Додаток може зберігати на смартфоні водійські права, внутрішні та закордонні паспорти та інші документи та передавати їх

копії при отриманні банківських і поштових послуг, поселенні в готелі та інших життєвих ситуаціях. Крім того, через Дія (додаток)/портал) можна отримати такі державні послуги, набути статус фізичної особи — підприємця (реєстрація онлайн), сплатити податки, подати декларацію, підписати будь-які документи, змінити місце реєстрації тощо [6, с. 86]. Цифрова економіка України створює сприятливі умови для запуску інноваційного бізнесу та розвитку цифрової інфраструктури.

Одна з останніх судових дій став Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення функціонування інформаційно-комунікаційних систем, систем електронних комунікацій та публічних електронних реєстрів», прийнятий Верховною Радою України у 2022 році [7]. Цей законодавчий акт передбачав саме внесення змін до різних законів України для забезпечення якості роботи органів державного управління та ефективності державної політики в умовах воєнного стану.

Підбиваючи підсумки варто зазначити, що незважаючи на комплексний і досконалий зміст, конкретні закони та підзаконні нормативно-правові акти свідчать про те, що законодавче забезпечення побудови цифрового державного управління в нашій країні все ще є досить слабким, особливо враховуючи його функціонування в сучасних реаліях України.

Відсутність електронних інтерактивних систем для державних установ влади значно загальмовує розвиток електронних адміністративних послуг у державі. У документах Європейська економічна комісія ООН, а саме «Статистика на основі реєстру в скандинавських країнах: огляд кращих практик з фокусом на народонаселенні та соціальній статистиці», реєстр визначено як результат систематичного збору даних на рівні одиниці, організований таким чином, що можливе їх постійне оновлення. За даними міжнародних організацій, найбільших успіхів у розвитку систем реєстрації досягли країни Північної Європи. До них зазвичай входять Норвегія, Данія, Швеція, Фінляндія, Нідерланди та Ісландія. Але варто зазначити, що Естонія також має великий досвід впровадження ефективних систем реєстру та створила зрілу систему електронного урядування на основі реєстру за короткий період часу [8, с. 232].

Отже, система запровадження електронних реєстрів просувається по всьому світі, саме це забезпечує підвищення якості та ефективності прийняття рішень, підвищення комфорту проживання людей, оптимізація регіонального та державного управління. Виклики глобалізації та інтеграції України у світовий електронний простір вимагають конструктивного регулювання цих процесів, тому, на мою думку, перш за все, пріоритетом варто ставити гармонізацію національного законодавства в поєднанні із світовим.

Список використаних джерел:

1. Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах» Закон України від 16.12.2020 р. № 1089-IX. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-%D0%B2%D1%80#Text>. (дата звернення 15.11.2023)

2. «Публічні електронні реєстри» Закон України {Із змінами, внесеними згідно із Законами № 2130-IX від 15.03.2022, № 2597-IX від 20.09.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1907-20#Text>. (дата звернення 15.11.2023).

3. “Про адвокатуру та адвокатську діяльність” Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>. (дата звернення 15.11.2023).

4. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність : Закон України від 21.12.2017 № 2258-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text>. (дата звернення 15.11.2023).

5. Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні : Закон України від 01.12.2022 № 2811-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1667-20#Text>. (дата звернення 15.11.2023).

6. Стороженко Л.Г. Нормативно-правове забезпечення публічного управління в нетократичних умовах розвитку суспільства: вітчизняний аспект. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2023. № 2. С. 84-90.

7. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення функціонування інформаційно-комунікаційних систем, систем електронних комунікацій та публічних електронних реєстрів : Закон України від 13.07.2023 р. № 3245-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2130-20#Text>. (дата звернення 15.11.2023).

8. Електронні реєстри: європейський досвід створення та використання: кол. моногр. / за ред. О.М. Гладуна; НАН України, Ін-т демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи. Київ, 2021. 271 с.

Максим СКУНДЗЯ, аспірант кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права ФМТП ДТЕУ, спеціальність 293 Міжнародне право
Науковий керівник:

Лілія НЕВАРА, к.ю.н., доцент, доцент кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права ФМТП, Державний торговельно-економічний університет

ГАРМОНІЗАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ В СФЕРІ ЗАХИСТУ ЕКОНОМІЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ ДО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Євроінтеграційний процес України є довгим та складним шляхом, який триває з 2014 року по сьогоднішній день. Станом на сьогодні існує проблема

щодо процесу інтеграції та приведення українського законодавства у відповідність до правової системи Європейського Союзу.

Основні вимоги щодо інтеграції України до Європейського Союзу викладені в Угоді про асоціацію. Угода про асоціацію, з поміж інших умов, передбачає також інтеграції законодавства України в сфері захисту конкуренції у відповідність до правової системи Європейського Союзу - *Acquis communautaire*. Зокрема, ст. 256 Угоди про асоціацію передбачає імплементацію базових Регламентів та Директив Європейського Союзу, що стосуються конкурентної політики з метою гармонізації та наближення законодавства України до *acquis* Європейського Союзу.

В червні 2022 року Європейським Союзом було прийнято рішення рекомендувати Раді ЄС щодо надання Україні статусу кандидата в члени ЄС за умови виконання Україною певних вимог, які в результаті були сформовані та окреслені як «7 вимог» Єврокомісії, які включають в себе реформу судової системи, Конституційного Суду України, питання боротьби з корупцією та організованою злочинністю, імплементацію законодавства про медіа, законодавства в сфері протидії олігархії, тощо. Однак, вимоги щодо гармонізації законодавства в сфері конкуренції є також актуальними та такими, які потребують уваги, оскільки:

- Угода про асоціацію містить базовий перелік норм, імплементація яких до законодавства України дозволяє наблизити Україну до системи права ЄС, однак жодним чином не гарантує таке наближення;

- імплементація *acquis* ЄС в українську правову систему є складним процесом, який передбачає також контроль за виконанням та реалізацією, з чим виникають певні інституційні та юридичні проблеми, зокрема і в питанні законодавства в сфері конкуренції;

- з часу ратифікації Угоди про асоціацію, в сфері врегулювання конкурентного права ЄС відбулись певні зміни, серед яких можна виокремити переосмислення блокових виключень ст. 101 ДФЄС, застосування принципово нових підходів до врегулювання економічної конкуренції, які відповідають викликам часу, наприклад Digital Marketing Act або ефективну систему виявлення процесів New Competition Tool тощо, які потребують адекватної оцінки, реакції та практичної реалізації в застосуванні.

08.11.2023 року Європейська комісія опублікувала Звіт щодо виконання євроінтеграційних вимог та гармонізації законодавства України до правової системи ЄС. Вищезазначені «7 пунктів» займають мають важливе значення в Звіті та привертають найбільше уваги в медіа, політичних колах, суспільстві. Тим не менш, звіт Єврокомісії також підбиває «проміжні підсумки» щодо гармонізації законодавства України в сфері конкуренції до *acquis* ЄС. Традиційно, Єврокомісія розподіляє напрями роботи щодо інтеграції українського законодавства в сфері конкуренції на декілька напрямків, серед яких:

1. Інституційний напрямок, який передбачає реформи в системі органів державної влади до компетенції яких належить вирішення питань, що стосуються захисту економічної конкуренції, вдосконалення інституційної спроможності національного центрального органу виконавчої влади в сфері захисту конкуренції (Антимонопольний комітет України, надалі - АМКУ), а також інтеграцію національних процедур та національної системи конкурентного права до процедур та системи права ЄС.

2. Питання державної допомоги, яке полягає у встановленні чітких правил гри щодо надання суб'єктам господарювання державної допомоги в тому числі таким чином, щоб не здійснювалось «спотворення» економічної конкуренції та отримання певних економічних та конкурентних переваг для національних суб'єктів господарювання порівняно з іноземними.

3. Питання недобросовісних практик, концентрації та дискримінації, чи будь-яких інших дій, які «спотворюють» економічну конкуренцію.

При цьому, Європейська комісія в звіті визначає, що Україна зробила «певний» рівень підготовки щодо інтеграції законодавства і за звітний період прослідковується «обмежені успіхи» щодо гармонізації українського законодавства до *aquis* ЄС. На думку Єврокомісії, обмежені успіхи можуть полягати в наступному:

- Закон України «Про захист економічної конкуренції» не містить відмінності між економічними та не економічними факторами діяльності, відсутні блокові виключення щодо узгоджених дій, та впровадження досить «поблажливих» механізмів врегулювання та притягнення до відповідальності за порушення.

- Відсутність ефективних механізмів та повноважень в АМКУ для проведення перевірок протидії та виявлення порушень.

- Відсутність можливості для суб'єктів господарювання звертатись до суду з позовами про порушення економічної конкуренції, оскільки, спочатку потрібно отримати відповідне рішення АМКУ (яке може бути оскаржене особою, щодо якої прийнято рішення). Відтак, в суб'єктів господарювання обмежені способи захисту своїх прав.

- Врегулювання питання надання державної допомоги відповідно до механізмів, визначених 107-108 ДФЄС та лібералізація.

Безпосередньо АМКУ в своєму Звіті за 2022 рік визначає впевнені успіхи. Зокрема, національний орган звітує про успіхи в роботі з приведенням законодавства секторальної роботи з виявлення та протидії порушень економічної конкуренції в галузях паливно-енергетичного сектору та банківських та фінансових послуг. Порівнюючи Звіт АМКУ та Єврокомісії виникають питання щодо реальних здобутків інтеграції України до ЄС в сфері конкурентного права.

Враховуючи вищевказане, з метою забезпечення процесу гармонізації законодавства України до *aquis* Європейського союзу, пропонується наступне:

1. Розробити якісну базу нормативно-правових актів, спрямованих на реалізацію змін до законодавства, адаптацію законодавства та практик в сфері державної допомоги, імплементації директив Ради ЄС, що стосуються захисту економічної конкуренції та сприяють в наближенні правової системи України до права Європейського союзу.

2. Посилити роль національного регулятора (АМКУ), розширити його компетенцію та повноваження, в тому числі, що стосується повноважень в сфері реалізації конкурентної політики, моніторингу, контролю виявлення та протидії порушенням.

3. Запровадити моніторинг та реагувати на нові виклики та тенденції розвитку економічної конкуренції, нові прояви недобросовісної конкуренції та напрацьовувати способи протидії та захисту від них.

Список використаних джерел:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. веб сайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення 17.11.2023 року).

2. Річний звіт за 2022 рік. Антимонопольний комітет України: веб сайт. URL: <https://amcu.gov.ua/storage/app/uploads/public/641/87f/e95/64187fe957f1c745683055.pdf>

3. Маємо діяти швидко і ефективно, щоб гармонізувати законодавство з ЄС»: Перша зустріч наглядової ради проєкту COMPASA Compasa веб сайт. URL: <https://amcu.gov.ua/news/mayemo-diyati-shvidko-i-efektivno-shchob-garmonizuvati-zakonodavstvo-z-yes-persha-zustrich-naglyadovoyi-radi-proyektu-compasa>

4. Key findings on the 2023 reform in Ukraine / European Commission URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_23_5631

- 5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства про захист економічної конкуренції та діяльності Антимонопольного комітету України. Закон України: веб сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3295-20#Text> (дата звернення 17.11.2023)

- 6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення діяльності Антимонопольного комітету України. Проект Закону № 3295-IX від 09.08.2023: веб сайт. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/26405> (дата звернення 17.11.2023).

- 7. Ukraine 2023 Report. Commission staff working document. / European Commission. Brussels, 8.11.2023 SWD(2023) 699 final. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-11/SWD_2023_699%20Ukraine%20report.pdf

Андрій ТИЩЕНКО аспірант 1 року навчання Навчально-наукового інституту права, Київського національного університету імені Тараса Шевченка, м. Київ

Науковий керівник:

Ніно ПАЦУРІЯ, д.ю.н., професор професор кафедри економічного права та економічного судочинства Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ДО ПИТАННЯ ПРО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ВІРТУАЛЬНОГО АКТИВУ

Одним з ключових елементів цифрової економіки виступають віртуальні активи (ВА) та технологічні можливості, які вони можуть надати для створення нової економічної парадигми розвитку України. Їх стрімкий розвиток та фактична інтеграція в сучасну економіку актуалізують потребу модернізації законодавства з метою його приведення до економічних реалій та найкращих світових практик в обраному напрямі. В контексті цього, на початку червня 2023 року в ЄС прийнято регламент МіСА, який врегульовує обіг ВА [1].

Незважаючи на те, що в Україні ще у 2022 році прийнято Закон України «Про віртуальні активи» (який ще не набрав чинності), розпочаті процеси євроінтеграції диктують Україні об'єктивну необхідність адаптації нашого законодавства до права ЄС та приведення його основних положень до загальноєвропейського розуміння. Зокрема, нещодавні зміни до Цивільного кодексу України вже розширили перелік об'єктів цивільного обороту, додавши до нього цифровий актив та ВА (хоч визначення останнього до сих пір не знайшло свого нормативного закріплення).

Втім, вже на цьому етапі вбачається відмінність підходів до розуміння сутності та поняття ВА, наявних у європейському та українському законодавстві і наукових джерелах. Варто наголосити, що визначення поняття «ВА», яке вказане у регламенті МіСА, піддається критиці, оскільки воно не точно відображає дійсну суть цієї категорії.

В запропонованому МіСА варіанті «ВА» має наступне визначення: *«це цифрове відображення вартості об'єкта цивільних прав або права, що може передаватися та зберігатися в електронному вигляді з використанням технології розподіленого реєстру або подібної технології»* (ч. 1 ст. 3 регламенту МіСА).

Виходячи із вказаного визначення, іманентними ознаками ВА є: (1) цифрове відображення вартості об'єкта цивільних прав або права; (2)

електронна форма існування; (3) передача та зберігання за допомогою технології розподіленого реєстру. Наведений перелік ознак не є повним та подекуди суперечливим з наступних причин.

По-перше, буквально тлумачення ознаки *«цифрове відображенням вартості об'єкта цивільних прав або права»* фактично зводиться до поняття – *«ціна об'єкта цивільного обороту / права»*.

Очевидно, що ціна не може виступати однією з ключових ознак ВА, який часто сам по собі є цінністю, оскільки надає власнику ВА можливість використовувати ті чи інші його функціональні можливості (наприклад, утилітарний токен може надавати доступ до того чи іншого функціоналу сервісу/платформи або певні переваги у порівнянні із тими користувачами, які такого ВА не мають). Відповідно, в такому випадку, ціна/вартість певного об'єкта цивільного обороту не може вимірюватись у самому об'єкті (так само як вартість умовного автомобіля не може вимірюватись у цих самих автомобілях). Ціна активу проявляється лише у разі його обміну на інший актив (тобто вартість автомобіля може вимірюватись у певній кількості іншого активу, наприклад реальній валюті).

По-друге, цифрове відображення вартості об'єкта цивільних прав або права напряду відсилає нас до якогось вже існуючого реального об'єкта цивільного обороту.

Однак, наявність своєрідної правової прив'язки до реального активу є ознакою іншого явища – *«токенізованого активу»*, який може розглядатись скоріш як один із видів ВА. При цьому, правова прив'язка до активу не є загальною ознакою для всіх видів ВА (зокрема, утилітарного токена чи токена е-грошей, які не мають жодної прив'язки до реального активу, а функціонують самі по собі як цінність).

По-третє, за регламентом МіСА ВА існує в електронній вигляді, але незрозуміло у якій саме (за такою логікою, будь-яка цифрова інформація щодо вартості того чи іншого активу вже в певній мірі може вважатись ВА).

Більше того, незважаючи на те, що у регламенті МіСА виділяються такі типи ВА як *«сервісний токен»*, *«токен електронних грошей»* та *«токен з прив'язкою до активів»*, в жодному з положень не наведено визначення самого поняття «токен». Фактично, регламент оперує терміном, який по суті є одним із ключових елементів змісту ВА, однак при цьому, не надає йому свого власного визначення.

В контексті наведеного, аналізуючи категорію «токен» ВА слід виокремити наступні його ознаки:

- це одиниця обліку певної цінності (фактично, виражає не її вартість, а її часток/фракцій одного конкретного активу або як кількість цілісних одиниць певного виду активів);
- представлена у формі запису в системі обліку цифрових даних, заснованої на технології розподіленого реєстру (блокчейну);

— обліковується за конкретною адресою (адресами) смарт-контракту чи криптогаманця (тобто, фактично, відображає баланс (кількість) певної цінності за відповідною адресою користувача / смарт-контрактом).

Системний аналіз вищенаведеного дозволяє нам зробити висновок про те, що ВА представлений в електронному вигляді через токен – запис в системі обліку цифрових даних.

Варто відзначити, що всі ці ознаки притаманні всім ВА, однак не кожен токен є ВА, оскільки існують токени, які:

- використовуються виключно для технічних цілей;
- не несуть за собою жодної самостійної цінності;
- можуть бути за необхідності замінені;
- не можуть відчужуватись (зокрема, але не виключно – токени автентифікації, такі як кваліфікований електронний підпис, що прив'язані до конкретної особи і не підлягають відчуженню)

Натомість, ВА, хоч і представлений у формі токену, однак, на відміну від нього, має самостійну цінність (сам по собі є благом) та наділений ознакою «оборотоздатності» – можливістю відчужуватись від одного суб'єкта до іншого.

Тому, цілком логічно буде нормативно розділити токен, як окремий об'єкт, чие функціональне призначення зводиться виключно до виконання технічних завдань і ВА (який вже може виступати об'єктом цивільного обороту) один від одного.

На відміну від визначення МіСА, Закон України «Про віртуальні активи» [2] має дещо інший підхід: *«віртуальний актив - нематеріальне благо, що є об'єктом цивільних прав, має вартість та виражене сукупністю даних в електронній формі. Існування та оборотоздатність віртуального активу забезпечується системою забезпечення обороту віртуальних активів. Віртуальний актив може посвідчувати майнові права, зокрема права вимоги на інші об'єкти цивільних прав».*

В даному випадку, простежуються окремі проблеми, що і у визначенні МіСА (наприклад, відсутність чіткого зазначення електронної форми активу), однак з двома позитивними особливостями: (1) кваліфікації ВА як нематеріального блага, а не відображення вартості активу та (2) наявністю ознаки оборотоздатності, - що якісно відрізняє його від європейського.

Водночас, 7 листопада 2023 року у Верховній Раді було зареєстровано законопроект № 10225 [3], покликаний внести ряд змін до відповідних нормативно-правових актів та остаточно визначитись із ключовими термінами.

Так, запропоноване у згаданому законопроекті визначення поняття ВА зводиться до наступного: *«це цифрова річ, що може передаватися та зберігатися в електронному вигляді з використанням технології розподіленого реєстру або іншої подібної технології. Віртуальний актив, залежно від умов емісії, може посвідчувати майнові права, зокрема, право*

вимоги на інші об'єкти цивільних прав, та або зобов'язання емітента віртуального активу».

На відміну від підходу закріпленого регламентом MiCA, в даному випадку також враховано ідею того, що ВА не може відображати вартість якогось активу, а сам по собі є цінністю/благом. Крім того, враховано окремі ознаки із наведеного вище переліку (зокрема, оборотоздатність активу, форму його існування та спосіб передачі, можливість прив'язки до реального активу (але не поширюючи таку можливість на всі види ВА)). Втім, як і у випадку регламенту MiCA, поза увагою залишається поняття «токену».

З огляду на вищевказане, вважаємо за доцільне:

— визначити і законодавчо закріпити поняття «токен віртуального активу» як – запис у системі обліку певної інформації, у формі одиниці обліку балансу на адресі розподіленого реєстру, призначений для представлення кількості певної цінності (активу або права на доступ до сервісу).

— уточнити запропоноване законопроектом № 10225 поняття ВА через категорію «токен віртуального активу».

Список використаних джерел:

1) Про ринки криптоактивів: Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 2023/1114 від 31 травня 2023 року, URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32023R1114> (дата звернення: 16 листопада 2023 року)

2) Regulation (EU) 2023/1114 of the European Parliament and of the Council of 31 May 2023 on markets in crypto-assets, and amending Regulations (EU) No 1093/2010 and (EU) No 1095/2010 and Directives 2013/36/EU and (EU) 2019/1937, URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32023R1114> (дата звернення: 16 листопада 2023)

3) Про віртуальні активи: Закон України від 17 лютого 2022 року № 2074-IX, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text> (дата звернення: 16 листопада 2023)

4) Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо врегулювання обороту віртуальних активів в Україні: проект Закону України від 07.11.2023 № 10225. <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43123> (дата звернення: 16 листопада 2023)

Ольга ФЕСЮН, студентка 4 курсу,
факультету міжнародної торгівлі та права,
ДТЕУ, м. Київ

Науковий керівник:

Ганна ІЛЬЧЕНКО, к.ю.н., доцент
доцент кафедри міжнародного приватного
комерційного та цивільного права
факультету міжнародної торгівлі та права
ДТЕУ, м. Київ

ЦИФРОВА ЕКОНОМІКА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Цифрова економіка являє собою поєднання економічних та соціальних відносин, що утворюють систему, яка ґрунтується на навичках інформаційно-комп'ютерних технологій, основними завданнями якої є виробництво та продаж продуктів на міжнародний ринок.

Найчастіше цифрові технології не впливають на національну безпеку безпосередньо, а відбувається це через вплив на динаміку та вектор соціально-економічного прогресу. Проте в умовах війни інформаційні технології стоять на сторожі національної безпеки.

На сьогоднішній день, не зважаючи на повномасштабне вторгнення РФ, в Україні активно відбувається цифрова трансформація економіки, таким чином, країна розширює свої можливості на ринку технологій, тим самим демонструючи всім свою конкурентоспроможність.

Експертна група високого рівня Комісії з оподаткування цифрової економіки дослідила, що економіка будь-якої країни, залежна від цифрових технологій. Отже, вдала цифрова економіка є одним з ключів, до побудування розвиненої країни зі стійкою економікою [1].

Важливим буде зазначити, що розвиток цифрової економіки на пряму залежить від зовнішньополітичного вектору країни, інтеграція до Єдиного цифрового ринку ЄС є пріоритетним завданням Уряду. В умовах воєнного часу Міністерство цифрової інформації продовжує будувати цифрову державу, у центрі якої людина, здійснювати проєвропейські реформи та спрощувати отримання послуг.

Починаючи з 2020 року перед Кабінетом Міністрів України було поставлено одне з пріоритетних завдань – диджиталізація української інформації. Було розроблено стратегію «Україна 2030Е – Україна з розвинутою цифровою економікою». Відповідно до цієї стратегії, цифровізація стане головним інструментом для досягнення стратегічної цілі України — збільшення ВВП у 8 разів, до 1 трлн дол. у 2030, та забезпечення добробуту, комфорту та якості життя українців на рівні, вищому за середній показник у Європі. До повномасштабного вторгнення гідно з оцінками, частка цифрової економіки у ВВП найбільших країн світу у 2030 досягне 50–

60%. В Україні цей показник може бути ще вищим — 65% ВВП (за реалізації форсованого сценарію розвитку цифрової економіки в Україні) [2].

Протягом 2023 р. в умовах повномасштабного воєнного вторгнення РФ на українську територію в країні тривала діяльність щодо цифрової трансформації економіки на основі впровадження інновацій, оптимізації та переведення інструментів державного регулювання бізнесу в електронну форму, а також інтеграції української інноваційної екосистеми в європейську мережу. Україна має позитивний досвід цифровізації деяких напрямків економіки, а також амбітні плани: «У нас вже є фундаментальний кейс — цифрова трансформація сфери будівництва. Лише за 2022 рік така цифровізація дала 1,5 млрд гривень антикорупційного ефекту та 9,6 млрд гривень економії. Українці можуть отримати 14 будівельних послуг онлайн: від дозволу на початок будівництва до сертифіката про взяття об'єкта в експлуатацію. Без черг, папірців і головне — хабарів», - резюмував очільник Міністерства цифрової трансформації [3]. Також, планується цифровізація соціальних послуг, що має значно скоротити видатки з бюджету, деякі функції вже доступні в ДІЯ. Ще одним глобальним проектом Міністерства культури та інформаційної політики, є цифровізація культурної спадщини України, Надзвичайний фонд спадщини ЮНЕСКО схвалив проєкт допомоги на 1,5 млн доларів для розвитку інструментів цифровізації [3]. Кабінет Міністрів України ухвалив постанову, яка дасть змогу запуснути на порталі Дія революційну комплексну послугу- е-Підприємець. Українці зможуть за однією заявою отримати сервіси, необхідні для запуску власної справи. Це комплексний сервіс, який об'єднає 12 послуг для бізнесу. Серед них — державна реєстрація ФОП, реєстрація платником єдиного податку, подання інформації про вакансії, відкриття банківського рахунку, реєстрація декларації про пожежну безпеку тощо [4].

Паралельно з цифровою модернізацією секторів економіки, відбувається оновлення законодавства, зокрема, відповідно до Закону України «Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо розширення кола об'єктів цивільних прав» до Цивільного кодексу України новий об'єкт цивільних прав — «цифрова річ». Згідно ч.1 ст. 179 вище згаданого Закону: «Цифровою річчю є благо, що створюється та існує виключно у цифровому середовищі та має майнову цінність. Цифровою річчю є віртуальні активи, цифровий контент та інші блага, щодо яких застосовуються положення частини першої цієї статті.» [5]. У Законі України «Про цифровий контент та цифрові послуги» описуються особливості обігу цифрового контенту як різновиду цифрової речі, а також специфіку надання цифрових послуг [6]. Впровадження правових норм стимулюватиме розвиток цифрової економіки та дасть змогу новому сектору економіки залучати додаткові кошти в країну.

Щодо напрямків міжнародної співпраці, у межах підготовки до саміту країн «Великої сімки» Україна взяла участь у засіданні міністрів цифровізації – G7 Digital and Tech Ministers' Meeting 2023. Окрему сесію засідання

присвячено: впливу російської війни проти України на світову економіку; інноваційним рішенням у протидії атакам агресора [7]. Нещодавно стало відомо, про партнерство України в роботі GovTech-інкубатора ЄС (Govtech4all) та реалізацію трьох пілотних проєктів на суму 6 млн євро протягом 2023–2025 рр. для створення нових моделей транскордонного надання цифрових державних послуг оголошено під час Digital Transformation Summit у Брюсселі [8].

Таким чином, Україна має величезний потенціал у майбутньому, щодо розвитку цифрової економіки, вже на сьогоднішній день проводиться робота по реформування даного сектору економіки, та співпраця з іноземними партнерами для обміну досвідом. Україну запрошують на важливі саміти та вона є учасницею програм розвитку. Стратегія «Україна 2030Е – Україна з розвинутою цифровою економікою» надасть можливість у майбутньому збільшити частку ІТ у ВВП країни, та інтегруватися до єдиного цифрового ринку ЄС.

До традиційних чинників цифрової економіки – економічних, політичних, технологічних, додаються новітні рушійні сили: воєнний стан, зростаючий попит на цифрові технології, швидкі темпи збільшення обсягів транскордонної електронної торгівлі, розвиток глобальних ланцюгів створення доданої вартості, глобальна пандемія, трансформація ринку праці через великі обсяги переселенців.

Явище цифровізації в Україні набуває все більших оборотів, але важливо наголосити, що цифровізація в нашій країні суттєво відрізняється від цифровізації у світі, оскільки в нашому середовищі найбільше увага приділяється створенню нових сервісів, українські ІТ-спеціалісти могли б ділитися досвідом з іноземними колегами, та займатися «виробництвом» цифрових продуктів аналогічних до Дія, в інших країнах, це б покращило не тільки технічне співробітництво з країнами-партнерами а й дозволило б залучити додатковий капітал в бюджет нашої країни.

Важливо, звернути уваги на модернізацію внутрішньо економічної діяльності. Зарубіжні країни, ще з початком пандемії стимулюють цифровізацію бізнесу. Сьогоднішні реалії, мають не гальмувати, а навпаки пришвидшити цей процес в нашій країні, оскільки війна зіштовхнула український бізнес з багатьма проблемами, такими як: логістичні проблеми, великі економічні ризики, зменшення кількості замовлень, нестача робітників і сировинних матеріалів тощо. Швидка та ефективна комунікація між клієнтом та продавцем є одним із ключів розвитку бізнесу. Отже, для покращення комунікації, слід цифровізувати на загальному рівні три основні напрямки в українському бізнесі: аналіз даних, документообіг і організаційну діяльність. Ці напрямки трансформації мають розвинути не тільки великий бізнес, а й середній та малий. За допомогою цифровізації, можна не тільки розробити швидку та гнучку комунікацію з клієнтом а й робити рекламні компанії, що допоможуть вирішити проблему локалізації бізнесу, а також розширити присутність на ринку.

Список використаних джерел:

1. Expert Group on Taxation of the Digital Economy. URL: https://taxation-customs.ec.europa.eu/expert-group-taxation-digital-economy_en (дата зверення: 09.11.2023)
2. УКРАЇНА 2030Е — КРАЇНА З РОЗВИНУТОЮ ЦИФРОВОЮ ЕКОНОМІКОЮ. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoju.html> (дата звернення: 09.11.2023)
3. Мультимедійна платформа іномовлення України. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3708212-cifrovizacia-sferi-socposlug-zekonomit-derzavi-milardi-griven-fedorov.html> (дата звернення: 11.11.2023)
4. Дія Бізнес. e-Підприємець: на порталі Дія запуснуть комплексний сервіс для підприємців. URL: <https://business.diaa.gov.ua/cases/novini/e-pidpriemec-na-portali-dia-zapustat-kompleksnij-servis-dla-pidpriemciv> (дата звернення: 15.11.2023)
5. Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо розширення кола об'єктів цивільних прав: Закон України від 10.08.2023 №3320-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3320-20#Text> (дата звернення: 11.11.2023)
6. Про цифровий контент та цифрові послуги: Закон України від 10.08.2023 №3321-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3321-20#n70> (дата звернення: 11.11.2023)
7. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/tsyfrova-transformatsiya-ekonomiky-ukrayiny-v-umovakh-viynu-traven-2023> (дата звернення: 11.11.2023)
8. Україна – одна із 14 країн, які увійшли до govtech-інкубатору Європейського Союзу Govtech4all. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/ukraina-odna-iz-14-krain-yaki-vviyshli-d> (дата звернення: 09.11.2023)

Юлія ЧЕРЕНОК, студентка 4 курсу, факультету міжнародної торгівлі та права, ДТЕУ, м. Київ

Науковий керівник:

Ганна ІЛЬЧЕНКО, к.ю.н., доцент доцент кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права факультету міжнародної торгівлі та права, ДТЕУ, м. Київ

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ

Сучасний світ дуже стрімко розвивається, зокрема завдяки електронній торгівлі та електронним грошам. За останні роки, кількість покупок та платіжних операцій, які відбуваються онлайн в Україні майже сягнула 4 млрд

доларів США [1]. Згідно з статистикою Національного банку України в 2021 році обсяг операцій з електронними грошима становив 10,2 млн грн. [2]. Тому питання правового регулювання електронних грошей є особливо актуальним.

Основними нормативно-правовими актами, що регулюють використання електронних грошей в Україні, є Закон України «Про платіжні послуги» від 30.06.2021 №1591-IX [3] та Закон України «Про Національний банк України» від 20.05.1999 №679-XIV [4].

Кожен з цих законів закріплює своє визначення поняття електронних грошей.

Так, у п.1.14 статті 1 Закону України «Про платіжні послуги» визначає електронні гроші як одиниці вартості, що зберігаються в електронному вигляді, випущені емітентом електронних грошей для виконання платіжних операцій, які приймаються як засіб платежу іншими особами, ніж їх емітент, та є грошовим зобов'язанням такого емітента електронних грошей [3].

Так, емітент відповідно до даного Закону це юридична особа, яка надає платіжні послуги з випуску електронних грошей та виконання платіжних операцій з ними, у тому числі відкриття та обслуговування електронних гаманців.

Емітент має право надавати лише такі фінансові послуги з використанням електронних грошей: обмінні операції з електронними грошима, випуск електронних грошей, надання засобів поповнення електронних гаманців, розповсюдження електронних грошей, погашення та приймання електронних грошей в обмін готівкові/безготівкові кошти, здійснення розрахунків за товари та переказів електронних грошей між фізичними особами.

У статті 35 Закону України «Про Національний банк України» цифрові гроші Національного банку як електронна форма грошової одиниці України визначається як законний платіжний засіб на території України, що приймається фізичними і юридичними особами для проведення платіжних операцій та розрахунків.

Одними з найперших банків, що зареєстрували в Нацбанку України правила системи електронних грошей були банк VAB, Ощадбанк, ПАТ Банк «Контракт» та Національна платіжна система «Український платіжний простір».

За даними Національного банку України, у 2023 році випуском електронних грошей займаються шість банків: Сенс Банк, Райффайзен Банк, Таскомбанк, Укргазбанк, МТБ Банк і банк «Восток» [2].

Раніше, відповідно до Постанови НБУ «Про затвердження Положення про електронні гроші в Україні» [5], яка вже втратила чинність, особливістю правового регулювання обігу електронних грошей в Україні було те, що лише банки мали право здійснювати випуск електронних грошей. Проте, вказана норма обмежувала розвиток фінансового ринку України та різко звужувала коло емітентів електронних грошей.

Позитивним кроком до адаптації національного законодавства в сфері обігу електронних грошей стало прийняття Закону України «Про платіжні послуги», зокрема статті 57. У ній зазначається, що емітентами електронних грошей в Україні можуть бути: банки, установи електронних грошей, Національний банк України, філії іноземних платіжних установ, установи електронних грошей, органи місцевого самоврядування та органи державної влади [3].

Завдяки прийняттю даного Закону коло емітентів значно розширилося, що сприяє адаптації національного законодавства України європейським стандартам у сфері правового регулювання обігу електронних грошей.

Щодо нормативно-правових актів, що регулюють питання обігу електронних грошей в ЄС зокрема діють: Директива ЄС «Про започаткування та здійснення діяльності установами-емітентами електронних грошей» від 16.09.2009 №2009/110/ЄС [6] та Директива ЄС «Про платіжні послуги на внутрішньому ринку» від 25.11.2015 № 2015/2366/ЄС [7].

Відповідно до п.2 статті 2 Директиви ЄС «Про започаткування та здійснення діяльності установами-емітентами електронних грошей» електронні гроші визначаються як грошова вартість, що зберігається в електронній формі як вимога до емітента, що випускається після отримання коштів для здійснення платіжних транзакцій і що її приймає фізична чи юридична особа, крім емітента грошей [6].

Тобто, як бачимо поняття за своїм формулюванням відрізняється від тих понять, які надаються в українському законодавстві.

Щодо емітентів, то їх коло також значно ширше. Так, відповідно до статті 1 даної Директиви емітентами електронних грошей можуть виступати: кредитні та поштові установи, установи-емітенти електронних грошей, Європейський Центральний Банк, національні банки (якщо вони не діють як органи публічної влади), а також держави-члени ЄС або їхні органи регіональної чи місцевої влади [6].

В статті 10 даної Директиви також наголошується, що фізичним або юридичним особам, які не є емітентами електронних грошей, забороняється випускати електронні гроші [6].

Слід також звернути увагу на Директиву ЄС «Про платіжні послуги на внутрішньому ринку» № 2015/2366/ЄС [7], тому що Директива ЄС №2009/110/ЄС [6] має на неї досить багато посилань. Зокрема вони стосуються: процедур розгляду та задоволення скарг від власників електронних грошей, режиму пруденційного нагляду за діяльністю установ-емітентів електронних грошей, а також щодо переліку послуг, що можуть здійснюватися емітентами електронних грошей.

Згідно з даною Директивою передбачається скорочення вартості за проведення електронних платежів. Це має стимулювати користувачів проводити розрахунки онлайн.

Отже, електронні гроші є надзвичайно важливим інструментом у XXI столітті. Ефективність використання електронних грошей насамперед

залежить від їх належного нормативно-правового закріплення. Тому для успішного використання електронних грошей в Україні слід адаптувати національні норми до європейських стандартів. Зокрема, слід привести визначення поняття електронних грошей та визначення кола емітентів у відповідність до Директиви ЄС «Про започаткування та здійснення діяльності установами-емітентами електронних грошей» від 16.09.2009 №2009/110/ЄС [6].

Хоча, Закон України «Про платіжні послуги» охоплює досить багато аспектів правового регулювання електронних грошей, але все ж таки в українському законодавстві щодо електронних грошей існують деякі прогалини. Саме тому законодавець має пильно стежити за змінами у сфері електронних грошей та швидко реагувати на зміни.

Список використаних джерел:

1. E-commerce в Україні: цифри, факти, перспективи розвитку онлайн-торгівлі. URL: <https://www.site2b.ua/web-blog/e-commerce-v-ukraine-cifry-fakty-perspektivy-razvitiya-onlajn-torgovli.html> (дата звернення: 15.11.2023).

2. Електронні гроші порівняли до звичайних: за що ними можна розрахуватися та чого чекати від податкової. URL: <https://mind.ua/publications/20253065-elektronni-groschi-pririvnyali-do-zvichajnih-za-shcho-nimi-mozhna-rozrahuvatisya-ta-chogo-chekati-vid-podatkov> (дата звернення: 15.11.2023).

3. Про платіжні послуги: Закон України від 30.06.2021 року № 1591-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text> (дата звернення: 15.11.2023).

4. Про Національний банк України: Закон України від 20.05.1999 № 679-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text> (дата звернення: 15.11.2023).

5. Про затвердження Положення про електронні гроші в Україні: Постанова Правління НБУ від 25.06.2008 року № 178. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0688-08#Text> (дата звернення: 15.11.2023).

6. Про започаткування та здійснення діяльності установами-емітентами електронних грошей і пруденційний нагляд за нею, про внесення змін до директив 2005/60/ЄС і 2006/48/ЄС та про скасування Директиви 2000/46/ЄС: Директива Європейського Парламенту і Ради від 16.09.2009 № 2009/110/ЄС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a18#Text (дата звернення: 15.11.2023).

7. Про платіжні послуги на внутрішньому ринку, про внесення змін до Директив 2002/65/ЄС, 2009/110/ЄС та 2013/36/ЄС і Регламенту (ЄС) № 1093/2010 та про скасування Директиви 2007/64/ЄС: Директива Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2015/2366 від 25 листопада 2015 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_030-15#Text (дата звернення: 15.11.2023).

Олександр ШАПОВАЛ, студент 5 курсу,
природничо-економічного факультету
Кам'янець-Подільського національного
університету ім. Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський

Науковий керівник:

Надія ОЛІЙНИК, к.п.н., доцент
доцент кафедри менеджменту,
природничо-економічного факультету
Кам'янець-Подільського національного
університету ім. Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський

ФАКТОРИ ВПЛИВУ ЕЛЕКТРОННИХ ПОСЛУГ НА РОЗВИТОК ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ПОВЕДІНКОВИХ ПРОЦЕСІВ

Права та свобода особистості визнані головною соціальною цінністю, а основним завданням органів публічного управління та адміністрування стало саме надання якісних публічних послуг громадянам та бізнесу. Тому сучасна держава не керує громадянами та бізнесом, а надає їм якісні публічні електронні послуги. При цьому, споживачами публічних електронних послуг виступають організації та інші бізнес структури. Відповідно до зазначеного основоположним інструментом змін сьогодення є концепція побудови сервісної держави, орієнтованої на громадян та бізнес як споживачів публічних послуг органів публічного управління та адміністрування.

Застосування електронних послуг, що надає інформаційно-комунікативна інфраструктура України, впливає на управління організаційною поведінкою персоналу, водночас є вирішальною умовою сучасного суспільства. Важливо зазначити, що електронні послуги також забезпечують конкурентоспроможність підприємств і організацій, стабільність їхнього розвитку. За своїми властивостями людський ресурс істотно відрізняється від будь-яких інших використовуваних організаціями ресурсів, що потребує особливих сучасних підходів методів управління.

Зауважимо, що формулювання цілей організації та їх досягнення припускає створення, поширення і впровадження системи організаційної поведінки на засадах національної інформаційно-комунікаційної інфраструктури України. Організаційна поведінка персоналу потребує особливого формування з урахуванням електронних послуг, що забезпечує ефективність комунікації та продуктивної взаємодії, як розуміння, передбачення і управління людськими ресурсами.

Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації, розробила проект Концепції створення

національної інформаційно-комунікаційної інфраструктури України (далі – Концепція).

Зазначений проект Концепції рішенням НКРЗІ від 20.09.2012 № 473 було прийнято за основу та опубліковано на веб-сайті Комісії для отримання зауважень та пропозицій від фізичних та юридичних осіб, їх об'єднань [4].

Головною ідеєю Концепції є об'єднання процесів інформатизації та розвитку інформаційно-комунікаційної інфраструктури як складових частин єдиного організму-інформаційного суспільства. Протягом останніх років в Україні відбувається інтенсивна інформатизація більшості сфер людської життєдіяльності, яка зумовлює необхідність визначення організаційних, методичних і технологічних принципів і національних стандартів використання інформаційних технологій.

Електронні послуги органів публічного управління та адміністрування роблять управлінські операції та адміністративні процеси більш прозорими та більш ефективними для громадян і бізнесу, а також забезпечують низку переваг для суспільства в цілому, таких як економія часу та витрат на надання публічних послуг та доступу громадян та бізнесу до інформації органів публічного управління та адміністрування в будь-який час доби.

До основних переваг електронних послуг можна віднести [1]:

- ✓ забезпечення високої якості надання публічних послуг;
- ✓ формування довіри до діяльності органів публічного управління та адміністрування;
- ✓ зниження адміністративного навантаження на громадян і бізнес;
- ✓ розвиток кваліфікованої конкурентноспроможної на ринку праці робочої сили;
- ✓ підвищення якості та доступності надання електронних публічних послуг для громадян і бізнесу;
- ✓ підвищення ефективності роботи органів публічного управління та адміністрування;
- ✓ стимулювання інвестицій та інновацій;
- ✓ розвиток людського капіталу.

Інформаційно-комунікативні технології є одним з найбільш важливих чинників стимулювання економічного зростання та розвитку організаційних поведінкових процесів, розширення конкуренції, сприяння цифрового забезпечення інтересів організації.

Існують також різні підходи до класифікації електронних послуг, серед яких виділяють такі [2]:

- 1) за змістом електронного надання послуги (інформування, одностороння взаємодія, двостороння взаємодія, проведення трансакцій);
- 2) за сферою діяльності: послуги інформаційного характеру; послуги консультативного характеру; послуги щодо взаємодії між суб'єктами публічної адміністрації; послуги з надання допомоги та сприяння;

3) за суб'єктом надання: ті, які надаються центральними органами виконавчої влади, місцевими органами державної влади, органами місцевого самоврядування та суб'єктами делегованих повноважень;

4) за місцем отримання: «єдине вікно»; офіційний веб-портал органу влади;

5) за формою отримання: повністю автоматизовані та автоматизовані частково;

6) за результатом – можуть як передбачати оформлення адміністративного акта, так і не передбачати його оформлення;

7) за споживачами: електронні послуги для публічних органів влади, громадян та бізнесових організацій B2B (Business-to-Business, Бізнес-бізнес), B2C (Business-to-Citizens, Бізнес-громадянин), G2B (Government-to-Business, Уряд-бізнес), G2C (Government-to-Citizens, Уряд-громадянин), G2G (Government-to-Government, Уряд-уряд), C2C (Citizens-to-Citizens, Громадянин-громадянин).

Запровадження електронних послуг визначено одним із головних пріоритетів розвитку організаційних поведінкових процесів, а також є одним із ключових пріоритетів Європейського плану дій у сфері електронного урядування, де визначено формування нового покоління електронних послуг – відкритих, гнучких та орієнтованих на співпрацю та взаємодію з метою надання громадянам та бізнесу необхідних можливостей, підвищення їх мобільності на внутрішньому ринку та забезпечення обслуговування електронними послугами національної та європейської економіки.

Список використаних джерел:

1. Дмитренко В. І. Механізми впровадження електронного урядування на місцевому рівні. Київ, 2018. 248 с. URL : <http://ipk.edu.ua/wp-content/uploads/2019/05/Dysertatsiia-Dmytrenka.pdf>.

2. Тищенко І. О. Класифікація електронних послуг, що надаються органами публічної адміністрації. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2015. Випуск 32. Том 2. С. 70–73.

3. Чукут С.А., Почепцов Г. Г. Інформаційна політика, 2-е видання. В-во «Знання» 2008. 665 с.

4. Національна інформаційно-комунікаційна інфраструктура України. URL : <https://nkrzi.gov.ua/index.php?r=site/index&pg=176&language=uk> (дата звернення: 12.11.2023).

Уляна Шахова, студентка 2 курсу,
факультету економіки, менеджменту та
психології, ДТЕУ, м. Київ

Науковий керівник:

Петро ПАЛЬЧУК к.ю.н., доцент
доцент кафедри міжнародного, цивільного
та комерційного права факультету
міжнародної торгівлі та права ДТЕУ,
м. Київ

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ В КОНТЕКСТІ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Цифрова трансформація економіки, яка відбувається в останні роки, сприяє подальшому розвитку е-комерції. Це пов'язано з тим, що цифрові технології полегшують і роблять більш зручним здійснення покупок в Інтернеті. Електронна комерція (е-комерція) є важливим сектором економіки, який стрімко розвивається, навіть в умовах воєнного стану [1]. Вона включає в себе купівлю-продаж товарів і послуг за допомогою електронних засобів, таких як Інтернет, електронна пошта, мобільні пристрої тощо. Поряд з цим розвиток е-комерції ставить перед органами державної влади ряд правових проблем, пов'язаних з регулюванням цієї сфери та забезпеченням прав споживачів.

Законодавство в цілому досить повно регулює правові засади електронної комерції в Україні в найширшому колі відносин, зокрема визначає права та обов'язки учасників електронної комерції, а також порядок регулювання відносин у сфері електронної комерції. Основним нормативно-правовим актом, який регулює відносини у сфері е-комерції в Україні, є Закон України «Про електронну комерцію» [2].

Закон України «Про електронну комерцію» включає ряд базових положень, які визначають сутність електронної комерції. Він визначає електронну комерцію як відносини, спрямовані на отримання прибутку, внаслідок укладання угод щодо набуття, зміни або припинення цивільних прав та обов'язків, які виконуються дистанційно з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем, які в умовах попередніх обмежень та на сьогодні, в умовах воєнного стану, показують стрімкий розвиток у всіх проявах.

Законодавець також чітко визначає права та обов'язки учасників електронної комерції, зокрема, продавців – суб'єктів господарювання, які надають товари або послуги для продажу в Інтернеті, і покупців – фізичних або юридичних осіб, що здійснюють покупки в Інтернеті. Так, регулюючи відносини в сфері електронної комерції визначаються вимоги щодо порядку укладення електронних договорів, визначено механізми захисту прав

споживачів у цьому контексті та порядок вирішення спорів, пов'язаних з електронною комерцією.

Крім Закону «Про електронну комерцію», відносини у сфері електронної комерції в Україні регулюються широким колом законів України, зокрема : Цивільним кодексом України [3]; Законом України «Про захист прав споживачів» [4]; Законом України «Про електронні документи та електронний документообіг» [5]; Законом України «Про платіжні послуги» [6].

Поряд з цим стрімкий розвиток інформаційних технологій та інформаційних систем, які створені або їх створення забезпечуються на сьогодні, а також для забезпечення ефективного розвитку електронної комерції й пов'язаних із цим інформаційних технологій та інформаційних платформ в Україні необхідно вжити ряд заходів, які мають бути спрямовані на удосконалення законодавства у сфері електронної комерції, щоб враховувати сучасні технологічні та бізнес-реалії. При цьому беззаперечно, значний вплив на формування бізнес-середовища в сфері цифрових технологій та електронної торгівлі мають військові дії та стан суспільства, настрої громадян України. Тому першочерговим є для законодавця та інших суб'єктів публічних повноважень здійснення заходів з посилення захисту прав споживачів у контексті електронної комерції, включаючи чіткі механізми врегулювання спорів та забезпечення конфіденційності персональних даних тощо.

Не зважаючи на проблеми пов'язані із воєнними діями для розвитку електронної комерції вкрай актуальним є створення сприятливого регуляторного середовища для, що передбачає адаптацію законодавства до потреб цього сектору та забезпечення його відповідності сучасним викликам і технологічним можливостям. Що мається на увазі: жорсткі вимоги до інформації, яку повинні надавати продавці споживачам, а також розширити перелік прав споживачів у сфері е-комерції.

Закон України «Про електронну комерцію» є достатньо прогресивним, але він потребує удосконалення у частині вирішення спорів та питання юридичної відповідальності у сфері електронної комерції. Наприклад кажучи про рішення спорів, то законодавство необхідно доповнити положеннями, які б забезпечували більш ефективне вирішення спорів між замовниками та продавцями у сфері е-комерції. Наприклад, необхідно запровадити альтернативні способи вирішення спорів, такі як арбітраж або медіація, які мають досить значене поширення, в тому числі і в Україні.

Посилення захисту прав споживачів у сфері е-комерції необхідно, в першу чергу слід акцентувати увагу на посилення контролю за дотриманням законодавства у сфері е-комерції, провадження діяльності підприємцями. Вбачається, що Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів повинна посилити контроль за дотриманням законодавства у сфері е-комерції з метою захисту прав фізичних осіб –

споживачів. Для цього необхідно визначити порядок проведення перевірок дистанційно, а також підвищити кваліфікацію інспекторів.

По друге, роз'яснення споживачам їхніх прав у сфері е-комерції. Слід роз'яснювати споживачам їхні права у сфері е-комерції через різні канали, такі як засоби масової інформації, соціальні мережі тощо.

Поряд із цим для створення сприятливого бізнес-середовища для розвитку е-комерції необхідно забезпечити спрощення процедур реєстрації та діяльності суб'єктів господарювання, які здійснюють діяльність у сфері е-комерції. Це дозволить їм легше запроваджувати нові технології та послуги.

Також слід розвивати інфраструктуру для е-комерції, зокрема, системи електронних платежів, доставки товарів тощо, що дозволить зробити е-комерцію більш доступнішою для споживачів. Проте не менш важливим є забезпечення захисту прав та законних інтересів учасників правовідносин в відносинах в сфері електронної торгівлі, зокрема в частині захисту персональних даних, гарантії забезпечення якості товарів, які реалізуються в мережі Інтернет тощо.

Впровадження цих заходів дозволить підвищити ефективність регулювання та захисту прав споживачів у сфері е-комерції, а також сприятиме подальшому розвитку е-комерції в Україні.

Список використаних джерел :

1. Мельник Т. SEO одного з найбільших маркетплейсів України розповів, наскільки зросла інтернет-торгівля під час війни. URL: <https://forbes.ua/news/seo-odnogo-z-naybilshikh-marketpleysiv-ukraini-rozpoviv-naskilki-zrosla-internet-torgivlya-pid-chas-viyni-11012023-11000>. (дата звернення: 13.11.2023).
2. Про електронну комерцію : Закон України від 03.09.2015 р. № 675-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19#Text> (дата звернення: 13.11.2023).
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 13.11.2023).
4. Про захист прав споживачів : Закон України від 12.05.1991 року № 1023-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text> (дата звернення: 13.11.2023)
5. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 13.11.2023).
6. Про платіжні послуги: Закон України від 30.06.2021 р. № 1591-IX URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#n1249>. (дата звернення: 13.11.2023)

Геннадій ЩЕРБАК, аспірант кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права ДТЕУ, м. Київ

Науковий керівник:

Наталія МАЗАРАКІ, д.ю.н., професор завідувач кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права ДТЕУ, м.Київ

РЕГУЛЮВАННЯ ОНЛАЙН ПЛАТФОРМ У КИТАЙСЬКІЙ НАРОДНІЙ РЕСПУБЛІЦІ

Структура управління Інтернетом в Китаї протягом 2000-х років була фрагментованою. Інституційно ця система складалася з різних органів партійно-урядового апарату: з двох керівних груп Центрального комітету КПК, які займалися широким колом питань, Центрального відділу пропаганди КПК, який відповідав за щоденне управління пропагандою, Інформаційного бюро Державної ради, яке стежило за новинами, та ряду органів на рівні міністерства, які здійснювали нагляд за державними ЗМІ. У нормативному аспекті система була підкріплена ліцензійними зобов'язаннями, які встановлювали галузеві та географічні кордони й, таким чином, фрагментували аудиторію, а також була підкріплена системами професійної кваліфікації, які дозволяли державі контролювати та керувати персоналом ЗМІ [1, с. 89].

Зміни в напрямку регулювання онлайн платформ розпочалися з обранням Сі Цзіньпіна головою КНР у 2013 році. Секретне комюніке Центрального комітету КПК було розповсюджено серед вищих посадовців. У цьому документі було визначено сім категорій потенційного ідеологічного ризику та зазначено, що Інтернет, зокрема, є каналом для «помилкових тенденцій мислення» для проникнення в основний дискурс. Це супроводжувалося медійною кампанією, у ході якої центральні партійні ЗМІ опублікували серію статей із закликами до ідеологічної чесності та пильності щодо проникнення та втрати контролю, зокрема в Інтернеті [1, с. 91].

На початку 2014 року китайським урядом було створено Центральну керівну групу з кібербезпеки та інформатизації (також відома як Китайська адміністрація з кіберпростору). Цей орган під головуванням самого Сі Цзіньпіна поставив реалізацію порядку денного інформатизації в центр політичної та економічної реформи. До складу увійшли керівники урядових підрозділів з економічної та технологічної політики, з одного боку, та керівники урядових підрозділів, що займаються питаннями ідеологічної та міжнародної безпеки, з іншого [1, с. 91].

У листопаді 2016 року Китай прийняв свій перший закон про кібербезпеку, спрямований на посилення управління кіберпростором за допомогою ряду ініціатив, включаючи захист безпеки інтернет-операторів,

захист особистої інформації, спеціальний захист критичної інформаційної інфраструктури, локальне зберігання даних і оцінку безпеки для експорту даних.

Основною ціллю закону було визначено захист суверенітету кіберпростору. Зокрема, суверенітет кіберпростору охоплює такі чотири права: право на юрисдикцію, право на самозахист, право на незалежність і право на рівність. Право юрисдикції означає право нації керувати мережами на своїй території. Право на самозахист означає право суверенної держави захищатися від кібератак і загроз ззовні. Право на незалежність означає право самостійно керувати мережами країни, не підпорядковуючись владі інших країн. Право на рівність вимагає від країн доступу та підключення до Інтернету одна одної на рівних засадах [2, с. 1345].

В цілому закон стосується захисту персональних даних користувачів, під ними розуміється різноманітна інформація, записана в електронних або інших засобах, яка може призвести до ідентифікації фізичної особи, включаючи, але не обмежуючись, ім'я фізичної особи, дату народження, номер посвідчення особи, особисту біометричну інформацію, адресу, номер телефону тощо. Також законом встановлюються заборона для онлайн платформ на збір інформації не пов'язаної з послугами, які вони надають; заборона на продаж та передачу персональних даних без згоди користувачів; вимога забезпечення приватності персональних даних користувачів право користувачів на видалення своїх персональних даних (ст. 40-43 Закону). З іншої сторони, законом вимагається встановлення системи реєстрації на онлайн платформах, тобто користувачі мають вводити свої справжні імена, що спрямовано на запобігання поширення незаконного контенту (ст. 24). На онлайн платформи покладаються зобов'язання з моніторингу інформації, яку публікують користувачі з метою виявлення незаконного контенту (ст. 47) [3].

Що стосується регулювання незаконного контенту, то це питання було протягом тривалого часу в центрі уваги регулювання онлайн-контенту в Китаї, враховуючи, що він може вплинути на соціальну стабільність Китаю та легітимність панівної партії. Загалом поняття «незаконний контент» охоплюється трьома категоріями: політично шкідливий або чутливий контент, вульгарний контент та контент, пов'язаний з неполітичною дезінформацією та чутками. Найбільшою категорією є політично шкідливий або чутливий контент, який охоплює широке коло діянь, а саме: протидію основним принципам, викладеним у Конституції Китаю, законах чи постановах; загроза державній безпеці, розголошення державної таємниці, підриг державної влади чи саботування єдності держави; заподіяння шкоди національній честі та національним інтересам; розпалювання етнічної ворожнечі чи расової дискримінації або порушення етнічної єдності; заподіяння шкоди національній релігійній політиці та поширення феодальних забобонів; поширення чуток, порушення суспільного порядку та стабільності; підбурювання до незаконних зборів, демонстрацій, протестів,

порушення громадського порядку; організація діяльності від імені нелегальних громадських організацій тощо [4, с. 4].

У випадку недотримання онлайн платформами вимог щодо зокрема моніторингу та виявлення незаконного контенту до них можуть бути застосовані попередження та вимоги про видалення з боку Китайської адміністрації з кіберпростору та штрафні санкції за невиконання вимог(ст. 59 Закону) [3].

Прикладом реалізації цих обмежень може послугувати випадок, який стався в червні 2017 року, коли Китайська адміністрація з кіберпростору наказала онлайн платформам WeChat, Weibo та Tieba видалити близько 60 популярних облікових записів, які розповсюджували контент, який стосувався вульгарного та сенсаційного висвітлення скандалів зі знаменитостями та показного способу життя [5]. У серпні 2017 року Китайська адміністрація з кіберпростору оштрафувала трійку провідних китайських інтернет-гігантів - Tencent, Baidu і Sina – на 500000 юанів через те, що користувачі онлайн платформ, які належали цим компаніям, поширювали «інформацію про насильство та терор, неправдиві чутки, порнографію та іншу інформацію, яка ставить під загрозу національну безпеку, громадську безпеку та суспільний порядок» [6].

Також варто зазначити, що КНР реалізує свою регуляторну політику щодо онлайн платформ шляхом ініціативи «Частка для спеціального управління». Вона передбачає, що китайський уряд купує у компаній, що є власниками невеликих онлайн платформ невелику частку акцій (1-2%). Завдяки цьому китайський уряд має можливість призначити свого представника до ради директорів компанії-власника онлайн платформи, що дає можливість отримання додаткового редакторського контролю над відповідною онлайн платформою [4, с. 5].

Отже, можна підсумувати, що хоча китайський уряд і декларує у сфері регулювання онлайн платформ захист персональних даних та приватності користувачів в інтернет-просторі, але з метою запобігання поширення забороненого контенту та інших правопорушень фактично реалізовує політику всеосяжного державного контролю над діяльністю як самих платформ, так і їх користувачів, встановлюючи широкий перелік забороненого контенту, що може означати політичну цензуру; забороняє будь-яку анонімність в інтернет-просторі; змушує онлайн платформи займатися моніторингом усього контенту користувачів з метою виявлення незаконного контенту.

Література:

1. Creemers R. Cyber China: Upgrading Propaganda, Public Opinion Work and Social Management for the Twenty-First Century. *Journal of Contemporary China*. 2017. Vol. 26. No. 103. P. 85-100. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10670564.2016.1206281> (date of access: 16.11.2023);

2. Aimin Qi, Guosong Shao, Wentong Zheng Assessing China's Cybersecurity Law. *Computer law & security review*. No. 34. P. 1342-1354. URL: https://www.researchgate.net/publication/327639960_Assessing_China's_Cybersecurity_Law (date of access: 16.11.2023);
3. Translation: Cybersecurity Law of the People's Republic of China (Effective June 1, 2017). URL: <https://digichina.stanford.edu/work/translation-cybersecurity-law-of-the-peoples-republic-of-china-effective-june-1-2017/> (date of access: 16.11.2023);
4. Jufang Wang Regulation of Digital Media Platforms: The case of China. *The Foundation for Law, Justice and Society in Association with the Centre for Socio-Legal Studies and Wolfson College, University of Oxford*. 2020. P. 1-7. URL: https://www.researchgate.net/publication/342453322_Regulation_of_digital_media_platforms_The_case_of_China (date of access: 16.11.2023);
5. China closes 60 celebrity gossip social media accounts. URL: <https://www.reuters.com/article/us-china-internet-censorship-idUSKBN18Z0J3/> (date of access: 16.11.2023);
6. China Fines Its Top 3 Internet Giants for Violating Cybersecurity Law URL: <https://thediplomat.com/2017/09/china-fines-its-top-3-internet-giants-for-violating-cybersecurity-law/> (date of access: 16.11.2023);